

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het Sunjata-Epos, zoals verteld in Kela (Mali)

Duintjer, E.; Jansen, J.A.M.M.; Tamboura, B.

Citation

Duintjer, E., Jansen, J. A. M. M., & Tamboura, B.
(2005). *Het Sunjata-Epos, zoals verteld in Kela (Mali)*.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/2760>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License:

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/2760>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het Sunjata-epos, zoals verteld in Kela (Mali)

Bezorgd en van een inleiding voorzien
door Jan Jansen

**VERTAALD DOOR:
ESGER DUINTJER
JAN JANSEN
BOUBACAR TAMBOURA**

Amsterdam
2005

Deze tekst van het Sunjata-epos verscheen in 1998 onder de titel "Sunjata, het beroemdste epos van Afrika" bij uitgeverij Elmar BV te Rijswijk. Voor deze nieuwe uitgave heeft Jan Jansen de inleiding herzien.

ISBN 90.5260.169.0

© 2005, Stichting Bibliotheca Africana, Utrecht

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende.

Ontwerp omslag: Jos Hendrix, Groningen

DTP/tekstcorrectie: Vocking in Vorm, Utrecht

Kaartje pag. 32: Karin Vocking

Druk- en bindwerk: A-D Druk BV, Zeist

Uitgeverij Aksant, Cruquiusweg 31, 1019 AT Amsterdam,
www.aksant.nl

Inhoud

<i>Inleiding</i>	7
<i>Lijst van de belangrijkste personen</i>	27
<i>Toelichting van de vertalers</i>	31
<i>Overzichtskaart</i>	32
 <i>Het Sunjata-epos</i>	
Batara Ali en de slag bij Kaibara	35
De bekering van Asse Bilali	38
Asse Bilali, de eerlijke koopman	40
De troonopvolging van Mamadi Kanu	45
De belediging van Do Kamisa	50
De jacht op de buffel van Do	55
De keuze voor Sogolon Kèjugu	62
De geboorte van Magan Sunjata	67
Magan Sunjata overwint zijn verlamming	76
Het conflict met Mansa Dankaran Tuman	79
De verbanning: bij Soma Jobi	82
De verbanning: bij Kolo Mansa Deturume	84
De verbanning: bij Tali Mansa Konkori	87
De verbanning: bij de twaalf tovenaressen	90
De verbanning: bij Nema Fara Tunkara	95
Sumaoro verslaat Mansa Dankaran Tuman	99
De zoektocht naar Magan Sunjata	103
De eed van Magan Sunjata	105
De belediging van Sogolon Kolonkan	109
De begrafenis van Sogolon Kèjugu	112
Kalajula Sangoy haalt Tasuma Gwandilafè uit Soso	116
Magan Sunjata verslaat Sumaoro	119
De belediging door Jolofin Mansa	123

Tiramagan verslaat Jolofin Mansa	127
De wraak van Nyagalen Damba Mugu Traore	132
Fakoli verslaat Niani Mansa Kara	137
Kon Mamadi verslaat Jonni Sekura	142

Inleiding

Sunjata, de held van West-Afrika

Het heldendicht over koning Sunjata is eeuwenoud. Reeds in de veertiende eeuw hoorden Arabische reizigers over Sunjata spreken: een koning van een rijk langs de rivier de Niger beriep zich erop afstammeling van Sunjata te zijn. De Arabieren woonden ook optredens van barden aan het hof bij. Zij bezongen tijdens feestelijke gelegenheden de daden van de voorouders van families die aan het hof leefden.

Toen in de negentiende eeuw de Franse legers West-Afrika verkenden en bezetten, bleken bijna alle voorname geslachten afstamming van Sunjata te claimen en grote bevolkingsgroepen in de savannegordel ten zuiden van de West-Afrikaanse Sahara erkenden Sunjata als de stichter van hun samenleving. Omdat deze samenleving in de verhalen 'Mande' heet, en omdat die bevolkingsgroepen grote overeenkomsten in taal en cultuur vertoonden, is men gaan spreken van de Mande-culturen. Hiertoe behoren onder meer de etnische groepen Bambara, Maninka, Jula en Mandenka. Wanneer Lansine Diabate het Sunjata-epos vertelt, spreekt hij vaak over 'hier in Mande'. Mande is voor hem een breed begrip dat verwijst naar de samenleving die Sunjata heeft georganiseerd. Niemand weet precies waar de grenzen liggen. De term is even vaag en duidelijk als bijvoorbeeld 'het vrije Westen'.

De literatuurwetenschapper Stephen Belcher geeft een mooie beschrijving van Mande. In zijn handboek over epen in Afrika laat hij zien dat Mande een culturele, een historische en een geografische component heeft (1999: 89):

'The Mandén (or Manding) is a space, in some way perhaps a

time, and for many, an idea. The space is roughly defined by the headwaters of the Niger and its affluents, and lies in western Mali and eastern Guinea; it is occupied by the Malinke, for whom it is a symbolic heartland from which the more widespread branches of their people have departed [or claim to have departed - eds.] at various times to take on different names (Mandinka, Dyula, Konyaka, and others). As a time, the Mandén looks back to its period of unification and glory under the emperor Sunjata. [...] To speak of the Mandén is, of necessity, to evoke the time and space of Sunjata's rule: thus, the Mandén is also an idea spread across Africa.'

Vóór de komst van de Fransen onderhield elk voornaam geslacht een groep barden, 'jeliw' geheten, of – met een Franse term – 'griots'. Een geslacht legitimeerde zijn maatschappelijke positie door middel van Sunjata-verhalen die zij hun barden lieten vertellen. Het resultaat was dat elke vorst, en dus elke regio, een eigen interpretatie van het verleden had. Dit stelde bijzondere eisen aan de barden. Enerzijds moesten zij het verhaal zo vertellen dat iedereen ermee kon instemmen, anderzijds mocht het eigen perspectief niet uit het oog worden verloren. Het vertellen van het Sunjata-epos was bij uitstek een strategische daad, een kunst die grote intellectuele vaardigheden vereiste. Het was dan ook gangbaar dat vorsten hun barden inzetten als diplomaten, als onderhandelaars bij conflicten.

Het Sunjata-epos heeft zich binnen de studie van Afrikaanse vertelkunst mogen verheugen in een relatief grote belangstelling. In de afgelopen honderd jaar zijn enkele tientallen versies van het Sunjata-epos opgetekend, in lengte variërend van één tot honderden pagina's.

De hier gepubliceerde versie is bijzonder omdat zij in Mali geldt als 'de meest authentieke'. In het dorp Kela woont een grote familie barden met de achternaam Diabate. Zij is reeds generaties lang verbonden met de vorsten van het naburige Kangaba, tegenwoordig een bestuurscentrum met zesdui-

zend inwoners. In de negentiende eeuw waren de vorsten van Kangaba de 'eerste onder hun gelijken' in een groot gebied langs de Niger.

Deze voorname positie komt nog steeds tot uiting in een ceremonie die eens in de zeven jaar plaatsvindt in een heiligdom van de vorsten van Kangaba. Dit heiligdom, een heilige hut genaamd 'Kamabolon', krijgt dan een nieuw dak, nadat in de voorgaande nacht de familie Diabate het Sunjata-epos heeft verteld in de hut. Hierbij worden geen buitenstaanders toegelaten; hoogstens enkele leden van de vorstelijke familie uit Kangaba. Desalniettemin trekt de ceremonie vele bezoekers uit de verre omgeving, barden en niet-barden. Deze komen om twee redenen. Sommigen komen om hun respect te betuigen aan de vorsten van Kangaba. Anderen komen om te luisteren naar het Sunjata-epos zoals dat in Kela wordt verteld. In de weken voorafgaand aan de vertelling in de hut vinden namelijk in Kela repetities plaats. Deze zijn wel toegankelijk voor bezoekers.

Het verhaal en de Mande-samenleving: de jongere broer

Het verloop van het Sunjata-epos is min of meer vanzelfsprekend tegen de achtergrond van de organisatie van de samenleving. Deze kenmerkt zich onder meer door specifieke vestigingspatronen en denkbeelden.

In het savannegebied ten zuiden van de Sahara is landbouw het hoofdmiddel van bestaan. Het merendeel van de bevolking is aan haar woonplaats gebonden, omdat men blijft wonen bij de landbouwgronden. Vanuit het gezichtspunt van de man is immobiliteit een ideaal, omdat de vestiging patri-lokaal is. Dat wil zeggen dat in een ideale situatie een man blijft wonen op het erf van zijn vader. Zijn echtgenote komt van elders, uit een andere familie, vaak uit een ander dorp.

Het thema van de herkomst van vrouwen is in het Sunjata-epos te zien in de passage waar de jagers naar het land van Do gaan om een vrouw voor hun koning te halen. Deze vrouw zal de moeder van Sunjata worden. Tasuma Gwandilafè, de dochter van Sunjata's halfbroer, moet ook op pad om bij haar

man, koning Sumaoro Kante, te komen. Zij wordt begeleid door de bard Jakoma Doka.

Natuurlijk blijft in de praktijk niet iedere man wonen op het vaderlijke erf. Hij zal wegtrekken in tijden van schaarste of bij een conflict. Conflicten komen vaak aan de oppervlakte na het overlijden van de vader. Een probleem ontstaat wanneer een vader verschillende zonen heeft en het familie-eigendom ontoereikend is om op termijn de families van alle zonen te onderhouden. Men is in Mande vooral beducht op het conflict tussen halfbroers, kinderen van dezelfde man en verschillende vrouwen. Omdat in West-Afrika de mannen meer dan één vrouw kunnen trouwen, is het verschijnsel halfbroer frequent. In geval van ruzie tussen broers moet de jongste broer vertrekken en zijn geluk elders zoeken.

Zowel ruzie over erfopvolging als ruzie tussen halfbroers zijn hoofdthema's in het Sunjata-epos. Omdat zijn vader besluit dat Sunjata jonger is dan de tegelijkertijd geboren halfbroer Mansa Dankaran Tuman, moet Sunjata het veld ruimen en volgt Mansa Dankaran Tuman zijn vader op als koning van Mande.

De positie van jongere broer verplicht Sunjata tot specifieke activiteiten. Terwijl de oudere broer verantwoordelijk is voor het reilen en zeilen op het vaderlijke erf, moet de jongere broer zich daarbuiten waarmaken. Dit betekent dat hij het dorp uit moet, de 'wildernis' in. Daarmee wordt in West-Afrika de savanne aangeduid. Het leven in de wildernis brengt een andere activiteit met zich mee: de jacht. Sunjata wordt jager en als voorbeeldige jongere broer geeft hij steeds zijn jachtbuit af aan zijn oudere broer, of, als voorbeeldige gast, aan zijn gastheer.

De wildernis, waar de jacht plaatsvindt, is het domein van de duistere krachten en dus het tegengestelde van de dorps-samenleving. Een jager is dus altijd een kenner van duistere krachten. Een man die zich niet (meer) in de wildernis begeeft, heeft zijn toverkracht. Dit is te zien aan de stadia die Sunjata doorloopt. Als jongere broer is hij actief als jager en strijder en daarbij gebruikt hij toverkracht. Na zijn over-

winning op Sumaoro, de vorst die eerder Mansa Dankaran Tuman heeft verjaagd en de troon van Mande heeft ingenomen, komt Sunjata - als wettig koning - in de positie van een oudere broer. Dan begeeft hij zich niet meer in de wildernis, en verliest zo de eigenschappen van een jongere broer. Sunjata laat de jacht en de strijd over aan dienaren als Fakoli en Tiramagan.

Moeder en echtgenote – werelden van verschil

Vaak is gewezen op de ogenschijnlijk tegenstrijdige positie van vrouwen in het Sunjata-epos. Aan de ene kant genieten vrouwen veel aanzien; het gezegde 'alles wat je hebt, is je moeder' zegt in dit geval voldoende. Vrouwen zijn echter niet alleen liefhebbende moeders, maar ook gevaarlijke tovenaressen, en dus gevaarlijke wezens bij uitstek. Zijn vrouwen daarom ambivalente wezens?

Een vrouw als moeder krijgt andere eigenschappen toebedeeld dan een vrouw als echtgenote. Het verschil tussen een echtgenote en een moeder zit in de mannen met wie ze te maken hebben. Het Sunjata-epos is een verhaal uit een patri-lokale samenleving, althans vanuit de man bezien. Dit betekent dat de zonen van een man blijven wonen op het erf van hun vader; hun bruiden vestigen zich bij hen. Slechts conflicten of grote tegenslag kunnen leiden tot het vertrek van jongere zoon. Deze trekt dan de wildernis in.

Voor vrouwen geldt, net als voor mannen, dat de wildernis gevaarlijk is en dat iemand die in staat is in de wildernis te overleven over duistere krachten moet bezitten. Dit is te zien aan de persoon van Do Kamisa. In de bewoonde wereld is zij de tante van de koning van Do en gedraagt zij zich als een dienstbare oude vrouw, een moeder. Nadat haar neefje de koning haar echter heeft beledigd door haar over te slaan bij de verdeling van het vlees, neemt zij een tweede identiteit als buffel aan. Deze buffel van Do doodt vele mensen en lijkt onoverwinnelijk; geen jager kan haar uitschakelen. Uiteindelijk blijkt zij te doden met een stokje dat men bij het spinnen gebruikt. Een dergelijk instrument verwijst typisch naar de

bewoonde wereld, de beschaving, omdat in het dragen van kleren de mens zich onderscheidt van de dieren.

Wanneer een man trouwt, komt zijn vrouw van 'elders', meestal uit een ander dorp. De reis van een vrouw naar het dorp van haar echtgenoot gaat door de wildernis. Daarom is het een dramatische gebeurtenis; dit blijkt in het dagelijkse leven uit de vele rituele handelingen die gepaard gaan met de verhuizing van een bruid. De verhuizing is ook een gevaarlijke gebeurtenis, omdat de vrouw door de wildernis moet, het domein van de duistere krachten. Dit maakt de echtgenote een gevaarlijk wezen, juist omdat zij erin geslaagd is door de wildernis te trekken. Een beroemde passage uit het Sunjata-epos illustreert dit. Wanneer de jagers Dan Mansa Wulani en Walantamba de buffel van Do hebben gedood, kiezen zij als beloning de lelijke koningsdochter Sogolon Kèjugu. Op hun reis uit het land Do naar Mande proberen zij gemeenschap met haar te hebben. Sogolon Kèjugu verhindert dit door haar haren te veranderen in de stekels van een stekelvarken, een bewijs van haar toverkracht. Daarop besluiten de jagers zich aan hun eerdere belofte te houden en Sogolon Kèjugu aan de koning van Mande te geven. Uit die verbintenis wordt Sunjata geboren.

Iemand die door de wildernis kan trekken, een jager of een echtgenote, is dus per definitie (in een verhaal) iemand die gevaarlijke krachten kan beteugelen en oproepen. Daarom zijn in verhalen gevaarlijke vrouwen altijd echtgenotes en zijn hun kwalijke krachten pas actief, wanneer er buitenstaanders (bijvoorbeeld echtgenoot of aanverwant) in het spel zijn. Mutatis mutandis kan een verteller de toehoorder meenemen in een bepaald perspectief door een vrouw bepaalde eigenschappen toe te schrijven. De luisteraar ervaart zo vanuit welk perspectief het verhaal geluisterd moet worden; wie bijvoorbeeld een verhaal hoort over een tovenares is gespitst op echtgenotes en de wildernis.

Wanneer Sogolon Kèjugu echter moeder is geworden, is de toverkracht verdwenen. In het Sunjata-epos 'verschuift' na Sunjata's geboorte de toverkracht van de moeder naar de

dochter. Sogolon Kolonkan, Sunjata's jongere zus, beschikt over grote toverkracht. Zij is ondermeer in staat om zichzelf te veranderen in een windhoos en om de ingewanden uit dieren te halen zonder deze open te snijden.

Kinderen behoren op het erf waarop ze zijn geboren, en vanuit hun perspectief behoort hun moeder op het woonerf; voor hen is zij een verwant en géén aanverwant. Een zoon wil derhalve niet dat zijn moeder, na het overlijden van haar echtgenoot, terugkeert naar haar familie. Dat zou een schande zijn; je moeder is immers alles wat je hebt!

Een moeder verdient derhalve een goed verzorgde oude dag. Een zoon die zijn moeder op de oude dag lastig valt met allerlei beslommingen is zijn moeder onwaardig. Vanuit dit perspectief geïnterpreteerd is de misschien wel meest dramatische passage uit het Sunjata-epos de eed waarmee Sunjata de dood van zijn moeder afsmeekt.

De situatie waarin deze zich afspeelt is als volgt: Sunjata (= Magan Sunjara in het verhaal) is na de dood van zijn vader verdreven door zijn oudere halfbroer. Deze is koning geworden van het koninkrijk Mande, maar hij wordt vervolgens van de troon verjaagd door de wrede koning Sumaoro. De bevolking van Mande besluit om een delegatie samen te stellen die naar Sunjata op zoek moet gaan. Deze delegatie bestaat uit drie korangeleerden en de griotte (vrouwelijke griot) Jelimusonin Tuma Mininyan. Deze griotte ontmoet Sunjata's zus, Sogolon Kolonkan, en zij nodigt de gasten uit, terwijl haar broers Sunjata en Mande Bori in de wildernis jagen.

De delegatie weet Sunjata niet over te halen, en hij zweert dat hij pas zal vertrekken als zijn moeder is overleden. Deze passage is 'logisch' vanuit de moeder-zoon-relatie; Sunjata vindt zichzelf geen goede zoon wanneer hij zijn moeder zal moeten vermoeien met reizen door de wildernis en de strijd om de bevrijding van Mande. Hij roept daarom God aan met de vraag of hij deze strijd echt moet gaan voeren. Daarbij formuleert hij de vraag vanuit het perspectief van de goede zoon. Diezelfde nacht nog zal zijn moeder inderdaad sterven...

Afhankelijke vrouwen of heldinnen?

Bij vergelijking met andere versies van het epos is in de versie uit Kela het gedrag van één vrouw tamelijk afwijkend. Het betreft Tasuma Gwandilafè, het nichtje van Sunjata. Sunjata's halfbroer stuurt haar naar Sumaoro om met hem te trouwen. Zo hoopt Sunjata's halfbroer het gevaar van een invasie in Mande door Sumaoro te bezweren.

In menig versie ontdekt Tasuma Gwandilafè de zwakte van Sumaoro: de spoor van een witte haan. Zij vlucht en vertelt dit geheim aan Sunjata die vervolgens in staat is om Sumaoro in een persoonlijk gevecht te verslaan en Mande te bevrijden.

De Kela-versie geeft een voorstelling van zaken waarin de actieve rol van Tasuma Gwandilafè verworpen is tot een passieve. Zij laat zich bevrijden door de voorouder van de Diabate, Kalajula Sangoy. Deze personage komt, op zijn beurt, alleen in de versie uit Kela voor. Zo zetten de Diabate uit Kela hun eigen voorouder in de schijnwerpers.

In het vervolg heeft Tasuma Gwandilafè geen rol in Sunjata's overwinning op Sumaoro. Deze wordt mogelijk door een fetisj die korangeleerden voor Sunjata maken.

Vanuit het lokale perspectief van Kela is de voorstelling van zaken logisch. Uit archiefmateriaal valt af te leiden dat Kela van oudsher een islamitisch dorp in een niet-islamitische omgeving was (Jansen 1998). Dit verklaart dat korangeleerden gerepresenteerd worden als de bron van macht en kennis. Dit gaat echter ten koste van de rol en invloed van de vrouw, in dit geval Tasuma Gwandilafè. De prestigieuze versie uit Kela blijkt dus, in vergelijking tot andere versies van het Sunjata-epos, een opmerkelijke afwijking te hebben die niet anders dan te verklaren is door de nadrukkelijke aanwezigheid van de Islam in het dagelijkse leven in Kela.

De voorbeelden geven wel aan hoe vertellers vrouwen eigenschappen toedichten en zo de luisteraar aangeven vanuit welk perspectief de betreffende vrouw haar rol in het verhaal speelt. Enige achtergrondkennis over de organisatie van de samenleving verschaft de luisteraar/lezer het inzicht dat het

Sunjata-epos een verhaal is waarin de spelers ieder hun eigen doelen nastreven en plichten nakomen. Daarbij komt steeds weer terug dat echtgenotes en dochters (toekomstige echtgenotes) gevaarlijke en soms zelfs angstwekkende wezens zijn, maar dat dit gecompenseerd wordt door een andere rol: iedere vrouw is ook moeder en moeders zijn nooit gevaarlijk.

De omgangsvormen

De meeste wendingen in het verhaal zijn voor inwoners van West-Afrika begrijpelijk tegen de achtergrond van de bestaande omgangsvormen. Bijvoorbeeld het feit dat de geboorte van Sunjata niet op tijd wordt aangekondigd omdat de boodschapster ingaat op de uitnodiging van de hovelingen om mee te eten. Dit verwijst naar de gewoonte om iemand die tijdens het eten langsloopt te groeten met 'kom eten'. De voorbijganger zal in de meeste gevallen de uitnodiging vriendelijk van de hand wijzen met standaardantwoorden als 'ik zit vol' of 'elders is er eten voor mij'. De beslissing van de boodschapster om aan te schuiven, heeft tot gevolg dat Sunjata's vader het bericht van een tweede boodschapster, gestuurd met de mededeling dat Mansa Dankaran Tuman is geboren, het eerst te horen krijgt en Mansa Dankaran Tuman als eerstgeborene – en dus als oudere broer van Sunjata – beschouwt.

Ook de dialogen uit het Sunjata-epos weerspiegelen de realiteit van alledag. Bij officiële gelegenheden communiceren bezoeker en gastheer via een bard. Zo spreken Asse Bilali en de profeet Mohammed via Surakata, de legendarische voorouder van alle barden. De bard Jeli Dora wordt opgevoerd als bemiddelaar tussen Sunjata en Tiramagan, wanneer beiden naar Jolofin willen gaan om de belediging door Jolofin Mansa te wreken. Domogo Nyèmogo Jata, de koning van Do, spreekt met zijn tante Do Kamisa via diezelfde Jeli Dora. Onderhandelen is een andere taak van de bard; daarom stuurt Do Kamisa de bard Jeli Dora om haar komst aan te kondigen bij haar neefje. Ook bij het gezelschap dat op zoek gaat naar Sunjata, heeft de bard een belangrijke rol. Jelimusonin Tuma Mininyan, een vrouwelijke bard, is degene die naar de markt

gaat met landbouwproducten uit Mande en zo in contact komt met Sunjata.

Zowel in het epos als in het dagelijks leven dient een bezoeker rekenschap af te leggen aan zijn gastheer. Dat gebeurt in aanwezigheid van publiek. Doet hij dat niet, dan kan een bezoeker zich niet bewegen in de gemeenschap waar hij op bezoek is: iedereen moet op de hoogte zijn van de reden van zijn komst.

Ook groeten mensen elkaar, telkens wanneer zij elkaar tegenkomen. Hierbij vraagt men elkaar uitvoerig, maar in gestandaardiseerde termen, naar het welzijn van elkaars familie. Dit doen bijvoorbeeld de leden van het gezelschap dat Sunjata opzoekt in Nema. Wanneer personen elkaar niet kennen, zullen zij pas na de begroeting aan elkaar vragen wie men is en waar men vandaan komt. Een dergelijke vraag stellen Sogolon Kolonkan en Jelimusonin Tuma Mininyan elkaar bijvoorbeeld bij hun ontmoeting op de markt van Nema.

Mande: samenleving en relaties

Bijna alle personages die in het Sunjata-epos hun opwachting maken, liggen aan de basis van nog altijd actuele identiteiten. Veel van de mannelijke helden zijn 'voorouder', stamvader van iedereen met een bepaald patroniem, een van vaderskant overerfbare achternaam. In Mande zijn er relatief weinig verschillende achternamen en iedereen is trots op zijn patroniem. Zo beschouwen alle Keita zich als afstammeling van Sunjata, alle Traore als afstammeling van Tiramagan, alle Kuyate als afstammeling van Jakoma Doka, enz.

Omdat het patroniem waarop men zo trots is verwijst naar een voorouder uit Sunjata's tijd, is voor iedereen de geschiedenis van groot belang en van directe invloed op de manier waarop men met elkaar omgaat. Zo baseren een Kuyate en een Keita bijvoorbeeld hun omgangsvormen op het feit dat de voorouder van de Kuyate de bard was van de vader van Sunjata, de voorouder van alle Keita. Juist wanneer de betreffende personen elkaar niet kennen, is het verleden de basis voor de relatie die zij met elkaar aangaan. Men is zeer trots op

zijn patroniem en op de voorouder waarnaar die teruggaat. Het is daarom ondenkbaar dat bij een huwelijk een vrouw het patroniem van haar echtgenoot aanneemt; daarmee zou zij haar identiteit opgeven.

Bij elk patroniem hoort een loflied, een melodie en gestandaardiseerde lofprijzingen. Deze lofprijzingen zijn volop terug te vinden in de vertelling van Lansine Diabate. Het is voor een inwoner van Mande een grote eer wanneer een bard de lofprijzingen die bij zijn patroniem horen voor hem reciteert. Die lofprijzingen bestaan uit lijsten met namen, soms onvertaalbare zinsneden en heldhaftige uitdrukkingen, zoals 'kliever van de grote hoofden' of 'zwarte jachthonden met tien horens'. Als zodanig vallen zij onmiddellijk op in de tekst van het Sunjata-epos. Ondanks hun eigenaardige inhoud zijn de lofprijzingen alom bekend. In een land als Mali is iedereen op de hoogte van de lofprijzingen die bij zijn eigen patroniem horen.

Een patroniem uit Mande is niet te vergelijken met een Nederlandse achternaam, omdat een patroniem een historische lading heeft. Om dit enigszins te verduidelijken: stel dat in Nederland veel mensen de achternaam Van Oranje Nassau zouden dragen. Zij zouden, ongeacht of de historische betekenis daarvan bekend is, met 'Oranje boven!' gegroet worden. En op het 'Wilhelmus' zouden alleen zij mogen dansen. En arm of rijk, machtig of niet, de Van Oranje Nassau's zouden steeds weer gewezen worden op hun historische band met Nederland en met de andere Nederlanders met die naam.

Een dergelijk 'rollenspel' is in een groot deel van West-Afrika aan de orde van de dag. Omdat elk patroniem historisch beladen is, geeft het de drager een gevoel van waardigheid. Want, in de woorden van de Maninka: 'Er zit een heldendaad in elk patroniem' Zo laat elke Keita zich aanspreken op afstamming van Sunjata. Ook al is hij een arme boer, bij officiële gelegenheden dient men hem te benaderen als een verstandig strijder en politicus. Elke Kuyate of Diabate wordt behandeld als bard, en dus als een goed spreker. Evenzo wordt elke Ture geacht een islamitisch geleerde te zijn, en

een Traore een moedig strijder. Slechts enkele families doen precies datgene wat zij volgens het epos geacht worden te doen. In de praktijk is immers het merendeel van de Maninka landbouwer.

Omdat iedereen de helden uit het epos beschouwt als oorsprong van zijn identiteit, is het belangrijk te weten in welke relatie de helden tot elkaar staan. Hierover bestaat natuurlijk veel discussie en elke versie van het epos kent op dit punt haar afwijkingen. In de versie van Lansine Diabate bijvoorbeeld staat het leiderschap van de vorsten centraal. Niet voor niets is Lansine's familie sinds lange tijd verbonden met de vorsten van Kangaba, een Keita-geslacht dat door velen erkend wordt als voorname afstammelingen van Sunjata.

Ook de relatie die groepen en personen door middel van een huwelijk met elkaar aangaan is essentieel in de Mande-samenleving. Huwelijksrelaties zijn derhalve ook een belangrijk onderwerp in alle versies van het Sunjata-epos. Een van de meest tot de verbeelding sprekende passages is het verhaal van de twee jagers Danmansa Wulani en Wulantamba, dragers van het patroniem Traore, die als beloning voor het doden van de buffel van Do voor hun opdrachtgever een prinses uit Do mogen meenemen. Zij kiezen Sogolon Kèjugu, letterlijk 'Sogolon de lelijke', en geven die aan hun koning Magan Farako Magankèn. Uit dat huwelijk wordt Sunjata geboren. Als beloning voor de voltooiing van hun opdracht ontvangen de broers de dochter van de koning, Nagana Tiriba. Zo zijn de Keita en de Traore elkaars bruidegters en bruidnemers geworden.

Naast de identiteiten van de voorouders, het leiderschap van de vorsten uit Kangaba en de huwelijksrelaties, zijn er ook nog de schertsrelaties. Groepen die in een schertsrelatie tot elkaar staan mogen elkaar beledigen en voor schut zetten. Er zullen ongetwijfeld regels aan ten grondslag liggen, maar daarover is nauwelijks iets bekend. In twee passages van Lansine Diabate's vertelling is er sprake van zo'n schertsrelatie. In de eerste zorgt de voorouder van de Berete ervoor dat een voorouder van Sunjata door middel van een list op de troon

van Mande komt. Een andere schertsrelatie ontstaat tussen de Traore en de Kone, nadat de koning van Do, een Kone, de jagers Danmansa Wulani en Wulantamba heeft uitgelachen om hun keuze van de lelijke dochter.

Namen, etymologieën en bijzondere voorwerpen

De namen van personages en plaatsen verklaren vaak de rol in het verhaal. Vaak zit in iemands naam een titel verborgen. Veel personen hebben 'mansa' in hun naam, bijvoorbeeld Sunjata's oudere broer Mansa Dankaran Tuman. 'Mansa' betekent 'vorst' of 'koning'. Het woord 'magan' is een archaisch woord dat ook verwijst naar een koningstitel. Deze titel komt in het Sunjata-epos onder meer voor in de naam van Sunjata's vader, Magan Farako Magankèn. Ook Sunjata zelf wordt door Lansine Diabate steevast Magan Sunjata genoemd, een duidelijke verwijzing naar diens vorstelijke rol in het epos.

Leiderschap laat zich ook verwoorden in andere termen. Dit blijkt uit de naam van de koning van Do, Domogo Nyèmogo Jata. Dit betekent letterlijk: 'Volk van Do Leider Jata'. Een bijzondere vorm van leiderschap wordt aangeduid met de term 'simbon'. 'Simbon' is een eretitel voor een jager en een strijder. Terwijl 'mansa' zinspeelt op een erfelijke koningstitel, duidt 'simbon' vooral op iemand die zich onderscheidt in een situatie van strijd. Het woord komt bijvoorbeeld voor in de namen van de drie kleinzonen van Asse Bilali: Kani Simbon, Kabala Simbon en Simbonba Tanyakati. Ook Sunjata zelf wordt vaak geprezen met de titel Simbon. Dit blijkt onder meer uit de lofprijzing voor zijn afstammelingen, de Keita. Deze begint met het onvertaaltbare 'Sogo-sogo Simbon ani Simbon Salaba'.

Iemands naam verwijst vaak naar zijn karakter of functie. Dit komt duidelijk naar voren in de naam van de held van het verhaal: 'Jara' of 'Jata' betekent 'leeuw'. En ook in de naam die Asse Bilali geeft aan zijn zoon: Mamadi Kanu. 'Mamadi' is de Mande-vorm van Mohammed, de naam van de profeet, en 'Kanu' betekent liefde. Zo eert Asse Bilali degene 'Die al

van hem hield voordat Hij hem gezien had'. Hetzelfde principe ligt ten grondslag aan de naam die Batara Ali krijgt nadat hij heeft gezegevierd in de strijd om Kaibara. Batara Ali is een bekende figuur uit de islamitische wereld. Het is de naam voor Ali, de vierde kalief en schoonzoon van Mohammed. Vele groepen in de islamitische wereld legitimeren zich via afstamming van deze Ali. In Lansine Diabate's verhaal is hij de voorouder van alle mensen met het patroniem Cisse. In Mande kent men een andere naam voor de Cisse, namelijk 'de Kari'. Lansine verklaart dit door Ali te 'laten afzien van' ('ka kari') de oorlogsbuit. Zo vallen heden en verleden samen in de status en in de naam van een groep mensen.

Een ander voorbeeld van een naam die een eigenschap in zich draagt, is Simbonba Tanyakati. Dit is te vertalen als 'Grote Simbon de Verdeler'. Het is dus min of meer voorspelbaar dat juist hij de knollen wél verdeelt onder de bevolking van Mande, iets wat zijn twee oudere broers niet deden.

Een naam kan ook iemands beroep aangeven. De naam van de vrouwelijke bard Jelimusonin Tuma Mininyan is te vertalen als 'Kleine vrouwelijke bard Tuma Mininyan'. In de naam van Kankira Warini, de voorouder van de smeden, zit het woord 'wari', hetgeen 'zilver' betekent.

Ook kan de naam van een land of een regio in iemands naam zitten. Dat was al te zien bij de naam van Domogo Nyèmogo Jata, de leider van Do. Jolofin Mansa betekent letterlijk 'Koning van Jolofin'.

Een verwijzing naar een status zit in de naam Jonni Sekura. 'Jon' betekent 'dienaar, slaaf'. Daarom is het vanzelfsprekend dat hij niet thuishoort op de troon van Mande en vermoord wordt door de kleinzoon van Sunjata.

Verder bevat Lansine Diabate's vertelling verschillende verhalen over de oorsprong van wonderlijke natuurverschijnselen. Bij Sibi, een dorp vijftig kilometer ten zuidwesten van Bamako, de hoofdstad van Mali, staat een rots met een gat erin. Lansine verklaart dit gat aan de hand van een lofprijzing voor een voorouder van de Kamara. Hij zou dit gat hebben geslagen met één houw van zijn zwaard. Ook wan-

neer Sumaoro, Sunjata's tegenstander, berust in zijn nederlaag en zichzelf verandert in een rots, verklaart Lansine Diabate een natuurfenomeen, namelijk de zwarte rotsen bij Koulikoro, honderd kilometer ten oosten van Bamako.

Lansine maakt regelmatig verwijzingen naar de omgeving. Zo vertelt hij dat de jagers die Sogolon Kèjugu naar Mande brengen, de nacht doorbrengen in Kangaba en Balanzan, terwijl Sogolon zelf in Kela blijft slapen. Dit verhaal gebruikt Lansine om te vertellen dat de voorouders bijzondere mensen waren. Balanzan ligt immers twaalf kilometer van Kela, en Kangaba vijf kilometer, en toch konden de broers Sogolon aanraken. Zij moeten dus tovenaars zijn geweest.

Tot slot is er in het verhaal regelmatig sprake van voorwerpen met een bijzondere status. In het dorpje Nyagassola, in Noordoost-Guinee wordt bijvoorbeeld een grote balafoon ('bala') bewaard door een familie Kuyate. Dit muziekinstrument, een soort xylofoon met kalebassen als klankkasten, is volgens de overlevering eigendom geweest van Jakoma Doka, de legendarische voorouder van alle Kuyate. Menige versie van het Sunjata-epos, zo ook de hier gepubliceerde tekst, bevat een passage die de oorsprong van die balafoon verklaart.

Een ander voorwerp dat in de tekst ter sprake komt is een kralensnoer, 'baya' in Maninka, dat vrouwen om hun middel droegen. Fakoli maakte zo'n kralensnoer buit in zijn gevecht met Niani Mansa Kara. Dit snoer zou nu in het bezit zijn van de bevolking van de streek Baya, waar nakomelingen van Fakoli wonen.

De logica van het verhaal en de relatie met de islam

Het West-Afrikaanse publiek herkent de logica van het Sunjata-epos, omdat het bekend is met de omgangsvormen, de etymologieën, de sociale relaties en de thematiek van broederstrijd. Een verteller kan gebruikmaken van die voorkennis bij zijn publiek. Lansine Diabate doet dat bijvoorbeeld wanneer hij vertelt over de ontmoeting tussen Sunjata en Sansan Sakalon. Sunjata vraagt Sansan Sakalon zijn armen in de lucht

te steken. Daardoor worden zijn armbanden zichtbaar. Het publiek weet dat Sogolon Kèjugu, Sunjata's moeder, deze armbanden ooit aan Sansan Sakalon heeft gegeven 'als de prijs voor een overtocht van haar zoon'. Het is dus logisch dat Sunjata aan Sansan Sakalon vraagt om zijn armbanden te laten zien: daarmee confronteert hij hem met een oude belofte. Lansine Diabate vertelt deze voorgeschiedenis niet, zijn toehoorders zijn ervan op de hoogte.

Ook is het vanzelfsprekend om het verhaal te 'aarden' in de islam. Lansine Diabate begint zijn vertelling in Mekka en daarmee weerspiegelt hij de belangrijke positie die de islam reeds eeuwen in West-Afrika inneemt. De laatste decennia is zelfs de meerderheid van de bevolking praktiserend moslim.

In de geschiedenis van de voorouders van de vorsten sluit het islamitische verleden naadloos aan bij het Mande-verleden. Het verhaal begint met de lotgevallen van Asse Bilali, die in de islamitische wereld geldt als de eerste gebedsvooranganger. In die hoedanigheid zou hij door Mohammed zelf zijn aangesteld. In Mande wordt Asse Bilali beschouwd als de voorouder van de vorsten. Dat is begrijpelijk want volgens de overlevering zou de door Mohammed aangestelde gebedsvooranganger van 'Ethiopische' oorsprong zijn, en dus een donkere huidskleur hebben gehad.

Zo heeft het Sunjata-epos, en dus ook de macht van de vorsten, een dubbele historische dimensie. Deze komt tot uiting in een repeterende bruidschenking die aan het begin staat van de legitieme vorsten: Mohammed schenkt zijn dochter aan Asse Bilali, en de koning van Do schenkt zijn dochter Sogolon Kèjugu aan Magan Farako Magankèn. Uit beide huwelijken wordt de 'eerste' heerser van Mande geboren: eerst Mamadi Kanu, en vele generaties later, Sunjata.

Lansine Diabate's verhaal weerspiegelt zowel islamitische als traditionele gewoontes. Deze lijken niet op gespannen voet met elkaar te staan. Zo wordt enerzijds enkele keren de toekomst voorspeld door middel van het werpen van kaurischelpen, een niet-islamitische praktijk, en maken anderzijds korangeleerden een magische vloeistof voor Sunjata.

Zieners spelen een belangrijke rol, omdat een ziener zowel de aanstichter van alle ellende is, alsook degene die de oplossing aandraagt. Een ziener is er immers de oorzaak van dat Domo-go Nyèmogo Jata zijn tante overslaat bij het verdelen van het vlees. Hierdoor is zij zo gegriefd dat zij zich verandert in een mensendodende buffel. Het is echter ook een ziener die ervoor zorgt dat Sogolon Kèjugu en Magan Farako Mangankèn met elkaar huwen.

De opname en de vertaling

De tekst van dit boek is gebaseerd op twee opnames uit 1992. De eerste duurde drie uur en vertelt het epos tot de terugkeer van Sunjata naar Nema. De tweede opname duurde vijf kwartier. Op verzoek van de oude Diabate uit Kela is ervoor gekozen om de naam van de verteller, Lansine Diabate, weg te laten uit de hoofdtitel. De Diabate uit Kela beschouwen Lansine, die de officiële verteller is bij de zevenjaarlijkse Kamabolon-ceremonie, als spreekbuis van een traditie die hun gemeenschappelijk eigendom is.

Lansine Diabate (geboren 1926) reciteert in zeer korte zinnen. Elke zin wordt steeds bevestigd door een zogeheten 'naamu'-zegger. Deze zegt na bijna elke zin 'naamu', 'inderdaad'. Soms zegt hij woorden als 'de waarheid' of 'ja, zelfs'. Zo is een opvoering van het Sunjata-epos een dialoog tussen een verteller en een 'naamu'-zegger, die de taak heeft het ritme van de vertelling te bepalen.

Daarnaast wordt de verteller begeleid door een of meer muzikanten die meestal een 'ngoni', een soort luit, bespelen. De melodie is het loflied op Sunjata. Lansine verwijst hier regelmatig naar, bijvoorbeeld wanneer hij een lofprijzing afsluit met de opmerking 'Dit is de melodie van Simbon'.

Tijdens de opname waarvan hier de tekst wordt gepubliceerd, werd Lansine Diabate door Sidiki Diabate en diens zoon Breman op de 'ngoni' begeleid. Sidiki Diabate vervulde tevens de rol van 'naamu'-zegger. Lansine gebruikt hem regelmatig als aanspreekpunt voor zijn verhaal. Hoewel Sidiki een jongere neef van Lansine is, spreekt Lansine hem aan met

‘Mbemba’, hetgeen ‘grootvader’ betekent. Dit is een teken van respect waarmee Lansine verwijst naar een gemeenschap-pelijke voorouder die ook Sidiki heette.

Omwille van de leesbaarheid is bij deze Nederlandse vertaling de keuze gemaakt om korte zinnen aaneen te rijgen, en om alle bevestigingen door de ‘naamu’-zegger weg te laten. De tekst zou er anders als volgt hebben uitgezien:

Mbemba Sidiki,	Inderdaad
Spreeken is rekenschap afleggen,	Inderdaad
Onze Weldoener,	Inderdaad
Toen de oorlog van Kaibara begon,	Inderdaad
Zond hij strijders op weg,	Inderdaad
Etc. etc.	

De indeling in hoofdstukken is natuurlijk ook een redactionele keuze. Deze is ingegeven door de structuur van het verhaal. Het heeft de typische opbouw van een epos; het is een cyclus van met elkaar verbonden verhaalthema's die ook als losse verhalen zijn te begrijpen.

Jan Jansen

Geraadpleegde literatuur

- An Bè Kelen/We Are One - Griot Music from Mali* (opnames en liner notes door J. Jansen, 72 minuten) (Leiden, PAN-records CD2015).
- Belcher, S., *Epic Traditions of Africa* (Indiana University Press, Bloomington 1999).
- Jansen, J., *De draaiende put - een studie naar de relatie tussen het Sunjata-epos en de samenleving in de Haut-Niger (Mali)* (Onderzoekschool CNWS, Leiden 1995).
- *The Griot's Craft - An Essay on Oral Tradition and Diplomacy* (LIT Verlag, Hamburg 2000).
- 'Masking Sunjata - A Hermeneutic Critique' *History in Africa* 27; 131-141.
- *Les secrets du Manding - Les récits du sanctuaire Kamabolon de Kangaba (Mali)*. Leiden: Onderzoekschool CNWS, 2002).
- Jansen, J., E. Duintjer en B. Tamboura, *L'épopée de Sunjara, d'après Lansine Diabate de Kela* (Onderzoekschool CNWS, Leiden 1995).
- Johnson, J.W., *The Epic of Son-Jara, a West African Tradition* (Indiana University Press, Bloomington 1986).

Lijst van de belangrijkste personen

Asse Bilali: een door Mohammed bekeerde krijgsgevangene die gebedsvorganger wordt; hij huwt een dochter van Mohammed en uit dit huwelijk wordt Mamadi Kanu geboren.

Batara Ali: voorouder van de Cisse, de man die de strijd om Kaibara tot een goed einde brengt.

Danmansa Wulani en *Wulantamba*: beroemde jagers, voorouders van de Traore; zij verslaan de buffel van Do en kiezen Sogolon Kèjugu als beloning.

Dano: een bardengeslacht.

Do Kamisa: de tante van Domogo Nyèmogo Jata; zij voedt hem op en transformeert zich na een ruzie met hem tot een mensendodende buffel.

Domogo Nyèmogo Jata: koning van Do die door zijn tante Do Kamisa wordt opgevoed, vader van Sogolon Kèjugu.

Fakoli: helper van Magan Sunjata, voorouder van de Bila-geslachten en doder van Niani Mansa Kara.

Fatumata Bintu: echtgenote van Batara Ali.

Ibun Dauda Sulemani: de boodschapper van Magan Sunjata van wie Jolofin Mansa de voor Magan Sunjata gekochte paarden afneemt.

Ibun Munu Lamini: koning die zijn schoonvader doodt en op zijn beurt door Niani Mansa Kara wordt gedood.

Jakoma Doka: voorouder van het bardengeslacht Kuyate; hij blijft als balafonspeler achter bij Sumaoro nadat deze zijn achillespezen heeft doorgesneden.

Jata Konate: een erenaam voor Magan Sunjata.

Jeli Dora: een mannelijke bard.

Jelimusonin Tuma Minnyan: een vrouwelijke bard, vindt Magan Sunjata in Nema.

- Jolofin Mansa*: koning die Magan Sunjata beledigt door hem de aanschaf van paarden niet toe te staan.
- Jonni Sekura*: een slaaf die onrechtmatig op de troon van Mande plaatsneemt.
- Kabala Simbon*: voorouder van de Dano, de tweede zoon van Mamadi Kanu.
- Kalabi Dogomani*: de oorspronkelijke naam van Asse Bilali.
- Kalajula Sangoy*: voorouder van de Diabate; hij bevrijdt Magan Sunjata's nichtje Tasuma Gwandilafè uit de handen van Sumaoro.
- Kani Simbon*: voorouder van de Sumano, de oudste zoon van Mamadi Kanu.
- Kankira Warini*: een smid en tevens boodschapper van de koningen van Mande.
- Kendakalala Nyuma Demba*: leidster van de twaalf tovenaressen bij wie Magan Sunjata woont tijdens zijn ballingschap.
- Kolo Mansa Deturume*: voorouder van de Magasuba en de koning bij wie Magan Sunjata woont tijdens zijn ballingschap.
- Kon Mamadi*: de enige kleinzoon van Magan Sunjata; hij doodt Jonni Sekura.
- Madogoto*: een arme oude vrouw die grote rijkdom verkrijgt door Asse Bilali's eerlijkheid.
- Magan Farako Magankèn*: vader van Magan Sunjata en echtgenoot van Tasuma Berete en Sogolon Kèjugu.
- Magan Sunjata (Sunjata)*: stichter van de Mande-samenleving.
- Mamadi Kanu*: zoon van Asse Bilali en de eerste heerser van Mande.
- Mande Bori*: zoon van Sogolon Kèjugu en Magan Farako Magankèn en de jongere broer van Magan Sunjata.
- Mansa Dankaran Tuman*: zoon uit het huwelijk van Magan Farako Magankèn en Tasuma Berete en de oudere halfbroer en rivaal van Magan Sunjata.
- Mbemba Sidiki*: Sidiki Diabate, de man tegen wie Lansine het epos vertelt en die elke zin bevestigt.
- Nagana Tiriba*: dochter van Magan Farako Magankèn; zij

- wordt uitgehuwd aan Danmansa Wulani en Wulantamba.
- Nema Fara Tunkara*: koning bij wie Magan Sunjata woont tijdens zijn ballingschap.
- Niani Mansa Kara*: voorouder van de Kamara; hij wordt gedood door Fakoli.
- Nyagalen Damba Mugu Traore*: echtgenote van Ibun Munu Lamini en later van Niani Mansa Kara.
- Oude Man Bofinba*: de man die niet wil dat Magan Sunjata slecht gedrag toont tijdens zijn verblijf in Nema.
- Oude Man Kobelon*: de man die het handelen van Magan Sunjata begrijpt tijdens zijn verblijf in Nema.
- Oude Man Monèkasa*: de man die niet wil dat Magan Sunjata mensen beledigt tijdens zijn verblijf in Nema.
- Samanuna*: voorouder van de Kone en de vader van Domogo Nyèmogo Jata.
- Sansan Sakalon*: voorouder van de Somono, een vissersvolk; Sogolon Kèjugu geeft hem armbanden om de overtocht van haar zoon Magan Sunjata te betalen.
- Sidiki*: zie Mbemba Sidiki.
- Simbonba Tanyakati*: jongste zoon van Mamadi Kanu en zijn opvolger als heerser van Mande.
- Sirifiya Magan Konate*: een erenaam voor Magan Sunjata.
- Siriman Farisi*: voorouder van de Berete.
- Sirimankanda Ture*: voorouder van de Ture.
- Sitafata*: voorouder van het bardengeslacht Jawara en de bard van Tiramagan.
- Sogolon Kèjugu*: dochter van Dornogo Nyèmogo Jata en de moeder van Magan Sunjata.
- Sogolon Kolonkan*: dochter van Sogolon Kèjugu en Magan Farako Magankèn en de jongere zus van Magan Sunjata.
- Sogolon Nyuman*: dochter van Jonni Sekura die haar eigen vader verraadt.
- Soma Jobi*: voorouder van de Konate en de koning bij wie Magan Sunjata woont tijdens zijn ballingschap.
- Sumano*: een bardengeslacht.
- Sumaoro*: voorouder van de Kante, koning van Soso, en de aartsvijand van Magan Sunjata.

Sunjata: Magan Sunjata.

Surakata: voorouder van alle barden en de bard van Moham-med.

Tali Mansa Konkon: voorouder van de Kamisoko en de koning bij wie Magan Sunjata woont tijdens zijn ballingschap.

Tasuma Berete: eerste vrouw van Magan Farako Magankèn en de moeder van Mansa Dankaran Tuman.

Tasuma Gwandilafè: dochter van Mansa Dankaran Tuman, door hem uitgehuwd aan Sumaoro.

Tiramagan: voorouder van de Traore, een helper van Magan Sunjata en de doder van Jolofin Mansa.

Toelichting van de vertalers

Deze Nederlandse vertaling is gebaseerd op een eerder door de auteurs gemaakte Maninka-Franse teksteditie en een commentaar dat Valentin Vydrin hierop heeft geschreven. De oorspronkelijke tekst is uitgesproken in het Maninkakan (de Maninka-taal), een Mande-taal die in grote delen van West-Afrika wordt gesproken. Bij persoons- en plaatsnamen is de orthografie van het Maninkakan aangehouden. Hierbij gelden onder meer de volgende regels:

e spreek uit als in zee.
u spreek uit als in boek.
j spreek uit als in jazz.
y spreek uit als in jaar.
c spreek uit als in tjalk.

De 'r' is soms dentaal, een klank die in het Nederlands onbekend is.

De naam Sunjata wordt in het Maninkakan over het algemeen uitgesproken als 'Sunjara', waarbij de 'r' dentaal is. Het klinkt dan als 'Soendjada'. Om verwarring bij de lezer te voorkomen hebben we in deze vertaling gekozen voor de in de wereldliteratuur ingeburgerde spelling: Sunjata.

Het Sunjata-epos

Mbemba Sidiki, spreken is rekenschap afleggen.

Toen de strijd om Kaibara begon, stuurde onze Weldoener strijders om de strijd om Kaibara te voeren.

Zij vertrokken; de strijders trokken op tegen Kaibara, maar zij konden Kaibara niet innemen.

Toen de strijders naar Kaibara vertrokken, zei de Profeet tegen hen: 'Wanneer jullie Kaibara hebben veroverd, vinden jullie daar, in Kaibara, iemand die mij na aan het hart ligt.

Ik zal hem jullie beschrijven; wanneer jullie hem zien, neem hem dan voor mij mee.'

Zij trokken op tegen Kaibara; de strijd om Kaibara barstte in alle hevigheid los.

Men stuurde iemand om de Profeet te vertellen dat de strijd om Kaibara in alle hevigheid was losgebarsten.

Ook Batara Ali werd hiervan op de hoogte gebracht.

Hij lag die dag met oogpijn in zijn kamer.

Hij stond op om aan zijn vrouw Fatuma Bintu te zeggen dat zij voor hem peper tot poeder moest stampen.

Hij zei haar dat hij naar Kaibara wilde gaan om te vechten.

Zij stampte peper tot poeder en gaf het hem.

Nadat zij hem het poeder had gebracht, wreef zij het op de ogen van Batara Ali; zij wreef peperpoeder op zijn ogen.

Hij zei tegen Fatuma Bintu het volgende: Morgen, bij het krieken van de dag, moet jij hier plaatsnemen om de strijd tussen mij en de inwoners van Kaibara te aanschouwen.

Bij het krieken van de dag zou hij met zijn zwaard Jurukafa de top hakken uit de apebroodboom bij het dorp.

Hij zei: 'Fatuma Bintu, neem plaats hoog op de stam om de strijd tussen mij en de inwoners van Kaibara te aanschouwen.'

Daarna, Mbemba, gingen zij slapen.

Bij het krieken van de dag bereidde hij zich voor.

Hij bereidde zich voor door zijn gevechtssuitrusting aan te trekken en zijn paard op te tuigen.

Toen hij dat wilde bestijgen, was hij zo gespannen dat hij de rug van het paard brak.

Hij zei dat men het paard moest oppakken en wegbrengen.

Daarna liet hij Fatuma Bintu plaatsnemen op de stam van de apebroodboom.

Hij liet Fatuma Bintu daarop plaatsnemen om haar de strijd tussen hem en de inwoners van Kaibara te laten aanschouwen.

Hij tuigde een tweede paard op.

Toen hij dat wilde bestijgen, was hij zo gespannen dat hij wederom de rug van het paard brak.

Hij zei dat men het paard moest oppakken en wegbrengen.

Daarna, Mbemba Sidiki, werd hem een derde paard gebracht.

Toen hij dat had opgetuigd en wilde bestijgen, kwam er een oud vrouwtje naar hem toe en greep hem bij zijn gewaad.

Zij zei: 'Batara Ali, jij vertrekt niet voordat jij je schulden hebt afgelost.'

Toen pas werd hij kalm.

Het oude vrouwtje zei tegen Batara Ali: 'Ik zal jou je schulden kwijtschelden.'

Wanneer jij van elk paard de rug breekt, op welk paard moet jij dan de strijd tegen Kaibara voeren?'

Moge God ons behoeden voor schulden.

Daarna, Sidiki, besteeg hij het paard en ging hij op weg naar Kaibara.

Toen hij aankwam bij een van de poorten van de stad Kaibara, rukte hij de ijzeren deuren ervan uit hun hengsels en wierp ze in de lucht.

Hij ging naar een andere poort, rukte de ijzeren deuren ervan uit hun hengsels en wierp ook die in de lucht.

Hij ging naar de derde poort, rukte de ijzeren deuren ervan uit hun hengsels en wierp ook die in de lucht.

Daarna, Mbemba, ging hij de stad Kaibara binnen.

De eerste koning van Kaibara heette Bintumafili; hij is de voorouder van de Kulibali.

Deze Bintumafili had drie zonen: Kalabi Bonba, Latali Kalabi en Kalabi Dogomani.

Toen Batara Ali naar Kaibara vertrok, had hij gezworen dat hij de stad niet zou verlaten, voordat zijn paard zou zwemmen in het bloed van Kaibara.

Zolang zijn hoeven niet zouden waden door het bloed van Kaibara, zou hij Kaibara niet met rust laten.

Hij trok Kaibara binnen en verwoestte de stad.

Hij verwoestte haar, ja, verwoestte haar.

Door Gods toedoen, Mbemba, waren de mensen van vroeger erg machtig; hun woorden waren niet ijdel.

Dus kwam er een regenbui die overal het water deed stromen.

Welnu, hij overwon Kaibara en na zijn overwinning op Kaibara joeg hij de hele bevolking weg.

Hij overwon zoals men een kookpot stukslaat, zoals men een kalebas stukslaat.

Welnu, men vond de man over wie de Profeet had gesproken en men nam hem gevangen; zijn naam was Kalabi Dogomani.

Hij werd meegenomen om aan de Profeet te geven.

Toen zij hem aan de Profeet gaven, zei deze: 'Zijn naam is niet meer Kalabi Dogomani, voortaan heet hij Asse Bilali. Hij is degene die ik bedoelde.'

Deze Asse Bilali werd aan de Profeet gegeven; de Profeet gaf hem de naam Asse Bilali, maar zijn oorspronkelijke naam is Kalabi Dogomani.

Batara Ali keerde terug en ging zijn kamer binnen; hij had pijn aan zijn ogen.

In zijn kamer ging hij slapen.

Toen, Mbemba, ging men de buit verdelen.

Terwijl de strijders de buit verdeelden, vielen de in de lucht geworpen ijzeren deuren neer: 'boem' en 'plof'.

De mensen zeiden: 'Wat is dat voor een lawaai?'

Welnu, dat waren de ijzeren deuren die Batara Ali in de lucht had geworpen.

'Hé, bijna waren wij Batara Ali vergeten, de vernietiger van de stad, de overwinnaar van Kaibara.

Zo iemand vergeten! Men mag zelfs een nietsnut niet vergeten, laat staan zo'n dapper man.'

Daarom gingen ze Batara Ali zoeken, hem thuis opzoeken.

Op dat moment lag hij daar met pijn aan zijn ogen.

Zij gingen hem thuis opzoeken.

Batara Ali kwam te voorschijn.

Hij kwam, omdat onze voorouders niets voor elkaar verborgen hielden.

Toen Batara Ali was gekomen, zeiden zij: 'Batara Ali, wij verontschuldigen ons; jij hebt de stad vernietigd, de strijd gevoerd, de bevolking verjaagd, je macht laten gelden, maar bij het verdelen van de buit, vergaten wij jou bijna.

Men mag zelfs een nietsnut niet vergeten, laat staan een dapper man.'

Welnu, zij zeiden: 'Ziehier, wat er is overgebleven; wij kunnen het niet verborgen houden.'

Onze voorouders hielden niets voor elkaar verborgen.

Toen, Mbemba, zei Batara Ali dat hij van de buit afzag.

Ja, hij zei dat hij ervan afzag.

Het kind dat Batara Ali hierna kreeg, dat kind, juist dat kind kreeg de naam Mande Cisse Mori, omdat hij 'ervan afzag', en zijn nakomelingen werden korangeleerden in Mande.

Batara Ali heeft dat gezegd, hier in Mande.

*

* *

Mbemba, vervolgens belastte de Profeet Asse Bilali met het hoeden van zijn schapen, totdat hij het goed kon.

Hij belastte hem met het hoeden van zijn geiten, totdat hij het goed kon.

Hij belastte hem met het hoeden van zijn runderen, totdat hij het goed kon.

Hij belastte hem met het hoeden van zijn kameel Buraku, totdat hij het goed kon.

Hij leidde Buraku aan de teugel, wanneer zij naar de moskee gingen.

Op een dag zei de Profeet tegen Asse Bilali: 'Asse Bilali, bid jij niet?'

Hij zei: 'Ik bid niet.'

'Weet jij dan niet hoe het hoort?'

Hij zei: 'Ik weet hoe het hoort.'

Welnu, Hij antwoordde: 'Iemand die weet hoe het hoort, die bidt.'

Welnu, de Profeet ging de moskee binnen.

Na het gebed besteed hij Buraku met hulp van Asse Bilali die Buraku bij de teugels vasthield en zo gingen zij naar huis.

Bij elk gebedsuur, Mbemba, besteed de Profeet Buraku om naar de moskee te gaan en hield Asse Bilali de teugels vast.

De Profeet vroeg hem: 'Asse Bilali, bid jij niet?'

Hij zei: 'Ik bid niet.'

'Weet jij dan niet hoe het hoort?'

Hij zei: 'Ik weet hoe het hoort.'

Welnu, Hij antwoordde: 'Iemand die weet wat gepast is, die bidt.'

Was dat niet de tweede keer? De Profeet ging naar binnen om te bidden.

Welnu, Mbemba, bij de derde keer dat zij bij de moskee aankwamen, bij de ingang van de moskee, vroeg de Profeet hem: 'Asse Bilali, bid jij niet?'

Hij antwoordde: 'Mijn Weldoener, ik zal bidden; U hield al van mij voordat U mij gezien had.'

Welnu, hij bad en sprak als gebed: 'Er is slechts één God en Mohammed is Zijn profeet.'

De Profeet had Asse Bilali bekeerd en gaf hem de benodigdheden voor het gebed: Hij gaf een gewaad, Hij gaf een broek, Hij gaf een fez, Hij gaf een omslagdoek, Hij gaf een bidsnoer, Hij gaf een bidkleed, Hij gaf een waskom, en Hij liet hem bidden.

Daarna, Mbemba, had de Profeet vertrouwen in hem. Sogosogo Simbon en Simbon Salaba.

Meester van de leeuwen, kliever van de grote hoofden en
openscheurder van de grote monden.

Die het dorp afneemt van het dorpshoofd,

Over deze Simbon spreek ik.

Die de erfenis afneemt van de erfgenaam,

Over deze Simbon spreek ik.

*

* *

Daarna, Mbemba, belastte Hij Asse Bilali met de handel.

Sinds hij bad had de Profeet vertrouwen in hem en liet Hij
hem handeldrijven.

Hij had vertrouwen in hem en liet hem handel drijven.

Samen met andere kooplieden ging Asse Bilali naar de
markt van Sami om er handel te drijven, waarna zij terugkeer-
den naar Mekka.

In die tijd leefden er in de stad Mekka een oude vrouw en
een oude man.

Zij waren zeer arm.

God behoeft ons voor armoede.

De naam van de oude vrouw was Madogoto.

Door hun uitzonderlijke armoede moesten Madogoto en
haar man zich behelpen met één enkel kledingstuk.

Vanwege hun buitengewone armoede zei de oude Mado-
goto op een dag: 'Mijn echtgenoot, waarom ondernemen wij
niets?

Wanneer Asse Bilali naar de markt van Sami gaat, kunnen
wij dan niet de zemelen uit het graan stampen om drie zemel-
bollen te maken en deze aan hem mee te geven.

Wanneer hij ze op de markt verkoopt, kan hij van de op-
brengst voor ons een lendendoek kopen die wij dan aan ons
ene kledingstuk kunnen toevoegen.'

De echtgenoot antwoordde dat zij dit zouden doen.

Zij stampen de zemelen uit het graan.

Toen Asse Bilali op een dag langsliep, sprak de man van
Madogoto hem aan.

‘Is dat niet de stem van Asse Bilali die ik hoor?’

Asse Bilali antwoordde dat hij het was.

‘Welnu,’ zei hij, ‘kom eens kijken.’

Hij kwam kijken, Asse Bilali deed de deur open en zag hem.

De man zei: ‘Mijn vrouw en ik moeten ons behelpen met één kledingstuk.

Mijn vrouw en ik gaan drie zemelbollen maken.

Wanneer jij naar de markt van Sami gaat, willen wij die aan jou meegeven om ze te verkopen.

Op de markt moet jij ze ruilen voor een lendendoek die wij dan aan ons kledingstuk kunnen toevoegen.’

Vervolgens, Mbemba, maakten zij drie zemelbollen.

Toen het vertrek van Asse Bilali naderde, riepen zij hem om de drie zemelbollen mee te nemen.

Zij deden de bollen in een zakje.

Op zijn beurt vertrouwde Asse Bilali de bollen toe aan een van zijn metgezellen en daarna begonnen zij de reis.

Zij liepen, zij liepen, zij liepen tot aan...

De nacht brachten zij door in de buurt van de markt van Sami.

Die dag was de voedselvoorraad op.

’s Avonds zei een jongeman: ‘Asse Bilali, kunnen wij niet eten van wat jij mij hebt gegeven?’

Kunnen wij niet eten wat ik hier bij mij heb?

Wanneer wij daar aankomen, kan ieder van ons een paar kauri-schelpen geven om daarmee de zemelbollen te betalen.’

Asse Bilali zei dat zij dit maar moesten doen.

Hij haalde de bollen te voorschijn en gaf ze aan zijn reisgezellen.

Daarna verdeelde hij ze, Asse Bilali verdeelde ze onder de reizigers.

Welnu, toen Asse Bilali naar Sami vertrok, zorgde God ervoor dat een jager hem nóg een opdracht gaf.

Wanneer hij in Sami kauri-schelpen zou vinden, moest hij ze meenemen, opdat de jager die kon vastmaken op zijn amulet.

Hij gaf die opdracht aan Asse Bilali bij diens vertrek.

Met Gods hulp kwamen zij in Sami aan.

En op de markt van Sami dreven zij handel; zij dreven er handel.

Bij het sluiten van de markt zei de jongeman die de drie zemelbollen had gedragen: 'Asse Bilali, laten wij nu de kaurischelpen voor Madogoto bijeenleggen, want straks is de markt voorbij.'

Zijn metgezellen verzamelden de kaurischelpen in een zakje.

Maar toen was de markt al voorbij.

Hij zei dat als zij op de terugweg een stoffenverkoper zouden tegenkomen, dat zij dan een lendendoek moesten kopen.

Mbemba, zij keerden terug.

Aangekomen bij de woonplaats van de jager die de opdracht aan Asse Bilali had gegeven, riep hij hem.

Asse Bilali riep en de jager zei: 'Is dat niet de stem van Asse Bilali?'

Hij antwoordde: 'Dit is inderdaad de stem van Asse Bilali.'

De jager zei: 'De opdracht die ik je gegeven heb... heb je de kaurischelpen?'

Hij zei: 'Ik heb kaurischelpen gevonden.'

Wel, zij gingen naar de jager toe en haalden de kaurischelpen te voorschijn.

Zij gaven die aan de jager, zodat hij ze kon vastmaken op zijn amulet.

De jager zei toen dat hij wel iets had, een wild dier, waarmee hij de kaurischelpen kon betalen.

Dat wilde dier stopten zij in een zak, een netje, en dit gaven zij aan een metgezel.

Die legde het over zijn schouder en toen vertrokken zij.

Deze muizenleeuw werd in een zakje gestopt, in een netje, zodat hij het over zijn schouder kon dragen.

Die dag ontmoetten zij ook een koning op hun tocht.

Die koning had stompjes aan zijn handen en stompjes aan zijn voeten, maar rijk was hij!

Zeven meisjes brachten bij hem de nacht door om hem te

beschermen tegen een muizenplaag.

Zeven jongens brachten bij hem de nacht door om hem te beschermen tegen een muizenplaag.

Asse Bilali en zijn reisgezellen kwamen daar langs om er de nacht door te brengen.

's Avonds stuurde men iemand om Asse Bilali namens de koning te ondervragen.

Hij zei: 'Asse Bilali, de koning zegt dat de muizen hem tot last zijn.

Aan handelslieden en reizigers vraagt hij of zij nieuws hebben.

En wanneer zij een muizenleeuw hadden, of zij die dan aan hem wilden geven.

Hij zegt dat de muizen hem afmatten; veertien mensen brengen bij hem de nacht door om hem te beschermen en de muizen weg te wapperen.'

Welnu, toen zei Asse Bilali: 'Ik heb wel iets, maar alleen God weet of het een muizenleeuw is, of dat het geen muizenleeuw is.'

De boodschapper zei dat hij 's avonds laat iemand zou sturen om het dier in de kamer van de koning los te laten.

Daarna, Mbemba, werd dat bericht aan de koning overgebracht.

's Avonds laat stuurde de koning iemand naar Asse Bilali.

Asse Bilali vertrouwde hem de muizenleeuw toe.

De zeven meisjes werden weggestuurd.

De zeven jongens werden weggestuurd.

Hij plaatste de muizenleeuw in de kamer en deed de deur op slot.

De deur werd goed op slot gedaan.

Welnu, hij had gezegd dat ze het dier in zijn kamer moesten plaatsen; of het nu een muizenleeuw was, of geen muizenleeuw, dat kon alleen God weten.

'Maar, wanneer hij de nacht ermee doorbrengt, dan zal hij het te weten komen.'

Hij plaatste het dier in de kamer en deed de deur op slot.

Zij brachten daar de nacht door.

Bij het ochtendgloren troffen Asse Bilali en zijn metgezellen voorbereidingen om te vertrekken naar Bunjuru.

Zij waren nauwelijks vertrokken, nog ver weg van Mekka, toen de jongeman zich plotseling de muizenleeuw herinnerde die hij op zijn schouders had gedragen.

‘Ah,’ zei hij, ‘Asse Bilali, datgene wat ik op mijn schouders droeg, dat zijn wij vergeten.’

‘Oh,’ zei hij, ‘de koning heeft het geleend.’

Hij stuurde iemand terug naar de woonplaats van de koning.

Bij zijn aankomst zag de man dat de koning nog niet was opgestaan.

De zon stond reeds aan de hemel.

De zon stond reeds aan de hemel.

Maar de koning was nog niet opgestaan.

Hij vroeg: ‘Is de koning nog niet opgestaan?’

Men antwoordde dat hij nog niet was opgestaan.

Hij zei dat zij hem wakker moesten maken.

‘Ik kom iets halen dat wij hem hebben toevertrouwd en dat wij zijn vergeten; ik kom het ophalen,’ zei hij.

Men klopte op de deur van de koning.

Na zonsopgang klopte men op de deur.

Hij stond op, geeuwde, en met zijn stompjes wreef hij, op deze manier, in zijn ogen.

Hij zei: ‘Hé, overal liggen dode muizen! Dit beest heet voortaan geen muizenleeuw meer, maar kat.’

Het wilde dier heeft op die dag zijn naam verkregen.

De koning zei: ‘Waar is Asse Bilali?’

De gezant zei dat die reeds was vertrokken: ‘Ikzelf ben gekomen om de muizenleeuw op te halen.’

De koning zei dat Asse Bilali rechtsomkeert moest maken: ‘Hij vertrekt niet vandaag en morgen ook niet.’

Men ging Asse Bilali en zijn metgezellen zoeken.

De koning zei: ‘Een persoon die niet heeft gesproken is vrij, maar wanneer hij zijn woord heeft gegeven, is hij een ander iets verschuldigd.’

Ik heb gezegd dat degene die mij verlost van de strijd te-

gen de muizen van mij honderd stuks van alles zal krijgen.'

Hij zei dat hij moest terugkeren, dat Asse Bilali moest terugkeren.

Dat zijn naam niet langer muizenleeuw was, maar kat.

Men ging Asse Bilali en zijn metgezellen zoeken, want zij moest terugkomen.

Zij keerden terug.

'Ah,' zei de koning, 'Asse Bilali, jij bent teruggekomen!'

De koning sprak tot Asse Bilali: 'Asse Bilali, dat wat jij mij hebt gegeven, die muizenleeuw, diens naam is voortaan niet meer muizenleeuw, maar kat.

Een persoon die niet heeft gesproken is vrij, maar wanneer hij zijn woord heeft gegeven, is hij een ander iets verschuldigd.

Zijn naam is voortaan niet meer muizenleeuw, maar kat,' zei de koning. 'Ik heb gezegd dat ik honderd stuks van alles zou geven aan degene die mij zou verlossen van de strijd tegen de muizen.

Jullie blijven vandaag en morgen; overmorgen laat ik jullie pas vertrekken.'

Welnu, aan het einde van de derde dag.

Liet hij honderd meisjes komen.

Liet hij honderd jongens komen.

Liet hij honderd balen zwarte stof komen.

Liet hij honderd balen witte stof komen.

Liet hij honderd meisjes komen.

Liet hij honderd vrouwen komen.

Liet hij honderd hengsten komen.

Liet hij honderd merries komen.

Van alle nuttige spullen, van dit alles gaf men tweehonderd stuks aan Asse Bilali, als betaling voor zijn kat, zijn muizenleeuw.

*

* *

Welnu, Asse Bilali en zijn metgezellen zijn vertrokken.

Van alles tweehonderd stuks had de koning aan Asse Bilali gegeven.

Toen zij dicht bij Mekka waren, stak er een windhoos op.

Bij het zien van die windhoos begreep de Profeet het al.

De mensen zeiden: 'Wat is dat voor een windhoos?'

De Profeet antwoordde: 'Dat is Asse Bilali met zijn reisgezellen.'

Toen, Mbemba Sidiki, stopten zij vlak bij Mekka en Asse Bilali verzocht de gezellen te gaan zitten.

Hij pakte een broek, een paar sandalen, een gewaad, een hemd, een fez, een hoofddoek, een kleed en een omslagdoek.

Hij pakte alles tezamen en vertrouwde het aan iemand toe om ermee naar Mekka te gaan.

'In Mekka aangekomen moet jij in alle straten van Mekka roepen: "Ik zoek Madogoto."

Geef dit niet aan iemand die zegt dat hij tien mitskal goud heeft meegegeven.

Zeg slechts: "Ik zoek Madogoto."

Vraag aan degene die bevestigend antwoordt: "Wat heb jij aan Asse Bilali meegegeven toen hij naar de markt van Sami ging?"

Degene die zegt dat hij twintig mitskal goud heeft meegegeven, die is het niet.

Het is degene die zegt: "Ik heb drie zembollen meegegeven."

Aan diegene moet jij dit pakket geven.'

Daarna, Mbemba, moest de gezant tegen hem zeggen dat hij zich moest aankleden voordat hij de stad zou ingaan.

Toen de metgezel in de stad aankwam, rende hij door alle straten van Mekka, terwijl hij riep: 'Ik zoek Madogoto.'

Iemand antwoordde: 'Gaaf het soms over mij?'

Hij vroeg: 'Wat heb jij Asse Bilali meegegeven toen hij naar de markt van Sami ging?'

Hij antwoordde dat hij tien mitskal goud had gegeven.

'Ha,' zei hij, 'jij bent het niet.'

Hij ging toen naar een ander deel van de stad en riep daar: 'Ik zoek Madogoto.'

Iemand zei: 'Gaaf het soms over mij?'

Hij vroeg: 'Hoeveel mitskal goud heb jij aan Asse Bilali gegeven toen hij naar de markt van Sami ging?'

Hij antwoordde: 'Ik heb hem twintig mitskal goud gegeven.'

'Nee-nee,' zei hij, 'jij bent het niet.'

Daarna kwam hij bij het huis van Madogoto, terwijl hij riep: 'Ik zoek Madogoto.'

De man van Madogoto antwoordde vanuit zijn kamer: 'Gaaf het soms over mij?'

Hij vroeg: 'Wat heb jij Asse Bilali gegeven toen hij naar de markt van Sami ging?'

De man antwoordde: 'Ik heb hem drie zembollen gegeven.'

Hij zei: 'Jij bent het.'

Toen, Mbemba, kwam hij dichterbij, opende de deur, duwde die discreet een eindje open, en wierp de kleren naar hem toe, de kamer in.

De man waste zich, trok de broek aan, trok het hemd aan, trok het gewaad aan, zette de fez op, trok de sandalen aan en wond de hoofddoek om zijn hoofd.

Die van zijn vrouw, de kleren van zijn vrouw, legde hij opzij; zij was op dat moment op het dorsveld.

Toen hij zich had aangekleed, zei hij: 'Laten wij nu degene opzoeken met wie ik mijn ongeluk deel; laten wij nu degene opzoeken met wie ik mijn armoede deel.'

Hij ging de stad uit, en toen hij buiten de stad was, zag hij zijn vrouw reeds van verre aankomen.

Zijn vrouw zag hem ook van ver aankomen.

'Hé,' zei zijn vrouw, 'tenzij een of andere vrouw dat kind zojuist heeft gebaard, lijkt dat op iemand die ik ken.'

Een vrouw herkent haar echtgenoot altijd.

De vrouw hield haar hoofd een beetje schuin, een beetje schuin hield zij het, en zei: 'Tenzij een of andere vrouw dat kind zojuist heeft gebaard, lijkt dat op iemand die ik ken.'

Toen zij elkaar naderden, wist de man dat zijn vrouw er aankwam en de vrouw wist dat haar man er aankwam.

Mbemba, armoede kan wel zinvol zijn, maar geluk betekent meer.

Daarna zijn zij bij elkaar gekomen en zei de man: 'Mijn liefste, laat alles maar uit je handen vallen.

Vrouw met wie ik mijn lijden deel; laat vallen die bos met hout, want alles is nu voorbij.'

De vrouw zong: 'Waarvandaan komt deze wind, deze goede wind; waarvandaan komt deze wind die over mij waait; waarvandaan komt deze wind, deze goede wind?

Een dag als vandaag kent zijn gelijke niet; God heeft nooit eerder een dag als vandaag geschapen.'

Daarna, Mbemba, gingen zij naar huis.

Thuis aangekomen pakte hij de kleren voor zijn vrouw en gaf die aan haar.

De vrouw waste zich en trok de kleren aan.

Daarna, Mbemba, keerden Asse Bilali en zijn metgezellen terug.

Maar daarmee was alles nog niet afgelopen, in Mekka.

Asse Bilali lichtte de Profeet in met de woorden: 'Profeet, alle spullen die ik heb meegenomen, dat alles is de opbrengst van de drie zemelbollen van Madogoto.

Ik kom U vragen of U morgen de inwoners van Mekka bijeen wilt roepen zodat ik rekenschap kan afleggen aan de bevolking.'

Dat kwam Asse Bilali zeggen aan de Profeet.

De volgende ochtend riep de Profeet alle inwoners van Mekka bijeen, alle mannen en alle vrouwen.

Asse Bilali zei: 'Surakata, laat de Profeet weten wat ik heb meegenomen: de honderd balen zwarte stof, de honderd balen witte stof, de honderd meisjes, de honderd vrouwen.

Van alle spullen zijn er telkens tweehonderd.

Dat alles is de opbrengst van de drie zemelbollen van Madogoto.'

Hij zei dat Surakata de Profeet hiervan op de hoogte moest brengen, dat Hij dit alles aan Madogoto moest geven, dat het de opbrengst was van haar drie zemelbollen.

Daarna, Mbemba, sprak de Profeet tot Madogoto via Surakata.

De Profeet vroeg hem om Madogoto ervan op de hoogte te brengen.

Madogoto zei: 'De Heer zij dank.

Iemand die dit alles heeft... als dit niet is... zoiets had ik nooit verwacht.'

Zij vervolgde: 'Maar, Profeet, ik zeg U, deze hoeveelheid spullen ontlast mij van een groot lijden; ik ben U erkentelijk.'

Haar man sprak: 'Deze hoeveelheid spullen, alle spullen die hij heeft meegenomen, de kleren die hij mijn vrouw en mij heeft gegeven, ik had nooit gedacht dat wij dat alles zouden verwerven.

Hé, deze hoeveelheid spullen, dat dit allemaal voor ons is!

Ah, Profeet, dat doet mij echt genoeg.

Van al die spullen waarvan er tweehonderd zijn, neem ik er telkens tien.

Dus tien balen zwarte stof, tien balen witte stof, tien meisjes, tien jongens, tien hengsten, tien merries, van alles hoef ik er slechts tien.

Ik neem van alles tien stuks; de rest, negentig, eh, honderd en negentig, geef ik aan U, Profeet.

U moet alles wat overblijft aan Asse Bilali geven.

Met tien stuks van elk zullen mijn vrouw en ik tevreden zijn.'

Welnu, zo is geschied.

Van de hoeveelheid spullen koos men er telkens tien uit voor Madogoto en haar echtgenoot.

De rest, honderd en negentig stuks, werd bijeengelegd voor Asse Bilali.

Toen pakte Asse Bilali alles op en gaf het aan de Profeet.

Hij zei: 'Dit is Gods werk.'

Op zijn beurt gaf de Profeet aan Asse Bilali een meisje.

Hij zei: 'Dit meisje zal jouw vrouw worden.'

Zij trouwde met Asse Bilali, zij trouwde met Asse Bilali.

In de eerste maand dat dit meisje met Asse Bilali was getrouwd, raakte zij in verwachting.

Haar zwangerschap vorderde, vorderde meer en meer, en dankzij God beviel zij op de laatste dag van de negende maand van een zoon.

Na de geboorte van de zoon herstelde de vrouw van Asse Bilali zich, ja, zij herstelde zich.

Op de dag vóór de doop riep de Profeet Asse Bilali bij zich.

‘Wanneer men het huwelijk van zijn kind tot stand heeft laten komen, moet men zijn kind op de dag vóór de doop bij zich roepen en vragen: ‘Mijn kind, hoe gaan wij hem noemen, wat wordt zijn roepnaam?’

De Profeet riep Asse Bilali bij zich en zei: ‘Morgen is de doop, moeten wij niet nadenken over een naam?’

Asse Bilali zei: ‘Hé, onze Weldoener, dit kind is met zijn naam geboren; U hield reeds van mij in Kaibara, voordat U mij had gezien.

U hield reeds van mij voordat U mij had gezien.

Daarom zal dit kind Mamadi Kanu heten.’

‘Goed, laten we hem Mamadi Kanu noemen.’

De volgende morgen, zij hadden de nacht doorgebracht, de volgende morgen gaf men het kind de naam Mamadi Kanu.

Sogosogo Simbon en Simbon Salaba.

Meester van de leeuwen, kliever van de grote hoofden, Jata Konate.

Openscheurder van de grote monden, Jata Konate.

Die het dorp afneemt van het dorpshoofd,

Over deze Simbon spreek ik.

Die de erfenis afneemt van de erfgenaam,

Over deze Simbon spreek ik.

*

* *

De zoon werd Mamadi Kanu genoemd.

Asse Bilali overleed, hij ging dood en Mamadi Kanu nam plaats op de troon.

Deze Mamadi Kanu nam plaats op de troon.

Zijn eerste zoon heette Kani Simbon, zijn tweede zoon Kabala Simbon en zijn derde zoon Simbonba Tanyakati.

Mamadi Kanu had drie kinderen: Kani Simbon, Kabala Simbon en Simbonba Tanyakati.

Mbemba Sidiki, wij barden van Mande zeggen niets zonder dat het betekenis heeft.

Deze Mamadi Kanu was koning en had drie zonen.

Tijdens een hongersnood was er nergens iets te eten; nergens was er voedsel.

Door Gods toedoen kon men tijdens die hongersnood wilde knollen opgraven en verzamelen.

De koning belastte zijn eerste zoon met de verdeling van de knollen; Kani Simbon belastte hij met de verdeling ervan.

Toen deze belast was met de verdeling, nam hij zelf de grootste, de allergrootste knollen van de stapel; de rest, de kleintjes, verdeelde hij onder de bevolking.

Hij was daarmee belast gedurende enkele dagen.

Daarna werd de tweede zoon, Kabala Simbon, belast met de verdeling van de knollen.

Ook hij nam de grootste knollen voor zichzelf en liet de kleinere verdelen onder de strijders.

De bevolking van Mande prentte dit goed in haar geheugen.

Toen belastte Mamadi Kanu Simbonba Tanyakati met de verdeling van de knollen.

Simbonba Tanyakati verdeelde zowel de grote als de kleine onder de bevolking.

Hij nam ze allemaal tezamen en verdeelde ze onder de bevolking; hij nam ze allemaal tezamen en verdeelde ze onder de bevolking.

Hij bedroog niemand.

De bevolking onthield dit goed.

De twee oudere broers hadden de grootste knollen eruit gehaald om de kleintjes aan het volk te geven.

Toen, Mbemba, overleed Mamadi Kanu en moest een van de drie kinderen koning worden.

De bevolking van Mande zei: 'Aha, dat is een bekeken zaak.'

Tijdens de hongersnood zijn wij te weten gekomen wie goed is en wie slecht.'

Zij wisten dat Simbonba Tanyakati degene was die koning moest worden, omdat zijn twee oudere broers afstand hadden genomen van de bevolking.

Daarom was de bevolking van Mande van hen vervreemd.

De bevolking van Mande belegde een vergadering en daarin stelde de voorouder van de Berete voor om hem deze zaak te laten afhandelen.

Sindsdien is er een schertsrelatie tussen de vorsten en de Berete.

De dag voor de troonsbestijging werd er een gat gegraven, een groot gat, en daarin werd iemand in een korf geplaatst.

In een korf, een bijenkorf, werd iemand geplaatst en die korf werd in het gat gezet.

En in de boom waaronder de troonsbestijging zou plaatsvinden werd iemand bovenin gezet.

Welnu, men zei tegen de man beneden: 'Wanneer Kani Simbon plaatsneemt op de troon en men de aarde gaat onderwerpen, dan moet je niets zeggen!'

En tegen de man boven zei men: 'Wanneer Kani Simbon plaatsneemt op de troon, dan moet je niets zeggen.'

Goed, men zei tegen de persoon beneden: 'Wanneer Kabala Simbon plaatsneemt op de troon, dan moet je niets zeggen.'

En tegen de persoon boven zei men: 'Wanneer Kabala Simbon plaatsneemt op de troon, dan moet je niets zeggen.'

Maar als de aarde ondervraagd wordt wanneer Simbonba Tanyakati aan de beurt is, dan moet de aarde spreken.

En als de hemel ondervraagd wordt, dan moet de hemel spreken.'

De voorouder van de Berete bereidde deze list voor en legde hem uit.

Bij de troonsbestijging, op de ochtend dat de troonsbestijging plaatsvond, kwam iedereen naar het plein.

De voorouder van de Berete liet Kani Simbon, de oudste

zoon, plaatsnemen en zei: 'Ziehier Kani Simbon op de troon van zijn vader, als opvolger van zijn vader Mamadi Kanu.

Zal zijn regering een voorspoedig verloop kennen? Zal de karité-boom vrucht dragen, zal de néré-boom vrucht dragen, zal de tamba-boom vrucht dragen? Zal de handel een voorspoedig verloop kennen, zal de gezamenlijke jacht een voorspoedig verloop kennen? Aarde, geef ons een teken!'

De aarde, sst, de aarde zweeg.

Welnu, hij zei: 'Kani Simbon zit hier als opvolger van zijn vader Mamadi Kanu; zie hem hier zitten op de troon van zijn vader.

Zal zijn regering een voorspoedig verloop kennen? Zal de karité-boom vrucht dragen, zal de néré-boom vrucht dragen, zal de tamba-boom vrucht dragen? Zal de handel een voorspoedig verloop kennen, zal de gezamenlijke jacht een voorspoedig verloop kennen? Hemel, spreek!'

De hemel zweeg.

De voorouder van de Berete zei: 'Kani Simbon, dit is niet onze fout, maar het werk van God.'

Kani Simbon is opgestaan.

Toen liet hij Kabala Simbon plaatsnemen op de troon.

Welnu, hij zei: 'Ziehier Kabala Simbon zitten, zie hem zitten op de troon van zijn vader als opvolger van Mamadi Kanu, in plaats van zijn oudere broer Kani Simbon.

Zal zijn regering een voorspoedig verloop kennen? Zal de karité-boom vrucht dragen, zal de néré-boom vrucht dragen, zal de tamba-boom vrucht dragen? Zal de handel een voorspoedig verloop kennen, zal de gezamenlijke jacht een voorspoedig verloop kennen? Moge de aarde spreken!'

De aarde zei niets, de aarde, sst, zij zei niets.

Welnu, hij zei: 'Wij hebben de aarde begrepen.

Laten wij het nu aan de hemel vragen.

Kabala Simbon zit hier in plaats van zijn oudere broer Kani Simbon, om zijn vader Mamadi Kanu op te volgen; zie hem zitten op de troon.

Zal zijn regering een voorspoedig verloop kennen? Zal de karité-boom vrucht dragen, zal de néré-boom vrucht dragen, zal de tamba-boom vrucht dragen? Zal de handel een voor-

spoedig verloop kennen, zal de gezamenlijke jacht een voor-
spoedig verloop kennen? Moge de hemel een teken geven!’

De hemel, ssst, de hemel zei niets.

Hij zei: ‘Kabala Simbon, dit is het werk van God; dit ligt
buiten onze macht.’

De afstammelingen van Kani Simbon zijn de Sumano.

De afstammelingen van Kabala Simbon zijn de Dano.

Toen ging Simbonba Tanyakati op de troon zitten.

De voorouder van de Berete zei: ‘Simbonba Tanyakati zit
hier om zijn vader Mamadi Kanu op te volgen, in plaats van
zijn oudere broer Kani Simbon en in plaats van zijn oudere
broer Kabala Simbon.

Zal zijn regering een voorspoedig verloop kennen? Zal de
karité-boom vrucht dragen, zal de néré-boom vrucht dragen,
zal de tamba-boom vrucht dragen? Zal de handel een voor-
spoedig verloop kennen, zal de gezamenlijke jacht een voor-
spoedig verloop kennen? Moge de aarde een teken geven!’

De aarde zei: ‘Yiiiiii’; de aarde sprak.

‘Inderdaad,’ zei hij, ‘wij hebben het antwoord van de aarde
begrepen.’

Hij zei: ‘Simbonba Tanyakati, zie hem hier zitten op de
troon, om zijn vader Mamadi Kanu op te volgen, in plaats van
zijn oudere broer Kani Simbon en in plaats van zijn oudere
broer Kabala Simbon.

Zal zijn regering een voorspoedig verloop kennen? Zal de
karité-boom vrucht dragen, zal de néré-boom vrucht dragen,
zal de tamba-boom vrucht dragen? Zal de handel een voor-
spoedig verloop kennen, zal de gezamenlijke jacht een voor-
spoedig verloop kennen? Moge de hemel een teken geven!’

De hemel zei: ‘Yiiiiii.’

Hij zei: ‘Kani Simbon, dit is het werk van God; Kabala
Simbon, dit is het werk van God.

Welnu, jullie jongere broer Simbonba Tanyakati zal jullie
vader opvolgen.’

Deze Simbonba Tanyakati werd tot koning gekroond.

Hij is de voorouder van de vorsten.

Sirifiya Magan Konate Kalifakaya.

Hij stamt af van Kani Simbon, hij stamt af van Kabala Simbon.

Deze twee mannen zijn zijn oudere broers.

Mamadi Kanu had drie kinderen: Kani Simbon, Kabala Simbon en Simbonba Tanyakati.

De afstammelingen van Kani Simbon zijn de Sumano.

De afstammelingen van Kabala Simbon zijn de Dano.

De afstammelingen van Simbonba Tanyakati zijn de vorsten.

De zoon van Simbonba Tanyakati is koning Belemon.

Die van Belemon is Belemon Danna.

Die van Belemon Danna is Belebakon.

Die van Belebakon is Magan Farako Magankèn uit Kunkanyan.

Zij waren allen enig kind.

Dit is de melodie van Simbon.

*

* *

Mbemba Sidiki, wij waren gebleven bij Magan Farako Magankèn uit Kunkanyan.

Toen de Heilige Oorlog was begonnen, sneuvelden gedurende die Heilige Oorlog alle duizend zonen van Samanuna, de voorouder van de Kone.

De dag waarop de Profeet de oorlogsbuit verdeelde, sprak Hij tot Samanuna.

Hij zei tijdens het verdelen van de buit: 'Samanuna, waar ben jij bang voor?'

Samanuna zei: 'Zolang U in leven bent, zal ik niet kinderloos sterven.'

De Profeet zegende Samanuna en gaf hem zijn jeugd terug, hoewel hij reeds oud was, en zijn vrouw gaf Hij ook haar jeugd terug.

Deze Samanuna, de voorouder van de Kone, kreeg nog twaalf zonen.

Van hen werd Domogo Nyèmogo Jata koning.

Dat is het geslacht Jarra Kone van Sankaran, van wie Domogo Nyèmogo Jata koning werd.

Mbemba Sidiki, de moeder van Domogo Nyèmogo Jata stierf tijdens de bevalling, in de hut waarin zij beviel.

Zijn tante Do Kamisa ging de hut waarin zij beviel binnen, juist toen zijn moeder tijdens de bevalling stierf.

Zijn tante Do Kamisa ging de hut waarin zij beviel binnen en toen zij in die hut was, sneed zij de navelstreng door.

Nadat zij de navelstreng had doorgesneden, legde zij die in een kalebas.

Toen zij daarmee klaar was, deed zij zijn eerste ontlasting in een oude doek en legde die in de kalebas.

Zij zorgde voor hem tot aan de dag van zijn doop, toen men zijn hoofd schoor.

Zijn eerste haren legde zijn tante Do Kamisa eveneens in de kalebas.

Daarna zei zij: 'Dit bewaar ik hier, want niemand weet wat de dag van morgen zal brengen.'

Daarna, Mbemba Sidiki, bleef zij zijn luiers verschonen.

Op de dag van zijn doop kreeg hij zijn naam en werd hij gedoopt met de naam Domogo Nyèmogo Jata.

Zij verschoonde zijn luiers en de eerste luiers legde zij in de kalebas.

De eerste muts die hij droeg legde zijn tante Do Kamisa ook in de kalebas.

Daarna, Mbemba Sidiki, groeide deze Domogo Nyèmogo Jata op.

Hij groeide op tot hij koning werd, koning van de twaalf dorpen van Do.

Toen hij koning was geworden van de twaalf dorpen van Do, liet deze Domogo Nyèmogo Jata een ziener komen.

De ziener vertelde hem dat hij een vet schaap, een ram, moest offeren binnen de muren van zijn erf.

Hij moest het die nacht de keel doorsnijden, als een nachtelijk offer, het die nacht in stukken snijden, het die nacht laten bereiden, en het die nacht laten opeten door de mensen binnen de muren van zijn erf.

Het hutje van zijn tante was juist daarbuiten.

Welnu, hij offerde het schaap die nacht; hij doodde het en at het die nacht op; hij at het die nacht op.

Bij het krieken van de dag nam hij een ander schaap om dat aan zijn tante te geven.

Hij zei: 'Tante, maak hiervan uw saus; dood het en eet het op in uw hut zonder dat anderen het zien.'

Daarna, Mbemba, is er die avond een oude vrouw aan Do Kamisa gaan vertellen wat er gebeurd was.

Bij de ingang stond een bankje dat men het leugenaars-bankje noemt.

Toen zij daar aankwam, zei zij, terwijl zij aanklopte: 'Mijn vriendin, mijn vriendin, slaap je?'

Do Kamisa antwoordde dat zij niet sliep.

'Ziehier wat pruimtabak.'

Zij scheurde wat tabak af, nam er iets van en legde het op haar tong.

Toen de tabak zacht was, zei zij: 'Mijn vriendin, ik ben niet gekomen om tabak te pruimen.

Jij had gelijk; wanneer je het kind van een ander verschoont, moet je altijd iets achterhouden.

Domogo Nyèmogo Jata heeft een schaap geofferd binnen de muren van zijn erf; hij heeft het 's nachts geofferd, 's nachts klaargemaakt en opgegeten.

's Ochtends heeft hij jou een ander schaap gebracht met de woorden dat je het niet van je erf mag laten komen; zo ben jij een vreemde voor hem geworden.'

Zo is de tweedracht gezaaid.

'Oh,' zei zij, 'heeft Domogo Nyèmogo Jata dat gedaan? Aah, jij vertelt de waarheid. maar morgen...'

De vrouw is vertrokken en zo bracht men de nacht door.

Bij het krieken van de dag, bij het ochtendgloren, Mbemba, welnu, toen stuurde zij iemand naar de bard Jeli Dora om deze aan haar zoon te laten vertellen dat zij vandaag op bezoek zou komen.

Jeli Dora ging aan haar zoon vertellen dat Do Kamisa zou langskomen voor een gesprek.

Elke namiddag verzamelden de mensen zich bij de koning om met elkaar te praten.

Op die namiddag, na het gebed, was er een menigte bij elkaar.

Toen er een menigte verzameld was, kleepte zijn tante zich netjes aan; zij waste zich, trok mooie kleren aan en omringde zich met goud.

Nadat zij zich met goud had omhangen, Mbemba Sidiki, toen zich een menigte had verzameld, pakte zij de kalebas waarin zij haar spullen bewaarde en zette die op het hoofd van een dienaar die voor haar uit moest lopen.

Toen zij klaar was – het was één en al goud wat er blonk – vertrok zij naar de plaats waar haar zoon zijn bijeenkomst hield.

De mensen die waren komen praten bij koning Domogo Nyèmogo Jata zagen haar van ver aankomen.

De koning zei: 'Vandaag zal het gesprek interessant zijn; zien jullie niet dat mijn tante daar aankomt?'

Zo sprak de koning van het volk van Do tegen hen.

Hij zei tegen Jeli Dora dat hij haar welkom moest heten.

Mbemba, toen hij haar welkom ging heten en toen zij bij hem aankwam, zei de koning: 'Mijn tante is gekomen, mijn tante is gekomen, vandaag zal het gesprek interessant zijn.'

Welnu, hij liet haar plaatsnemen; hij bood haar een plek aan om te gaan zitten.

Zij haalde de kalebas te voorschijn...

De oude dienaar zette de kalebas naast haar neer.

Zij vroeg via Jeli Dora om stilte.

Zij zei: 'Een koe gaat niet zonder reden terug naar de stal.

Ziehier de reden van mijn komst; wat Domogo Nyèmogo Jata heeft gedaan... dat slaat alles, wat hij heeft gedaan!

Zijn moeder had hem nauwelijks gebaard toen zij overleed in de hut waarin zij was bevallen: ik heb hem opgevoed.'

Zij stopte haar hand in de kalebas, haalde de door haarzelf afgesneden navelstreng te voorschijn en liet deze zien aan de mensen, aan de menigte die zich bij de koning had verzameld.

Hierna, deed zij haar hand in de doek, haalde zijn eerste uitwerpselen te voorschijn en liet deze zien aan de menigte.

'Waarlijk, het is waar wat men zegt: wanneer je het kind van een ander verschoont, kan je beter iets achterhouden; dat is de waarheid, oh, ik ben een vreemde voor hem geworden.

Jij doodde een schaap binnen de muren van je erf en at het op zonder iets ervan buiten het erf te laten komen; ik ben een vreemde voor je geworden.

Maar ik ben de vrouwelijke kant van het geslacht waarvan jij de mannelijke kant bent; mijn rok is gesneden van dezelfde stof als jouw vaders broek.

Kan jij dit mutsje dat jij hier ziet nog dragen?'

En toen zij 'dit mutsje dat jij hier ziet' zei, schreeuwde hij: 'Grijp haar!'

De mensen stortten zich op haar.

Hij was zo boos dat hij... dat hij haar wilde doden.

Maar Jeli Dora zei dat hij haar niet moest doden.

Welnu, Domogo Nyèmogo Jata zei dat haar goud haar afgenomen moest worden, dat alles haar afgepakt moest worden, dat zij geheel ontkleed en van haar goud ontdaan moest worden.

'Breng haar naar een kleine, afgelegen hut.'

Zij brachten haar naar de kleine, afgelegen hut.

Zijn mensen wilden haar niet doden.

Sidiki, toen Do Kamisa daar was weggeborgen, begon haar strijd tegen Domogo Nyèmogo Jata.

Do Kamisa veranderde zich in een buffel en doodde, elke dag, een twaalfstal mensen in elk van de twaalf dorpen van Do.

Toen, Mbemba Sidiki, begon de onrust in de twaalf dorpen van Do; de buffel greep twaalf mensen in elk dorp; elke nacht telkens twaalf mensen.

In elk van de twaalf dorpen greep de buffel mensen.

Dat was zijn tante Do Kamisa die zich veranderde in een buffel.

Toen, Mbemba, liet Domogo Nyèmogo Jata aan elke langskomende jager uit Mande weten dat hij de helft van de twaalf dorpen van Do zou geven aan degene die hem zou

kunnen verlossen van het probleem met de buffel; de andere helft zou hij voor zichzelf houden.

Onder de jagers die kwamen, waren er die tien buffels doodden en anderen die er twaalf doodden.

Aan wie, Mbemba, liet hij het daarna weten?

Aan Magan Farako Magankèn te Kunkanyan. Hij stuurde een boodschapper om Magan Farako Magankèn te vertellen dat er een probleem met een buffel was bij hem, Domogo Nyèmogo Jata.

Dat de buffel mensen doodde in de twaalf dorpen van Do, elke dag twaalf mensen in elk dorp.

Dat vertelde men dus aan Magan Farako Magankèn te Kunkanyan.

Wie bracht op zijn beurt deze Magan Farako Magankèn hiervan op de hoogte?

Danmansa Wulani en Wulantamba, de voorouders van de Traore.

Magan Farako Magankèn zei tegen hen: 'Domogo Nyèmogo Jata heeft iemand gestuurd om mij te vertellen dat hij lastig wordt gevallen door een buffel; welnu, indien iemand erin slaagt hem hiervan te ontlasten, zal hij de twaalf dorpen van Do in tweeën delen, en hem de helft geven.'

Daarna, Mbemba, nadat het zo was verteld aan Danmansa Wulani en Wulantamba, liet Magan Farako Magankèn zijn ziener komen.

De ziener zei tegen Magan Farako Magankèn: 'Wanneer jouw mensen erheen gaan en wanneer God hen de buffel laat doden, dan moeten zij niet instemmen met de verdeling van de twaalf dorpen van Do!

Zeg aan jouw mannen dat zij zijn lelijkste dochter moeten uitzoeken; zij moeten de meisjes te voorschijn laten komen en kiezen welke jij wilt.

Welnu, kies de lelijkste van allemaal: haar ene been is langer dan het andere en haar ene arm is langer dan de andere.

Die moet je nemen; wanneer zij meekomt met jouw mensen om met jou te trouwen, zal zij jou een koninklijke afstameling baren.

Aanvaard de verdeling van de dorpen niet.'

Daarna, raadpleegden Danmansa Wulani en Wulantamba ook een ziener.

Deze ziener deed hun ook voorspellingen: 'Welnu, als jullie vertrekken naar de twaalf dorpen van Do, als jullie reageren op de oproep, moeten jullie tabak zoeken en bij mij brengen, zodat ik het op het zandorakel kan offeren.

Jullie moeten een stuk rode termietenheuvel zoeken, zodat ik het op het zandorakel kan offeren.

Jullie moeten een stuk houtskool zoeken, zodat ik het op het zandorakel kan offeren.

Ik ga dat alles op het zandorakel offeren.

Als het God behaagt, zal Hij jullie laten slagen, nadat jullie vertrokken zijn.'

Toen bracht hij zijn offers en daarna zei hij: 'Wanneer jullie vertrokken zijn, en aankomen bij de dorpen van Do, zullen jullie een oude vrouw ontmoeten die bezig is hout te sprokelen.

Dat is de buffel, dat is Do Kamisa; in haar gedaante van buffel doodt zij iedereen.

Laat haar niet ontsnappen; indien jullie haar laten ontsnappen, is jullie opdracht mislukt.'

Wanneer eenmaal een beschrijving aan een jager is gegeven, dan vergeet hij die niet!

Daarna, Mbemba, gingen Danmansa Wulani en Wulantamba afscheid nemen van Magan Farako Magankèn.

Welnu, Magan Farako Magankèn zei: 'Nu jullie vertrekken, geef ik jullie mijn raad: als God jullie laat slagen en, ah, wanneer hij jullie voorstelt om de twaalf dorpen in tweeën te delen, aanvaard dat dan niet!

Jullie moeten zijn dochters laten komen en die bekijken.

De lelijkste moeten jullie kiezen en voor mij meebrengen.

Zeg dat dat de wens van jullie opdrachtgever is.'

Deze aanwijzingen gaf hij.

Welnu, toen hij die aanwijzingen had gegeven, bereidden zij zich voor op hun vertrek.

Zij vertrokken en kwamen bij de dorpen van Do.

Zij zagen Do Kamisa die bezig was hout te sprokkelen, buiten het dorp.

Daar aangekomen, zeiden ze: 'Goedendag, moeder.'

Zij zei: 'Waarom groeten jullie mij? Ben ik soms verplicht jullie te groeten en zijn jullie soms verplicht om mij te groeten?'

'Hé, moeder, daar gaat het niet om! Wanneer je weg bent van je moeders huis en wanneer je dan een andere oude vrouw ontmoet, dan ben je verplicht haar te groeten. Wat ben je hier aan het doen, moeder?'

Wat heeft zij geantwoord?

Zij zei: 'Waarom ondervragen jullie mij?'

'Hé, moeder, ben je bezig hout te sprokkelen?'

Zij maakten hun bagage los en legde die neer.

Toen zagen zij een dode goni-boom.

Onmiddellijk klommen zij in de boom, hakten er wat hout af, klommen naar beneden, bundelden het hout en legden het op hun hoofden om het te vervoeren.

Zij zeiden: 'Laten we gaan, moeder.'

Zij zei: 'Waarom dragen jullie mijn takkenbos? Heb ik soms gezegd dat ik die zelf niet kan dragen?'

'Hé, daar gaat het niet om, moeder.

Wanneer je vertrekt uit het huis van je moeder en wanneer je dan een andere oude vrouw ontmoet... wij willen jouw zegen zoals wij haar zegen zouden willen.'

Daarna, Mbemba, droegen zij de takkenbossen en gingen zij de oude vrouw voor.

Welnu, toen zij bij de woonplaats van de oude vrouw aankwamen, zei Do Kamisa, de oude vrouw: 'Leg mijn takkenbos hier maar neer, jullie zijn me een stel.'

Zij legden haar takkenbos neer en vertrokken naar Domo-gó Nyèmogo Jata.

Welnu, zij vertrokken en kwamen bij hem aan.

Bij Domogo Nyèmogo Jata aangekomen groetten zij hem en vroegen hoe het met zijn familie ging.

Zij legden rekenschap af over hun komst.

Welnu, zij zeiden: 'Jeli Dora, zeg tegen Domogo Nyèmogo Jata dat hij een bericht heeft gestuurd naar Magan Farako Magankèn te Kunkanyan; zeg dat die ons stuurt in antwoord op zijn oproep.

Wanneer wij slagen, des te beter, maar wanneer wij falen, zullen wij huiswaarts keren zoals ook de andere jagers huiswaarts zijn gekeerd.

Hij stuurt mijn jongere broer en mij, Danmansa Wulani en Wulantamba.'

Op deze manier legden zij rekenschap af.

Daarna, Mbemba, zei Domogo Nyèmogo Jata: 'Gegroet, weest welkom; ik heb het bericht inderdaad rondgestuurd zoals jullie zeiden.'

Domogo Nyèmogo Jata liet zijn vrouw wat melk kloppen om die aan hen te geven.

Dat was hun eerste maaltijd.

Nadat de melk was geklopt, vroegen zij de vrouw van hun gastheer om een beetje ervan in een kalebas opzij te zetten.

Zij dronken ervan tot zij verzadigd waren en zetten de rest apart.

Welnu, zij stonden op en gingen met de melk naar de woning van Do Kamisa.

'Goedendag, moeder, toen wij uit de wildernis aankwamen bij Domogo Nyèmogo Jata, bood hij ons melk aan.

Omdat wij weten dat jij ook nog niet hebt gegeten, is dit voor jou.'

'Heb ik jullie soms gezegd dat ik zin in melk had?'

'Hé, moeder, daar gaat het niet om; wij komen alle drie uit de wildernis en daarom is dit voor jou.'

'Heb ik jullie soms gezegd dat ik zin in melk had? Gooi het maar in die kruik.'

Iedereen weet wel dat melk niet in een kruik wordt bewaard!

Toch hebben zij het in de kruik gedaan.

Daarna, Mbemba Sidiki, op dat moment, hebben zij er wat zout in gestrooid.

Zij gingen terug naar Domogo Nyèmogo Jata.

Toen zij bij hem aankwamen, nam hij een schaap, een vet schaap, om hun eer te bewijzen, ja, om hun eer te bewijzen.

Nadat het schaap was gekeeld en in stukken was gehakt, gaf hij hun de lever, om 's nachts te roosteren.

Zij roosterden het 's nachts en daarna, na de maaltijd, namen zij wat rijst, deden het in een schaal en legden er veel vlees bovenop.

Maar, Mbemba Sidiki, toen zij met de rijst aankwamen, zei zij: 'Heb ik soms gezegd dat ik honger heb? Ik heb jullie niet gezegd dat ik honger heb!'

'Hé, moeder, daar gaat het niet om; wij hebben rijst met vlees gekregen en het is onze plicht u ervan te geven.'

'Welnu, zet het daar maar neer.'

Nadat zij de rijst hadden neergezet, vertrokken zij.

Toen zij waren vertrokken, at zij er flink wat van en bewaarde de rest.

Daarna, Mbemba Sidiki, toen de nacht was gevallen, paktten zij de lever en namen die mee.

Zij zeiden: 'Goedenavond, moeder. Van het schaap waarmee men ons heeft vereerd, heeft men voor ons de lever ge-roosterd; wij hebben ons deel ervan gegeten, ziehier jouw deel.'

Zij zei: 'Heb ik jullie gezegd dat ik zin in lever heb?'

Op datzelfde moment namen zij wat van het zout dat op het zandorakel was geofferd en strooiden het over de lever.

Toen zij dat hadden gedaan, sneed zij er een stuk van af en at het op.

Op dat moment verpulverden zij wat tabak om het in hun pijp te doen – de pijpen van vroeger stonden op de grond; men stak er een tuit aan en rookte op die wijze.

Juist toen zij een stuk lever nam, juist toen zij het inslikte, staken zij de pijp aan en bliezen de rook naar haar toe.

Zij staken de pijp aan en bliezen de rook naar haar toe.

Zij zei: 'Ah, hier heb ik zin in, ondanks jullie gedrag en jullie praatjes.'

Zij verpulverden snel wat tabak om de pijp ermee te stoppen.

Zij legden er een kooltje op om haar de pijp brandend aan te reiken.

Zij inhaleerde en blies uit, inhaleerde en blies uit, inhaleerde en blies uit, en zei: 'God zij geprezen.'

Daarna zei ze: 'Ah, evenbeelden van mijn kinderen, jullie zijn gekomen voor een bepaalde zaak... respect verhindert mij om mijn geheimen voor jullie te verhullen.

Vanaf het moment dat jullie mij ontmoetten, buiten het dorp, heb ik mij onvriendelijk gedragen tegen jullie.

Ik deed van alles, maar jullie lieten mij niet in de steek.

Vanaf het moment dat jullie hier waren, deelden jullie met mij elke maaltijd die jullie kregen.

Hoewel ik niets van jullie wilde weten, lieten jullie mij niet in de steek.

Respect verhindert mij om mijn geheimen voor jullie te verhullen; als je iemand respecteert, zal hij je de waarheid vertellen.

Die Magan Farako Magankèn, die jullie belast heeft met deze opdracht en die jullie heeft gestuurd, moet weten dat ik een rok draag van dezelfde stof als de broek van zijn vader.

Ik ben de buffel van Do waarover men spreekt; ik ben het, Do Kamisa.

Toch zal ik mij aan jullie uitleveren; respect verhindert mij om mijn geheimen voor jullie te verhullen.'

Zij haalde een kalebas te voorschijn, pakte er een spintol uit en haalde daarvan het boiletje af.

Zij zei: 'Bekijk dit goed.

Alle geweren van alle mensen uit dit land kunnen mij niet deren, maar deze spintol...'

Zij pakte nog een stokje van een spintol en zei: 'Alleen dit kan mij raken, dit kan mij doden.'

Zij pakte ze en gaf ze aan Danmansa Wulani en Wulantamba en zei toen: 'Ik lever mij uit aan jullie, maar ik draag jullie

op om mij goed te begraven nadat jullie mij hebben gedood; dat draag ik jullie op.

Ik lever mij uit; respect verhindert mij om mijn geheimen voor jullie te verhullen.'

Daarna, Mbemba Sidiki, zei zij: 'Wanneer jullie in Kotuba komen, dan zullen jullie mij daar zien.

Jullie moeten in een verdorde gwele-boom klimmen, je daaraan vastbinden en dan hard op de stam kloppen.

Nadat jullie je hebben vastgemaakt en hebben geklopt, moeten jullie niet bang zijn voor de buffel die dan verschijnt.

Wanneer jullie je geweer pakken om mij te doden, zullen jullie mij niet doden.

Maar jullie moeten de twee stokjes die ik jullie heb gegeven op jullie boog leggen; die zullen mij doden.'

Zij zei: 'Indien jullie mij niet in Kotuba zien, dan moeten jullie naar Sigifira gaan; daar zullen jullie mij dan zien.

Ik draag jullie op om na mijn dood niet meteen naar huis te gaan en mij niet als voedsel voor de gieren achter te laten.'

Daarna, Mbemba Sidiki, vertrokken zij.

Wanneer eenmaal een beschrijving aan een jager is gegeven, dan vergeet hij die niet!

Zij gingen naar Sigifira, tot de plaats waar zich een verdroogde gwele-boom bevond.

Zij klommen erin, maakten zich eraan vast, en begonnen erop te kloppen – klop, klop, klop – maar zij zagen niets verschijnen.

Toen gingen zij weg, om naar Kotuba te gaan.

Ook daar troffen zij een oude gwele-boom aan en klommen erin.

Zij maakten zich eraan vast en klopten erop: klop, klop, klop.

De buffel kwam plotseling te voorschijn.

Toen de buffel verscheen, keken zij elkaar aan; zij zouden bijna het belang van de stokjes vergeten.

Maar ineens herinnerden zij zich de woorden van de oude vrouw, Do Kamisa.

Zij legden het stokje op hun boog en schoten, tjak.

De buffel zeeg zomaar neer, plotsklaps.

Toen hij daar lag, maakten zij zich los en klommen uit de boom.

Zij legden het stuk houtskool neer en toen viel de duisternis in.

Nadat zij de eerste pijl hadden geschoten, schoten zij een tweede, en in de duisternis sneden zij zijn staart af.

De ene kant van de staart was van goud, de andere kant van zilver.

De horen aan de ene kant was van goud, dat aan de andere kant van zilver.

Het oog aan de ene kant was van goud, die aan de andere kant van zilver.

Zo was die buffel.

Daarna, Mbemba, toen zij de buffel hadden gedood en zijn staart hadden afgesneden, stopten zij die in een zak.

Zij stopten de staart in een zak, stopten de twee horens in de zak, haalden de ogen eruit en stopten die in de zak en maakten deze vervolgens dicht.

Welnu, zo brachten zij de nacht door.

Vanaf het moment dat die buffel was gedood, werd er niemand meer 's nachts door een buffel gedood.

De buffel, de oude vrouw die zich veranderde in een buffel, is begraven; Danmansa Wulani en Wulantamba begroeven het lichaam, begroeven het en vertrokken.

Toen zij uit de wildernis kwamen, gingen zij naar haar erf en daar begroeven zij haar.

Zijzelf, haar eigen lichaam, was ook overleden.

Toen haar eigen lichaam was begraven, dicht bij haar hut, waren beide lichamen begraven.

*

* *

Daarna, Mbemba Sidiki, was de onrust verdwenen, omdat de buffel niemand meer doodde.

Maar Danmansa Wulani en Wulantamba twijfelden nog.

Zij gingen aan Domogo Nyèmogo Jata vragen om zijn volk bijeen te roepen.

‘Wij hebben gisteren onze kans waargenomen, maar of het de buffel van Do is, of dat het de buffel van Do niet is – wij zijn God niet en kunnen het niet weten.’

Maar wanneer hij zijn volk zou verzamelen, dan zouden ze het tonen, dan zouden zij het tonen aan de mensen.

Daarna, Mbemba Sidiki, riep Domogo Nyèmogo Jata, die zelf ook twijfelde, het volk bijeen, opdat iedereen die zich jager noemde, zou komen om nu rekenschap af te leggen.

De mensen verzamelden zich voor de koning.

En toen iedereen er was, lieten sommigen de staarten zien van een twaalfstal buffels, vragend: ‘Is het een van deze?’

Men antwoordde dat die het niet was.

Anderen lieten een tiental staarten zien, terwijl ze vroegen of deze het was.

Al op het moment dat ze uit de zak werden gehaald, zeiden men dat die het niet was.

Op hun beurt zeiden Danmansa Wulani en Wulantamba tegen Jeli Dora: ‘Verontschuldig ons, sta op en hoor ons aan; zeg tegen Domogo Nyèmogo Jata dat zijn bericht Magan Farako Magankèn heeft bereikt; die heeft ons gestuurd in antwoord op zijn oproep.

Wij hadden, evenals de andere jagers, onze kans, maar of het de buffel van Do is, of dat het de buffel van Do niet is – wij zijn God niet en kunnen het niet weten.’

Welnu, zij openden hun zak en trokken langzaam de staart eruit, terwijl zij hem zó vasthielden.

De mensen joelden: ‘Dat is hem, dat is hem, dat is hem.’

De ene kant van de staart was van goud en de andere kant van zilver.

Zij deden hun hand weer in de zak, pakten één van de horens en haalden die te voorschijn; deze was van goud.

Zij pakten ook de andere en haalden die te voorschijn.

Toen zij het oog te voorschijn wilden halen, legde hij zijn hand op de zak, en zei dat dit hem was.

Het was Domogo Nyèmogo Jata die zijn hand op de zak legde.

Hij legde alles bij elkaar, nam het in beslag en zei: 'De Heer zij dank; dit is hem.'

Van de buffel van Do was een kant van de staart van goud, terwijl de andere kant van zilver was.

Het oog aan de ene kant was van zilver en dat aan de andere kant van goud.

De horen aan de ene kant was van zilver en die aan de andere kant van goud.

Zo zag de buffel van Do eruit, en het zijn Danmansa Wulani en Wulantamba die hem hebben gedood.

Daarna, Mbemba, zei Domogo Nyèmogo Jata: 'Jullie geslacht heet voortaan Dansoko, want jullie doorkruisen de wildernis, jullie met jullie gedrevenheid; jullie zijn de Dansoko, want jullie doorkruisen de wildernis, jullie met jullie gedrevenheid.'

Jeli Dora, een persoon die niet heeft gesproken is vrij, maar wanneer hij zijn woord heeft gegeven, is hij een ander iets verschuldigd.

Ik heb alle jagers van het land laten oproepen en ook Magan Farako Magankèn heb ik op de hoogte gebracht.

Wanneer iemand erin zou slagen om mij te verlossen van de last van de buffel, zou ik hem de helft van de twaalf dorpen van Do geven; zes dorpen zou ik hem geven en de zes die overbleven zou ik zelf houden.

Dat is wat ik heb gezegd.'

Dat heeft Jeli Dora meegedeeld aan Danmansa Wulani en Wulantamba.

Toen zeiden Danmansa Wulani en Wulantamba: 'Jeli Dora, onze opdrachtgever heeft ons een boodschap meegegeven.

U hebt uw boodschap verteld; wij gaan nu onze boodschap vertellen.

Hij heeft gezegd dat, wanneer wij erin slagen om de buffel te doden, Domogo Nyèmogo Jata zijn twaalf dochters moet opstellen zodat wij degene kunnen uitkiezen die ons behaagt.'

Die boodschap werd verteld aan Domogo Nyèmogo Jata.
Die zei: 'Oh, dat is snel geregeld!

Wanneer men zegt dat er geen sieraad is dat Kanjaba be-
haagt, dan komt dat omdat haar moeder er de middelen niet
voor heeft.'

Hij zei dat hij zijn belofte zou houden.

Van zijn twaalf dochters waren er elf die knap waren; hun
moeders wasten de meisjes en kleedden hen na het wassen
mooi aan.

Maar er was al eerder een voorteken onthuld aan de jagers.

Er was gezegd: 'Zijn dochter Sogolon-met-de-puisten is
lelijk: haar ene been is langer dan het andere, haar ene arm is
langer dan de andere en zij heeft wratten.

Naast de elf meisjes die de koning laat aanrukken en op-
stellen, zal zij apart staan, haar hand leunend tegen een steun-
balk van het dak; zij zal naast het podium staan.

Er zal een poesje rondlopen, op deze manier, het zal rond-
lopen op deze manier.

Zij moeten goed naar de benen van de meisjes kijken en dat
meisje kiezen dat het poesje met zijn staart zal aanraken.'

Daarna, Mbemba Sidiki, werden zijn elf knappe dochters
te voorschijn gehaald en in een rij opgesteld.

De twaalfde, dat was Sogolon Kèjugu.

Zij ging achteraan op het erf staan, met haar hand leunend
tegen een steunbalk van een dak.

Welnu, hij zei: 'Jeli Dora, ziehier mijn dochters op een rij,
zoals zij het wensten.'

Dat heeft Domogo Nyèmogo Jata gezegd.

Toen Jeli Dora dat had overgebracht aan Danmansa Wula-
ni en Wulantamba, gingen die voor de meisjes staan om hun
benen te bekijken, om hun benen te bekijken.

Het poesje kwam en deed zo...

Toen het poesje kwam, volgden zij het tot het met zijn
staart de benen van Sogolon-met-de-puisten aanraakte.

Zij kwamen, Danmansa Wulani en Wulantamba kwamen –
ooooh – en zij zagen het poesje zoals dat voorspeld was.

Zij gingen naar Sogolon Kèjugu en pakten haar bij de arm.

Zij vroegen: 'Is dit niet een van hen? Zij is toch ook een koningsdochter?'

De koning schaamde zich.

De mensen zeiden: 'Zij is er een, zij is er een, zij is er een!'

Zij zeiden: 'Wij willen deze.'

'Hé,' zei de koning, 'jullie ogen deugen niet.'

Die dag is de schertsrelatie tussen de Kone en de Traore begonnen.

Hij zei: 'Jullie ogen deugen niet. Die elf dochters zijn allemaal knap, en jullie geven de voorkeur aan deze?'

Zij zeiden: 'Wij willen deze.'

Hij zei: 'Echt waar, jullie ogen deugen niet.'

Dus, Mbemba Sidiki, nam men haar mee.

Men ging met Sogolon-met-de-puisten naar de wasruimte en boende er de wratten van haar lichaam.

Men boende ze eraf en waste haar om haar mee te geven aan Danmansa Wulani en Wulantamba.

'Ik zeg jullie dat, indien jullie haar willen, welnu, dan moeten jullie haar maar aan jullie opdrachtgever schenken.'

Nadat zij aan hen was gegeven, vertrokken zij.

Op hun tocht kwamen zij aan in, laten we zeggen, Balanzan.

Nadat Sogolon Kèjugu aankwam in, laten we zeggen, Kela, ging zij daar slapen.

Zij en de oudere broer sliepen daar, terwijl de jongere broer de nacht doorbracht in, laten we zeggen, Kangaba.

Wanneer Sogolon Kèjugu de nacht doorbracht, laten we zeggen, hier, dan was de oudere broer in Balanzan en de jongere broer in Kangaba, terwijl Sogolon Kèjugu de nacht dus doorbracht, laten we zeggen, hier in Kela.

De oudere broer strekte zijn hand uit om Sogolon Kèjugu aan te raken.

Prompt veranderde zij de haren van haar lichaam in de stekels van een stekelvarken.

Hij zei: 'Deze vrouw is niet bestemd voor een dienaar, laten wij haar maar aan onze opdrachtgever geven.'

Op zijn beurt raakte de jongere broer, die verbleef in, laten

we zeggen, Kangaba, haar aan met zijn hand.

Zij veranderde haar haren in de stekels van een stekelvarken en prikte in zijn hand.

‘Ah, nee, laten wij haar maar aan onze opdrachtgever geven; zij is niet bestemd voor een dienaar.’

De oudere broer verliet Balanzan om hen hier in Kela te treffen, om samen verder te gaan.

Hij trof zijn jongere broer in, laten we zeggen, Kangaba.

Zij gingen op pad en keken elkaar aan.

Onze voorouders hielden niets voor elkaar verborgen.

De oudere broer zei: ‘Jongere broer, heb jij haar lichaam aangeraakt?’

Hij zei: ‘Praat mij er niet van.

Laten wij haar maar aan onze opdrachtgever geven.’

Daarna, Mbemba, kwamen zij aan bij de woonplaats van Magan Farako Magankèn.

Toen hij hen zag aankomen, zei hij: ‘Jullie zijn de Dansoko, jullie zijn de Dansoko, jullie zijn de Dansoko, jullie met jullie gedrevenheid, jullie doorkruisen de wildernis.’

Welnu, Sogolon-met-de-puisten, Sogolon Kèjugu, brachten zij dus op deze manier mee.

*

* *

De eerste vrouw van Magan Farako Magankèn heette Tasuma Berete.

Deze Tasuma Berete was een vrouw uit het geslacht Berete; het was zijn eerste vrouw.

In die tijd had zij één dochter, Nagana Tiriba.

Deze was reeds groot en volwassen.

Zij had nog geen andere kinderen.

Magan Farako Magankèn zei: ‘Nagana Tiriba, ga water halen voor Danmansa Wulani en Wulantamba.’

Nagana Tiriba ging water halen om het aan Danmansa Wulani en Wulantamba te geven.

Toen zij het water hadden gekregen, morsten zij het, ver-

blind door de schoonheid van Nagana Tiriba, en goten het in hun broekzakken.

Zij zeiden: 'Vul het nog een keer bij.'

Hij zei: 'Drink! Ik schenk haar jullie als de prijs voor jullie kruut; zij vormt jullie loon voor de jacht.'

Zij dronken ervan.

'Ik schenk haar jullie; ik heb haar jullie al geschonken.'

Zo nam hij Nagana Tiriba om haar te schenken aan Danmansa Wulani en Wulantamba.

Zij kwam met water en zij dronken ervan.

Hij gaf haar aan hen als hun loon voor de jacht.

Danmansa Wulani en Wulantamba trouwden met Nagana Tiriba.

De kinderen van Nagana Tiriba noemt men 'zwarte jachthonden met tien horens'.

Danmansa Wulani en Wulantamba.

Tukuru en Kasine, Kasine en Kasinesa.

Selen Fabure, Danka Fabure.

Magata de Zwarte en Magata de Witte.

De kinderen van Nagana Tiriba,

De zwarte jachthonden met tien horens.

Hij schonk haar aan hen.

Zelf trouwde hij met Sogolon Kèjugu en toen zij getrouwd waren, werd Sogolon Kèjugu zwanger.

Tasuma Berete werd ook zwanger.

Tasuma Berete beviel als eerste, Tasuma Berete beviel als eerste, Sogolon Kèjugu beviel als eerste, 's avonds, eh, bij het ochtendglören.

Sogolon Kèjugu beviel bij het ochtendglören en stuurde een oude vrouw om aan Magan Farako Magankèn te melden dat zij was bevallen.

Op dat moment, bij Magan Farako Magankèn, toen Sogolon Kèjugu was bevallen en de oude vrouw was gestuurd om de komst van het kind te melden, ontbeet de koning in aanwezigheid van het volk.

Het oudje van Sogolon Kèjugu kwam juist op dat moment aan om de geboorte van het kind te melden.

Men riep: 'Kom eten, kom eten.'

Zij ging naar binnen om te eten en sprak helemaal niet over het kind.

Daarna, beviel Tasuma Berete ook.

Men waste haar en stuurde een oude vrouw om het gebeurde te vertellen.

Terwijl degene die Sogolon Kèjugu had gestuurd om het gebeurde te vertellen zat te eten, kwam het oudje van Tasuma Berete aan.

Zij zei: 'Goedemorgen allemaal.'

Zij beantwoordde haar groet: 'Kom eten.'

Zij zei: 'Nee, ik kom voor iets belangrijkers dan eten; Tasuma Berete is bevallen en heeft ons een zoon geschonken.'

De boodschapster van Sogolon Kèjugu zei op haar beurt: 'Eh! Men ontving mij met deze maaltijd; wanneer dat niet was gebeurd, zou Sogolon Kèjugu als eerste zijn bevallen.'

Ik was gekomen om dat te melden, toen men mij zei dat ik moest komen eten.

Wanneer dat niet gebeurd was, zou Sogolon Kèjugu als eerste bevallen zijn; zij is ook bevallen en heeft ons een zoon geschonken.'

Magan Farako Magankèn zei dat hij die als eerste was aangemeld de oudste zoon zou zijn.

Mansa Dankaran Tuman werd de oudste en zo is het gebleven.

De vrouwen herstelden zich.

Op de dag van de bevalling kwam er een dienaar van Sogolon Kèjugu terug uit de wildernis.

Toen zij thuiskwam, lichtte zij een tipje van het kleed op:

'Hé, moeder is vandaag bevallen.

Moeder is vandaag bevallen!

Het is een zoon als een leeuw geworden.

Dit is een zoon als een leeuw.'

Magan Farako Magankèn prentte dat in zijn geheugen.

Welnu, door Gods toedoen werd Mansa Dankaran Tuman op de dag van de doop de oudste zoon.

Men heeft hem als eerste een naam gegeven en hem Mansa Dankaran Tuman genoemd.

Welnu, Magan Sunjata heeft men daarna een naam gegeven.

Toen hij werd gebracht, herinnerde Magan Farako Magankèn zich wat de dienaars had gezegd.

Hij zei daarom: 'Hij heet Magan Sunjata; zijn naam zal Magan Sunjata zijn.'

Sirifiya Magan Konate Kalifakaya.

Kliever van de grote hoofden, Jata Konate.

Openscheurder van de grote monden, Jata Konate.

Die het dorp afneemt van het dorpshoofd,

Over deze Simbon spreek ik.

Kliever van de grote hoofden, Jata Konate.

Openscheurder van de grote monden, Jata Konate.

Die het dorp afneemt van het dorpshoofd,

Simbon laat zich zien.

Die de erfenis afneemt van de erfgenaam,

Simbon laat zich zien.

Die de oorlogstrommel slaat

En die gevaarlijke tochten maakt.

Hij stamt af van Mamadi Kanu.

Hij stamt af van Kani Simbon.

Hij stamt af van Kabala Simbon.

Hij stamt af van Simbonba Tanyakati.

Hij stamt af van Mansa Belemón.

Hij stamt af van Belemón Danna.

Hij stamt af van Mansa Belo.

Hij stamt af van Belebakon.

Hij stamt af van Magan Farako Magankèn.

Hij stamt af van Magan Farako Magankèn,

Diens zoon is Magan Sunjata.

Die vorm geeft aan het dorp,

Die vorm geeft aan het dorpshoofd.

Die vorm geeft aan de voorspelling,

Die vorm geeft aan de waarzegger.

Kliever van de grote hoofden, Marakè Fabu.

Openscheurder van de grote monden, Marakè Fabu.
Hij stamt af van zes tovenaars
Jomanyama en Jomajinama.
Finadugukoma en Kankubori.
Mansa Kuru en Mansa Kanda.
Fakanda deugt niet, hij sluipt door het struikgewas.
Fakanda deugt niet, hij sluipt door het bos.
Fakanda doodde zijn schoonvader op een maandag,
De volgende maandag werd hij jager, jager-schoonvader-
doder.

Dit is de melodie van Simbon.
Sogosogoningwè.
De mensen van vroeger zijn verdwenen.
Alle vuur komt niet uit de haard.
Kinderen zijn ontevreden, leiders zijn ontevreden.
Een hond in de graanschuur kent het verschil niet tussen
de voetstappen van een bewoner en die van een vreemdeling.
Het gras in de put,
Slechts een stoutmoedig rund kan het eten.
Dit is de melodie van Simbon.
Zijn naam is Magan Sunjata.

*

* *

Mbemba Sidiki, Mansa Dankaran Tuman werd de eerste
zoon en Magan Sunjata de tweede.

Magan Sunjata had op zijn beurt een jongere broer, Mande
Bori.

Zijn jongere zus heette Sogolon Kolonkan.

Zo groeiden zij op.

Door Gods wil stierf Magan Farako Magankèn en werd
Mansa Dankaran Tuman tot koning gekroond.

Mbemba Sidiki, zo is het gebleven.

Zij groeiden op, groeiden op, groeiden op...

Tot zijn volwassenheid bleef het simbonkind lam; hij bleef
lam.

Mansa Dankaran Tuman was de oudste van de twee.

Magan Sunjata bleef lam tot aan de zwangerschap van Mande Bori die na hem werd geboren.

Tot aan diens geboorte heeft hij niet gelopen.

En na de geboorte van Sogolon Kolonkan liep hij nog steeds niet.

Hij zat altijd op de grond zonder te kunnen lopen.

Hij had reeds twee jongere familieleden, maar hij bleef nog steeds lam.

Toen, Mbemba Sidiki, ging Sogolon Kèjugu apebrood-boombladeren vragen aan Tasuma Berete.

Zij ging apebroodboombladeren vragen om ze, laten wij zeggen, vandaag te gebruiken.

De volgende ochtend vroeg zij er opnieuw om.

De derde dag zei Tasuma Berete tegen Sogolon Kèjugu: 'Sogolon Kèjugu, laat mij nu met rust; jouw kind, dat daar zit als een lamme, is eigenlijk ouder dan het mijne.

Op grond van de aankondiging is het mijne ouder verklaard.

Vandaag heb ik geen apebroodboombladeren.'

Toen werd Sogolon Kèjugu kwaad en ging naar Magan Sunjata.

Zij zei: 'Als jij een mesthoop was, dan zouden de hagedissen op jou hun behoefte doen; ik had jou moeten wegspoelen in het gat van de latrine – puh! – jij bent niets waard; de moeder van je oudere broer heeft mij vandaag beledigd.'

Toen, Mbemba, werd Magan Sunjata kwaad.

Zo kwaad dat hij Kankirā Warini, de voorouder van de smeden, naar zijn vader Magan Farako Magankèn stuurde om te zeggen dat hij een staf van stevig ijzer moest laten smeden zodat hij zichzelf ermee kon oprichten.

Kankira Warini maakte een staf van negen baar en gaf deze aan Magan Farako Magankèn om aan Magan Sunjata te geven.

Hij bracht hem voor hem mee.

Magan Sunjata pakte hem zo vast...

De staf boog door.

Hij gaf hem terug aan Kankira Warini om hem naar zijn vader terug te brengen.

Hij zei dat zijn vader zijn wens om te gaan lopen kennelijk niet serieus nam.

Daarna, Mbemba Sidiki, deed hij er nog negen baar ijzer bij om daarvan een nieuwe staf te smeden.

Alle jongens uit het dorp moesten helpen om de staf te verslepen, te verslepen en neer te leggen naast Magan Sunjata.

Sirifiya Magan Konate Kalifakaya,

Meester van de leeuwen.

Kliever van de grote hoofden, Jata Konate.

Openscheurder van de grote monden, Jata Konate.

Die het dorp afneemt van het dorpshoofd,

Over deze Simbon spreek ik.

Die de voorspelling afneemt van de waarzegger,

Simbon laat zich zien.

Die vorm geeft aan het dorp,

Die vorm geeft aan het dorpshoofd.

Die vorm geeft aan de voorspelling,

Die vorm geeft aan de waarzegger.

Die de oorlogstrommel slaat

en die gevaarlijke tochten maakt.

Toen, Mbemba Sidiki, versleepten zij de staf en legden hem naast hem neer.

Hij greep hem zo beet, de jonge held pakte hem beet, pakte hem beet... de staf boog door... de staf boog door.

Met de ijzeren staf in zijn handen ging hij naar een apebroodboom en met zijn rug duwde hij ertegenaan, totdat de boom omviel.

Hij duwde ertegenaan om hem te laten omvallen.

De gebogen ijzeren staf hield hij in zijn ene hand en met zijn andere hand trok hij de apebroodboom uit de grond.

Hij zette hem neer bij zijn moeder, voor de keuken.

Hij zei: 'Welnu, moeder, laat nu de mensen bij jou apebroodboombladeren komen kopen.'

De verkoop van apebroodboombladeren is op die dag begonnen.

Sirifiya Magan Konate, de verkoop van apebroodboom-bladeren is op die dag begonnen.

Alimankambara.

Kliever van de grote hoofden, Marakè Fabu.

Openscheurder van de grote monden, Marakè Fabu.

Die vorm geeft aan het dorp,

Die vorm geeft aan het dorpshoofd.

Die vorm geeft aan de voorspelling,

Die vorm geeft aan de waarzegger.

*

* *

Mbemba Sidiki, zo is het gebleven.

Door Gods wil overleed Magan Farako Magankèn en werd Mansa Dankaran Tuman gekroond tot koning over het gehele volk.

Toen die koning werd, werd Magan Sunjata jager.

Hij werd jager, Magan Sunjata werd jager.

Hij doodde, doodde, doodde, doodde...

En gaf alle jachtbuit aan zijn oudere broer.

Hij doodde en gaf alle jachtbuit aan zijn oudere broer.

Magan Sunjata had een kleine, magere jachthond en de koningshond van Mansa Dankaran Tuman was erg vet.

Door Gods wil ging Magan Sunjata naar de wildernis, terwijl hij zijn kleine jachthond vergat; die ging dus niet mee naar de wildernis.

Welnu, Mansa Dankaran Tuman was samen met zijn hovelingen.

Zijn vette koningshond en de magere jachthond van Magan Sunjata raakten slaags.

De magere hond van Magan Sunjata pakte de grote koningshond beet en gooide hem omver: boem!

De hovelingen hadden schik en lachten; zelfs Mansa Dankaran Tuman moest lachen.

Zijn moeder Tasuma Berete zei tegen hem: 'Hé, jij hebt geen reden om te lachen, jij hebt geen reden om te lachen.'

Datgene wat maakt dat de magere hond de grote koningshond beetpakt en omgooit, dat zal er ook voor zorgen dat zijn eigenaar jou niet met rust zal laten.'

Toen, Mbemba Sidiki, zei zij: 'Datgene wat maakt dat de magere hond de grote koningshond beetpakt en omgooit, dat zal er ook voor zorgen dat zijn eigenaar jou niet met rust zal laten.'

De tweedracht werd zo gezaaid.

Mbemba Sidiki, Magan Sunjata was dus op dat moment in de wildernis.

Hij kwam terug en bij zijn terugkomst had de moeder reeds tweedracht gezaaid tussen hem en zijn oudere broer.

De moeder had gezegd: 'Datgene wat maakt dat de magere hond de grote koningshond beetpakt en omgooit, dat zal er ook voor zorgen dat zijn eigenaar jou niet met rust zal laten.'

Toen, Mbemba Sidiki, kwam Magan Sunjata terug.

Hij zei: 'Goedendag, oudere broer.'

Hij kwam zijn jachtbuit brengen.

Mansa Dankaran Tuman zei: 'Ik mag jou niet, ik mag je moeder niet, ik mag je jongere broer niet, ik mag je jongere zus niet, ik mag jou niet en ik wil jouw vlees ook niet.'

'Hé,' zei Magan Sunjata, 'oudere broer, wat gebeurt er nu!'

Hij antwoordde: 'Ik mag jouw familie niet.'

Magan Sunjata stuurde zijn bloedverwanten om te bemiddelen.

Maar Mansa Dankaran Tuman aanvaardde het verzoek niet.

Hij stuurde zijn verwanten om te bemiddelen.

Maar Mansa Dankaran Tuman aanvaardde het verzoek niet.

Die situatie veranderde niet.

Mbemba Sidiki, voor een jager met bebloede handen kan men niets verborgen houden.

Door Gods wil werd het nacht.

In die nacht stond een vriendin van Sogolon Kèjugu op.

Er had reeds een samenspraak plaatsgevonden tussen Mansa Dankaran Tuman en de bevolking van Mande.

Hij had hen gevraagd naar een datum voor de begrafenis van zijn vader, en zei dat hij dan Magan Sunjata als eerste mens zou offeren.

Toen dit werd gezegd, had een oude vrouw goed geluisterd.

Zij kwam midden in de nacht om Sogolon Kèjugu wakker te maken.

Zij zei: 'Mijn vriendin, sta op! Slaap je?'

Zij antwoordde: 'Ik slaap niet.'

Zij zei: 'Mijn vriendin, ik ben gekomen om een beetje tabak te halen.'

Aan de zijde van het huis stond een ding dat men het leugenaarsbankje noemt; zij ging erop zitten.

Sogolon Kèjugu nam wat tabak om het haar te geven, maar de vriendin zei dat zij niet voor tabak kwam.

Zij zei: 'Iedereen heeft gegeten van de jachtbuit van jouw zoon, de jager met bebloede handen.

Ik kom je zeggen dat jij je zoon wakker moet maken, en ook je andere kinderen.

Als het even kan, moeten jullie vannacht nog vertrekken.

Er wordt namelijk een samenzwering gesmeed; Mansa Dankaran Tuman en de bevolking van Mande smeden een samenzwering.

Mansa Dankaran Tuman vraagt hun een datum voor de begrafenis van zijn vader te bepalen, zodat hij van Magan Sunjata zijn eerste mensenoffer kan maken.

Zelfs wanneer jullie het niet willen, moeten jullie het vannacht doen: vertrek!

Iedereen heeft van de jachtbuit van jouw zoon gegeten.'

Dat zei zij tegen Sogolon Kèjugu.

Sogolon Kèjugu zei: 'Bedankt, mijn vriendin, dit doet mij genoeg.'

Zij ging Magan Sunjata wakker maken; zij ging Mande Bori wakker maken; zij ging Sogolon Kolonkan wakker maken.

Zij zei: 'Wel, er is een samenzwering gesmeed tegen jullie; vannacht nog moeten wij vertrekken.

Je oudere broer heeft de datum van de begrafenis bepaald en hij zegt dat hij van jou zijn eerste mensenoffer zal maken.'

Magan Sunjata zei: 'Dat doet mij genoeg, wij zullen deze periode overleven; het is nooit te laat om zich in zijn vaderland te vestigen.'

Op zijn beurt zei hij dat ze moesten weggaan.

Zij vertrokken; zij bereidden hun vertrek nog dezelfde nacht voor.

*

* *

Aan wie vertrouwden zij zich de eerste keer toe?

Aan Soma Jobi, de voorouder van de Konate.

Zij vertrouwden zich aan hem toe.

Hij zei: 'Soma Jobi, ik kom mij aan jou toevertrouwen.

Ik heb ruzie met mijn oudere broer en ik ken de oorzaak van die ruzie niet.

Ik stuurde mijn verwanten van vaderskant om te bemiddelen.

Ik stuurde mijn verwanten van moederskant om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Het is nooit te laat om zich in zijn vaderland te vestigen; ik kom mij aan jou toevertrouwen.'

Daarna, Mbemba Sidiki, zei Soma Jobi dat hij welkom was.

Sera de doden van de zwarte termietenheuvel.

Sera de doden van de witte termietenheuvel.

De priester-tovenaar Durubali, de priester-tovenaar Karabali.

Eerste priester-tovenaar van Mande en laatste priester-tovenaar van Mande.

Sera met het grote hoofd, Sera met de grote mond.

Aan hem vertrouwde hij zich als eerste toe.

Hij zei dat hij welkom was: 'Een buurman met lange benen is meer waard dan een veld met maïs met lange halmen.'

Hij vestigde zich daar bij Soma Jobi.

Daarna, Mbemba, begon hij opnieuw te jagen.

Hij ging de wildernis in en doodde er wild om dit te verde-
len onder de dorpsbewoners; hij verkocht het niet.

Zijn oudere broer Mansa Dankaran Tuman hoorde dat hij
daar was.

Hij riep Kankira Warini en zei: 'Weeg drie eenheden goud
af en ga die aan Soma Jobi geven.

Hij en Magan Sunjata moeten wari-stenen gooien; wan-
neer die als laatste stenen overhoudt, moet hij hem doden en
deze drie eenheden goud aannemen.'

Toen Kankira Warini aankwam met zijn boodschap, was
Magan Sunjata afwezig; hij was de wildernis in.

Kankira Warini legde rekenschap af aan Soma Jobi.

Hij zei: 'Soma Jobi, Mansa Dankaran Tuman stuurt mij en
heeft mij drie eenheden goud toevertrouwd.

Ik moet die aan jou geven, opdat jij wari-stenen gooit met
zijn jongere broer Magan Sunjata.

Hij zegt dat als die als laatste stenen overhoudt, jij deze
drie eenheden goud moet aannemen en Magan Sunjata moet
doden.'

Soma Jobi zei: 'Ik heb het begrepen; hij is de wildernis in.'

Toen kwam Magan Sunjata uit de wildernis terug, met aan
zijn ene zijde vlees en aan zijn andere zijde hout.

Hij zei: 'Ik ben terug, goedendag.'

Soma Jobi antwoordde: 'Ook goedendag.'

Hij zei: 'Wat is er thuis gebeurd tijdens mijn afwezigheid?'

Soma Jobi zei: 'Ah, je oudere broer heeft iemand gestuurd
tijdens jouw afwezigheid.

Hij zegt dat ik met jou wari-stenen moet gooien en dat,
wanneer jij verliest, ik deze drie eenheden goud mag nemen.'

Magan Sunjata zei: 'De vreemdeling is een maaltijd; de gas-
theer bepaalt hoe warm hij hem eet. Laat mij eerst wat eten,
voordat ik kom spelen.'

Magan Sunjata ging eten en kwam daarna terug.

Welnu, Soma Jobi en hij begonnen wari-stenen te gooien.

Soma Jobi zei: 'Watarawa, als iemand mij een verwant van
vaders kant geeft om hem te doden, dan dood ik hem.

Watarawa, als iemand mij een verwant van moederskant geeft om hem te doden, dan dood ik hem.

Watarawa, als iemand mij een vriend geeft om hem te doden, dan dood ik hem.

Magan Sunjata, nu ben jij aan de beurt.'

Magan Sunjata sprak op zijn beurt: 'Watarawa, als iemand jou zijn vriend geeft om hem te doden, dan dood jij hem niet.

Watarawa, als iemand jou zijn verwant van vaderskant geeft om hem te doden, dan dood jij hem niet.

Watarawa, als iemand jou zijn vriend geeft om die te doden, dan dood jij hem niet.

Hé, Soma Jobi, de wari-stenen verlichten niet het leed dat mijn verwanten van vaderskant mij aandoen.

De wari-stenen verlichten niet het leed dat mijn verwanten van moederskant mij aandoen.

Hé Soma Jobi, ik had mij al aan jou toevertrouwd voordat jij deze boodschap ontving.'

Soma Jobi antwoordde: 'Jij hebt de waarheid gesproken!

Neem daarom deze drie eenheden goud en vertrek; het voorstel van jouw oudere broer bevalt mij niet.'

Zij vertrokken.

*

* *

Mbemba Sidiki, aan wie vertrouwde hij zich de tweede keer toe?

Solomokononoko de tovenaars.

Aan Kolo Mansa Deturume.

Magan Sunjata vertrouwde zich aan hem toe.

Firiki en Koma, Komajungurun, Komajangalan.

De ceder met de grote stam waarvan men de vezels niet kan losmaken.

Een vezel laat zich hechten aan een vezel, maar een zandkorrel laat zich niet hechten aan een zandkorrel.

Hun voorouder doodde iemand aan de oever van het meer van Firikila.

Hij waste zijn handen in het water.

Van zijn gehele nageslacht mag niemand drinken uit het meer van Firikila, of de vis daaruit eten.

Magan Sunjata vertrouwde zichzelf toe aan Kolo Mansa Deturume.

Hij zei: 'Kolo Mansa Deturume, ik vertrouw mij aan jou toe.

Ik heb ruzie met mijn oudere broer.

Ik stuurde mijn verwanten van vaderskant om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Ik stuurde mijn verwanten van moederskant om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Het is nooit te laat om zich in zijn vaderland te vestigen; ik kom bij jou wonen.'

Welnu, Kolo Mansa Deturume, de voorouder van de Magasuba, zei dat hij welkom was.

Hij zei: 'Een buurman met lange benen is meer waard dan een veld met maïs met lange halmen.'

Hij heette hem welkom.

Hij ging wonen bij Kolo Mansa Deturume om er te jagen, om er te jagen; hij begon opnieuw te jagen.

De boodschapper van Mansa Dankaran Tuman keerde terug om hem de boodschap over te brengen.

Mansa Dankaran Tuman hoorde dat Magan Sunjata verbleef bij de voorouder van de Magasuba, Kolo Mansa Deturume.

Hij woog drie eenheden goud af en gaf die aan Kankira Warini, om daarmee naar Kolo Mansa Deturume te gaan en hem te vragen met Magan Sunjata wari-stenen te gooien.

Indien hij wari-stenen overhield, moest hij hem doden en de drie eenheden goud aannemen.

Toen Kankira Warini bij hem aankwam, was Magan Sunjata de wildernis in.

Kankira Warini legde rekenschap af.

Hij zei: 'Mansa Dankaran Tuman stuurt mij; hij vraagt je

om wari-stenen te gooien met zijn jongere broer.

Hij zegt dat wanneer hij wari-stenen overhoudt, jij deze drie eenheden goud moet nemen en hem moet doden.'

Kolo Mansa Deturume zei 'akkoord' en ook zei hij dat Magan Sunjata de wildernis in was.

Toen Magan Sunjata uit de wildernis terugkwam, zei hij: 'Ik ben terug, goedendag.'

Kolo Mansa Deturume zei: 'Gegroet.'

'Wat is er thuis gebeurd tijdens mijn afwezigheid?'

'Ah, je oudere broer heeft iemand gestuurd; hij heeft Kan-kira Warini gestuurd.

Hij zegt dat ik met jou wari-stenen moet gooien.

Wanneer jij stenen overhoudt, neem ik de drie eenheden goud en dood ik jou.'

'Ah,' zei hij, 'de vreemdeling is een maaltijd; de gastheer bepaalt hoe warm hij hem eet.

Wacht op mij, ik ga eerst eten.'

Hij ging eten en kwam terug.

Kolo Mansa Deturume nam de wari-stenen en zei: 'Watarawa, als iemand mij een verwant van vaderskant geeft om hem te doden, dan dood ik hem.

Watarawa, als iemand mij een verwant van moederskant geeft om hem te doden, dan dood ik hem.

Watarawa, als iemand mij een vriend geeft om hem te doden, dan dood ik hem.

Magan Sunjata, nu is het jouw beurt.'

Magan Sunjata zei: 'Watarawa, Kolo Mansa Deturume, als iemand jou zijn vriend geeft om hem te doden, dan dood jij hem niet.

Watarawa, als iemand jou zijn verwant van vaderskant geeft om hem te doden, dan dood jij hem niet.

Watarawa, als iemand jou zijn eigen kind geeft om hem te doden, dan dood jij hem niet.

Hé, Kolo Mansa Deturume, ik vertrouwde mij aan jou toe voordat jij deze boodschap ontving.

De wari-stenen verlichten niet het leed dat mijn verwanten van vaderskant mij aandoen.

De wari-stenen verlichten niet het leed dat mijn verwanten van moeders kant mij aandoen.

Hé, Kolo Mansa Deturume, ik had mij al aan jou toevertrouwd voordat jij deze boodschap ontving.'

Kolo Mansa Deturume zei: 'Neem de drie eenheden goud van je oudere broer; het is beter dat jij vertrekt, want zijn voorstel bevalt mij niet.'

Zijn dat er al geen zes?

Zij trokken weg van daar.

*

* *

Aan wie vertrouwde hij zich daarna toe?

Aan de voorouder van de Kamisoko, Tali Mansa Konkon.

Magan Sunjata ging naar Tali Mansa Konkon.

Hij zei: 'Tali Mansa Konkon, ik vertrouw mij aan jou toe.

Ik heb ruzie met mijn oudere broer.

Ik stuurde mijn verwanten van vaderskant om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Ik stuurde mijn verwanten van moederskant om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Tali Mansa Konkon, ik kom mijzelf aan jou toevertrouwen; het is nooit te laat om zich in zijn vaderland te vestigen.

Men kan redetwisten over de waarde van zijn vaderland, maar men kan het niet verkopen.'

Tali Mansa Konkon zei dat hij welkom was.

Hij zei: 'Een buurman met lange benen is meer waard dan een veld met maïs met lange halmen.'

Magan Sunjata vestigde zich daar, bij de voorouder van de Kamisoko.

Tuna en Taya, Terikuma en Kaya.

Naninkon en Balaninkon.

Wanneer men de grote trom voor iemand speelt,

Wordt de tamboerijn niet voor hem gespeeld.

Wanneer men de tamboerijn voor iemand speelt,
Wordt de grote trom niet voor hem gespeeld.

Wanneer je een kauri-schelp op een mesthoop vindt hier in Mande, en wanneer die dan niet toebehoort aan een priester-tovenaar uit Mande, dan behoort hij toe aan een geest uit Mande.

Het vaderlijk erfdeel verwerven door middel van daden.

Dit voorwerp doodt een mens niet,

Maar boezemt hem angst in.

Hij vertrouwde zich aan hem toe.

Daarna, Mbemba Sidiki, hoorde Mansa Dankaran Tuman dat hij zich had toevertrouwd aan de voorouder van de Kamisoko.

Hij woog weer drie eenheden goud af en gaf die aan Kankira Warini om ermee naar Tali Mansa Konkon te gaan.

Toen Kankira Warini aankwam bij Tali Mansa Konkon, was Magan Sunjata juist de wildernis in; hij was juist de wildernis in.

Kankira Warini legde rekenschap af.

Hij zei: 'Jouw oudere broer heeft mij gezonden; Mansa Dankaran Tuman heeft mij gezonden.

Ik kom jou opzoeken, Tali Mansa Konkon.

Mansa Dankaran Tuman heeft ruzie met zijn jongere broer.

Hij vraagt je wari-stenen met hem te gooien.

Wanneer hij wari-stenen overhoudt, dan moet jij hem doden en deze drie eenheden goud nemen.'

'Ah, Magan Sunjata is de wildernis ingegaan.'

Magan Sunjata keerde terug en zei: 'Goedendag.'

Tali Mansa Konkon zei: 'Gegroet.'

Magan Sunjata zei: 'Wat is er thuis gebeurd tijdens mijn afwezigheid?'

Tali Mansa Konkon zei: 'Je oudere broer heeft Kankira Warini gestuurd om mij te vragen om met jou wari-stenen te gooien.

Wanneer jij stenen overhoudt, moet ik je doden en deze drie eenheden goud nemen.'

Magan Sunjata zei: 'De vreemdeling is een maaltijd; de gastheer bepaalt hoe warm hij hem eet.'

Daarna, Mbemba Sidiki, ging Magan Sunjata eten.

Hij kwam terug.

Tali Mansa Konkon nam de wari-stenen en zei: 'Watarawa, als iemand mij een vriend geeft om hem te doden, dan dood ik hem.

Watarawa, als iemand mij een verwant van moederskant geeft om hem te doden, dan dood ik hem.

Watarawa, als iemand mij een zwager geeft om hem te doden, dan dood ik hem.

Magan Sunjata, het is jouw beurt.'

Daarna, Mbemba Sidiki, nam Magan Sunjata de wari-stenen.

Hij zei: 'Watarawa, als iemand jou zijn verwant van vaderskant geeft om hem te doden, dan dood jij hem niet.

Watarawa, als iemand jou zijn verwant van moederskant geeft om hem te doden, dan dood jij hem niet.

Watarawa, als iemand jou zijn vriend geeft om hem te doden, dan dood jij hem niet.

De wari-stenen verlichten niet het leed dat mijn verwanten van vaderskant mij aandoen.

De wari-stenen verlichten niet het leed dat mijn verwanten van moederskant mij aandoen.

Hé, Tali Mansa Konkon, ik had mij al aan jou toevertrouwd voordat jij deze boodschap ontving.'

Daarna, Mbemba Sidiki, nam hij de drie eenheden goud en voegde die bij de andere.

Werden het er zo geen negen?

Tali Mansa Konkon liet hem vertrekken.

Hij zei dat hij moest gaan en dat de zaken van zijn oudere broer hem niet bevielen.

*

* *

Daarna, Mbemba Sidiki, vertrok hij.

Hij vertrouwde zich toe aan de twaalf tovenaressen van de vlakte van Nankankuru.

Hun leidster heette Kendakalala Nyuma Demba.

Aan deze twaalf tovenaressen vertrouwde hij zich toe, op de vlakte van Nankankuru.

Dat was de vierde keer dat hij zich aan iemand toevertrouwde.

Hun leidster heette Kendakalala Nyuma Demba.

Hij zei: 'Kendakalala Nyuma Demba, ik kom mij aan jou toevertrouwen.

Ik heb ruzie met mijn oudere broer.

Ik stuurde mijn bloedverwanten om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Ik stuurde mijn verwanten van moederskant om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Het is nooit te laat om zich in zijn vaderland te vestigen.

Wanneer hij tot rust is gekomen, zal ik naar huis terugkeren.'

Zij zeiden dat hij welkom was, dat hij bij hen welkom was.

Mbemba Sidiki, hij vestigde zich daar, bij de twaalf tovenaressen van de vlakte van Nankankuru.

Toen hij zich daar eenmaal had gevestigd, begon hij opnieuw met zijn leven als jager.

Ah, wanneer een jager zich vestigt bij tovenaressen, dan is er echt iets aan de hand!

Hij hervatte zijn tochten in de wildernis; hij hervatte zijn tochten.

Mansa Dankaran Tuman vernam dat hij bij de twaalf tovenaressen op de vlakte van Nankankuru was.

Toen hij dat had vernomen, pakte hij een stier voor Kankira Warini om die aan de twaalf tovenaressen van de vlakte van Nankankuru te geven, met de boodschap dat hij had gehoord dat zijn jongere broer Magan Sunjata bij hen was en dat zij wari-stenen moesten gooien.

Wanneer hij wari-stenen overhield, dan moesten zij Ma-

gan Sunjata doden, deze stier nemen en Magan Sunjata de buik opensnijden.

Kankira Warini ging het zeggen; hij kwam het zeggen toen Magan Sunjata afwezig was.

Men zei hem dat hij de wildernis in was.

Kankira Warini legde rekenschap af aan de twaalf tovenaressen.

Hij verklaarde: 'Mansa Dankaran Tuman heeft mij gestuurd.

Ik kom, omdat hij heeft gehoord dat Magan Sunjata hier bij jullie is.

Hij zegt dat jullie wari-stenen met hem moeten gooien.

Wanneer hij wari-stenen overhoudt, dan moeten jullie deze stier doden, jullie saus ermee bereiden en Magan Sunjata doden.'

Toen dat was gezegd tegen de twaalf tovenaressen, zeiden die: 'Welnu, laten wij niet wachten op zijn terugkomst.'

Zij sneden de keel van de stier door; zij legden de stier neer om zijn keel door te snijden, zijn buik open te snijden en hem in stukken te snijden.

Zij begonnen het vlees te verdelen.

Zij begonnen het vlees in twaalf porties te verdelen.

Op welk moment kwam Magan Sunjata juist terug?

Toen er nog precies één stukje over was – zouden zij het aan die ene portie of aan die andere portie toevoegen?

Dat moment viel samen met de terugkomst van Magan Sunjata.

Magan Sunjata keerde terug en groette hen: 'Gegroet, ik ben terug, gegroet.'

Zij zeiden: 'Magan Sunjata, Magan Sunjata, gegroet.'

Magan Sunjata zei: 'Is er nog iemand gekomen tijdens mijn afwezigheid?'

'Ah, je oudere broer heeft iemand met een stier naar ons toegestuurd.

Hij heeft gehoord dat jij hier zou zijn, op de vlakte van Nankankuru.

Hij zegt dat wij met jou wari-stenen moeten gooien.

Wanneer jij wari-stenen overhoudt, dan moeten wij jouw buik opensnijden.

Wij moeten deze stier nemen om er onze saus mee te bereiden en wij moeten jou doden.

Zie jij niet dat wij de stier reeds hebben gedood?

Zie jij niet dat wij bezig zijn hem te verdelen in twaalf porties?

Het enige wat nog over is, is dit stukje vlees.

Moet het bij die portie of bij deze portie?

Jij kwam juist terug op dat moment.'

'Oh,' zei hij, 'laat ik jullie een vraag stellen.

Wat is meer?

Eén portie vlees per persoon, één portie vlees per persoon of één buffel per persoon?

Ieder van jullie een hele buffel of één portie vlees, wat is meer?'

Zij zeiden: 'Ieder een buffel, dat is meer! Dat is meer dan één portie vlees per persoon.'

Hij zei: 'Wel, ik vraag jullie de stier weer tot leven te brengen. Indien jullie echte tovenaressen zijn, kunnen jullie dat wel.

Ik wil niet dat jullie de stier opeten.

Ik geef jullie ieder een hele buffel.'

'Eh,' zeiden zij, 'dat is niet moeilijk; wij zijn immers twaalf tovenaressen! Dat is makkelijk.'

Welnu, de samenvoegsters van de botten voegden de botten samen.

De verbindsters van de spieren verbonden de spieren.

De bijeenbrengsters van het vlees brachten het vlees bijeen.

De aanbrengsters van de huid brachten de huid aan.

De bloedstroomsters lieten het bloed stromen.

Hun leidster nam de hoofddoek van haar hoofd en sloeg ermee tegen de stier: pang!

De stier stond op en zwaaide met zijn staart.

Magan Sunjata zei: 'Waar is de persoon die hem heeft gebracht?'

Zij antwoordden: 'Daar zit Kankira Warini, achter die struik.'

Magan Sunjata ging naar Kankira Warini en schreeuwde tegen hem.

Kankira Warini bibberde van angst.

Magan Sunjata zei: 'Kom hier.'

Kankira Warini kwam.

Magan Sunjata pakte de negen eenheden goud en gaf deze aan hem terug.

Hij pakte de stier en gaf die aan hem terug.

Hij zei: 'Geef dit terug aan mijn oudere broer Mansa Dankaran Tuman.

Zeg hem dat hij het moet bewaren en niet op deze manier vaders erfenis moet verspillen.

Men kan redetwisten over de waarde van het vaderland, maar men kan het niet verkopen.

Geef alles terug en zeg hem dat hij vaders erfenis niet moet verspillen.'

Ah, men zou zeggen dat de mensen van tegenwoordig de negen eenheden goud zouden nemen.

Zij zouden de stier opeten.

Maar Magan Sunjata stuurde alles terug naar Mansa Dankaran Tuman.

Hij zei dat hij vaders erfenis niet moest verspillen.

Dat het nooit te laat was zich in zijn vaderland te vestigen.

Sirifiya Magan Konate Kalifakaya.

Simbon meester van de leeuwen.

Kliever van de grote hoofden, Marakè Fabu.

Openscheurder van de grote monden, Marakè Fabu.

Die het dorp afneemt van het dorpsheofd,

Deze melodie gaat over Simbon.

Hij stamt af van Kari Simbon.

Hij stamt af van Kabala Simbon.

Hij stamt af van Simbonba Tanyakati.

Hij stamt af van Belemon Danna.

Met wie werkte hij verder nog samen hier in Mande?

Met Danmansa Wulani en Wulantamba.

Tukurru en Kasine, Kasine en Kasinesa.
 Selen Fabure, Danka Fabure.
 Magata de Zwarte en Magata de Witte.
 Kinderen van Nagana Tiriba,
 Zwarte jachthonden met tien horens.
 Jigifagajigi, wie doodde hem?
 Tiramagan doodde hem.
 Kolo Mansa Deturume, wie doodde hem?
 Tiramagan doodde hem.
 Jolofin Mansa, wie doodde hem?
 Tiramagan doodde hem.
 Tiramagan hakte zijn grote hoofd van zijn grote nek.
 Zodat zijn schouders een rechte lijn vormden en hij op zijn
 achterste neerstortte,
 Als een geofferd rund hier in Mande.
 En hij bracht het hoofd naar de leider van Mande te Daka-
 jala.
 Met wie werkte Simbon verder nog samen?
 Met Fakoli.
 De vijf koninklijke geslachten Bila.
 Fakoli met het grote hoofd, Fakoli met de grote mond.
 Jerelinkoma, Komatèjègèma, Jègèmatè Jègèmayotè.
 De Bila van Solon, afstammelingen van Fakoli.
 De Bila van Baya, afstammelingen van Fakoli.
 De Bila van Danyoko, afstammelingen van Fakoli.
 De Bila van Balimala, afstammelingen van Fakoli.
 De Bila van Domanyogo, afstammelingen van Fakoli.
 De vijf koninklijke geslachten Bila.
 Driehonderddertien amuletten van wilde beesten zaten op
 zijn hoofddekseel, op het hoofd van Fakoli.
 Driehonderddertien amuletten van panthers zaten op zijn
 hoofddekseel, op het hoofd van Fakoli.
 Die waren allemaal boosaardig.
 Twintig koperen pijlen en nog dertig op zijn boog.
 Die boog hield Fakoli in zijn rechterhand.
 Twintig koperen pijlen en nog dertig op zijn boog.
 Die boog hield Fakoli in zijn linkerhand.

Wanneer een pijl van Fakoli over je hoofd scheerde,
 Ging je dood van de hoofdpijn.
 Fowiyinoyi kiyama.
 Jumaju Jumakandia.
 Simbon werkte met hem samen hier in Mande.
 Met wie werkte hij verder nog samen hier in Mande?
 Met Niani Mansa Kara van de heuvel van Niani.
 Sibi Mawanafara Kamara.
 Tabun Mawanafara Kamara.
 Nyengenba Mawanafara Kamara.
 Wanneer Kama 's morgens een lid werd afgehakt,
 Dan groeide het weer aan.
 Wanneer Kama 's avonds een lid werd afgehakt,
 Dan groeide het weer aan.
 Hun voorouder trok zijn zwaard uit zijn schede om de
 rots bij Sibi te doorklieven.
 Het einde van de dag is niet het einde van de wereld.
 Die rots heet hier in Mande de ingangspoort en uitgangs-
 poort van Kamajan.
 Sobè en Bali, hij werkte met hem samen hier in Mande.

*

* *

Daarna, Mbemba Sidiki, aan wie vertrouwde hij zich vervol-
gens toe?

Aan Nema Fara Tunkara, te Nema.

Was dat niet de vijfde keer dat hij zich aan iemand toever-
trouwde?

Hij vertrouwde zich toe aan Nema Fara Tunkara, te
Nema.

Toen de twaalf tovenaressen hem hadden laten gaan, ver-
trouwde hij zich toe aan Nema Fara Tunkara, te Nema.

Op die dag richtte hij zich tot Nema Fara Tunkara om re-
kenschap af te leggen.

Hij zei: 'Nema Fara Tunkara, ik kom mij aan jou toever-
trouwen.

Ik heb ruzie met mijn oudere broer en ik ken de oorzaak van die ruzie niet.

Ik stuurde mijn verwanten van vaderskant om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Ik stuurde mijn verwanten van moederskant om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Het is nooit te laat om zich in zijn vaderland te vestigen; ik kom mij aan jou toevertrouwen.'

In die tijd was Nema Fara Tunkara dorpshoofd van Nema.

Hij luidde een bel om iedereen bijeen te roepen.

Hij luidde een bel, Mbemba Sidiki, om iedereen bijeen te roepen.

In die tijd waren er in het dorp Nema drie oude mannen.

Een heette er Oude Man Bofinba, een heette er Oude Man Monèkasa en een heette er Oude Man Kobelon.

Deze drie oude mannen woonden in het dorp Nema in die tijd.

Toen de menigte zich had verzameld, zei Nema Fara Tunkara tegen Magan Sunjata: 'De menigte is bijeen, leg rekenschap af.'

Hij legde rekenschap af.

Hij zei: 'Nema Fara Tunkara, ik richt mij tot het hele dorp.

Ik kom mij aan jullie toevertrouwen.

Ik heb ruzie met mijn oudere broer in Mande.

Ik stuurde mijn bloedverwanten om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Ik stuurde mijn verwanten van moederskant om te bemiddelen.

Maar hij willigde mijn verzoek niet in.

Het is nooit te laat om zich in zijn vaderland te vestigen; ik kom mij aan jullie toevertrouwen.'

Welnu, Nema Fara Tunkara gaf het woord aan de bevolking van Nema.

Toen de bevolking van Nema het woord kreeg, spraken de oude mannen die daar woonden.

Oude Man Bofinba zei: 'Ik ben er niet tegen dat hij zich hier vestigt, maar wanneer hij zich slecht gedraagt, wil ik daar de gevolgen niet van dragen.'

Kleine Oude Man Monèkasa zei: 'Ik ben er niet tegen dat hij zich hier vestigt, maar zijn beledigingen moeten mij niet treffen.'

Oude Man Kobelon zei: 'Ah, inwoners van Nema, waarom zijn wij mensen die vrij zijn om te spreken?'

Indien je iets te zeggen hebt, dan moet je het niet voor je houden, maar het zeggen.

Dat is het wezen van een vrij mens!

De woorden die ik in mij heb, ga ik zeggen.

Of het jullie behaagt of niet, ik ga ze zeggen.

Deze man zegt dat hij zich bij ons komt vestigen.

Verhinder hem niet zich hier te vestigen.

Zoals ik het zie, is deze kwestie nog niet afgelopen.

Zien jullie niet het brandende vuur in zijn ogen?

Jullie moeten ermee instemmen.

Een buurman met lange benen is meer waard dan een veld met maïs met lange halmen.

Wanneer er een oorlog uitbreekt, zal hij jager zijn en ons helpen in die oorlog.

Wanneer ons iets slechts overkomt, zal hij ons helpen; hij zal er zijn eigen zaak van maken.

Een buurman met lange benen is meer waard dan een veld met maïs met lange halmen.

Stem ermee in dat hij zich hier vestigt, zodat hij ons kan helpen; hij moet zich hier vestigen.'

Nema Fara Tunkara zei: 'Wij stemmen ermee in, wij stemmen ermee in, laat hij zich hier vestigen, laat hij zich hier vestigen.'

Maar ik wil hier enkele woorden aan toevoegen.

Wanneer je met iemand samenleeft, dan moet je hem vertellen wat je dwarszit.

Wanneer je met iemand slaapt, dan moet je vertrouwen in hem hebben en zeggen wat je niet aanstaat; zo zit dat bij ons.

Magan Sunjata, wij stemmen ermee in dat jij je hier vestigt,

maar wanneer je hier iets ergs overkomt, dan mag het lijk niet worden begraven, zonder dat er genoegdoening aan de aarde is gegeven.'

Magan Sunjata antwoordde: 'Dat aanvaard ik; dat is niet erg. Elk dorp heeft zo zijn eigen gewoontes.'

Magan Sunjata vestigde zich er onder die voorwaarden.

Alimankambara.

Sogosogo Simbon en Simbon Salaba.

Meester van de leeuwen.

Kliever van de grote hoofden, Jata Konate.

Openscheurder van de grote monden, Jata Konate.

Die het dorp afneemt van het dorpshoofd,

Dit is de melodie van Simbon.

Die de voorspelling afneemt van de waarzegger,

Dit is de melodie van Simbon.

Die de oorlogstrommel slaat.

Die gevaarlijke tochten maakt.

Die vorm geeft aan het dorp,

Die vorm geeft aan het dorpshoofd.

Die vorm geeft aan de voorspelling,

Die vorm geeft aan de waarzegger.

Hij stamt af van drie Simbons.

Hij stamt af van Kani Simbon.

Hij stamt af van Kabala Simbon.

Hij stamt af van Simbonba Tanyakati.

Hij stamt af van Mansa Belemon.

Hij stamt af van Belemon Danna.

Hij stamt af van Mansa Belo.

Hij stamt af van Belebakon.

Hij stamt af van Magan Farako Magankèn te Kunkanyan.

Dit is de melodie van Simbon.

Hij stamt af van zes tovenaars:

Jomanyama en Jomajinama.

Finadugukoma en Kankubori.

Mansa Kuru en Mansa Kanda.

Hij stamt af van deze Simbon.

Sogosogoningwè.

De mensen van vroeger zijn verdwenen.

Alle vuur komt niet uit de haard.

Kinderen zijn ontevreden, leiders zijn ontevreden.

Een hond in de graanschuur kent het verschil niet tussen de voetstappen van een bewoner en die van een vreemdeling.

Het gras in de put, slechts een stoutmoedig rund kan het eten.

Dit is de melodie van Simbon.

Wanneer je water in een korf giet, in het binnenste van een korf giet,

Wanneer het er dan niet aan de ene kant uitloopt,

Zal het er aan de andere kant uitlopen.

Dit is de melodie van Simbon.

Die de oorlogstrommel slaat.

Die gevaarlijke tochten maakt.

Die grote hoofden kliefde, zodat men hem hier in Mande ging noemen: kliever van de grote hoofden.

Die grote monden openscheurde, zodat men hem hier in Mande ging noemen: openscheurder van de grote monden.

Die grote armen brak, zodat men hem hier in Mande ging noemen: breker van de grote armen.

Iemands roem duurt langer dan zijn leven.

*

* *

Mbemba Sidiki, Sumaoro was aan de macht gekomen in geheel Mande.

Toen Magan Sunjata in Nema verbleef, was Sumaoro aan de macht in geheel Mande.

In die tijd zat Sumaoro op de troon, terwijl Magan Sunjata in Nema was.

Zijn oudere broer Mansa Dankaran Tuman hoorde dat hij in Nema was.

Daarom zei Mansa Dankaran Tuman: 'Ah, dit is een ernstige zaak geworden. Oh, hij heeft Nema reeds bereikt!'

Mansa Dankaran Tuman nam zijn dochter en vertrouwde

die toe aan Jakoma Doka om haar aan Sumaoro in Soso te geven.

Om haar aan Sumaoro te geven, in ruil voor een leger.

Hij liet zeggen dat zijn jongere broer hem op zo'n manier onrecht aandeed dat hij zichzelf tot bloedens toe krabde.

Zijn dochter Tasma Gwandilafè vertrouwde hij toe aan Jakoma Doka.

Nadat hij haar aan hem had toevertrouwd, vertrok Jakoma Doka om de boodschap over te brengen.

Toen hij aankwam, was Sumaoro afwezig.

Op dat moment was Sumaoro namelijk de wildernis in.

Toen Sumaoro afwezig bleek, ging Jakoma Doka Sumaoro's Oneindige Hut binnen en pakte daar de balafoon, de balafoon van Soso.

Hij speelde op de balafoon.

Nadat hij de belletjes om zijn polsen had gebonden, begon hij op de balafoon te spelen. Hij zong:

'Toen Sumaoro Mande binnentrok, kwam hij Mande binnen op schoenen van mensenhuid.

Toen Sumaoro Mande binnentrok, kwam hij Mande binnen in een broek van mensenhuid.

Toen Sumaoro Mande binnentrok, kwam hij Mande binnen met een hoofddekse van mensenhuid.

Sumaoro, hoe onderscheidde jij je?

Door je gevaarlijke tochten.

Sumaoro, hoe onderscheidde jij je?

Door je gevaarlijke verblijf.

Hij vestigde zich in Kunkun en werd daar koning.

Hij vestigde zich in Kambasiga en werd daar koning.

Kairumajigiso, Katumanikalinyan.

Jennebagalisuba, Nèmintè, Nèmindogola.'

Jakoma Doka was gaan zitten om balafoon te spelen.

En dit zong hij toen.

Die dag was Sumaoro de wildernis ingetrokken.

Sumaoro draaide zijn hoofd een beetje naar links, en draaide het een beetje naar rechts.

'Eh,' zei hij, 'is dit een geest of een mens?'

In die tijd kon Sumaoro met zijn toverkracht te midden van een zwerm vliegen die ene vlieg die op zijn balafoon had gezeten terugvinden om te doden.

Hij zei: 'Is dit een geest of een mens?'

Daarna, Mbemba Sidiki, veranderde hij zich in een windhoos om terug te keren naar de ingang van de Oneindige Hut.

Hij zei: 'Speel op mijn balafoon.'

Jakoma Doka antwoordde: 'Eh, groet jij mij tegenwoordig met "speel op mijn balafoon".'

Is het niet gebruikelijk om elkaar eerst te begroeten?'

Hij groette hem.

En na de begroetingen vroeg hij hoe het met zijn familie ging.

Na de begroeting zei hij: 'Mansa Dankaran Tuman heeft mij gestuurd.'

Het was Jakoma Doka die zo sprak.

Hij zei: 'Ik ben gekomen om jou zijn dochter Tasuma Gwandilafè te geven.

Hij wil dat jij hem een leger geeft, want zijn jongere broer Magan Sunjata heeft hem zozeer onrecht aangedaan dat hij eronder lijdt.'

Sumaoro zei: 'Speel op mijn balafoon.'

Jakoma Doka speelde op de balafoon en zong:

'Sumaoro, leider van Danni.

Kunkunba en Bantamba, Nianiniani en Kambasiga.

Kairumajigiso, Katumanikalinyan.

Jennebagalisuba, Nèmintè, Nèmindogola.'

Sumaoro zei: 'Jij wordt hier mijn lofzanger op de balafoon.'

'Ah, nee,' zei Jakoma Doka, 'je mag zeggen dat je de dochter van Mansa Dankaran Tuman weigert, en dat jij weigert om hem een leger te geven, maar zeggen dat ik hier moet blijven, ah nee, morgenochtend vertrek ik.'

Een bard is sterker dan alle andere machten.

Bard, wanneer je bard bent, ben je sterker dan alle andere machten.

Hij zei: 'Morgenochtend vertrek ik.'

Daarna, Mbemba Sidiki, brachten zij de nacht door.

's Ochtends at hij rijstepap en daarna zocht hij Sumaoro op.

Hij zei: 'Sumaoro, ik vertrek nu.

Zoals ik je reeds zei, mag je zeggen dat je weigert hem een leger te geven en dat je zijn dochter Tasuma Gwandilafè weigert, maar, wat mijzelf betreft, zeg ik je dat ik de koning die ik ontspanning bezorg niet zal verlaten om een andere koning te dienen.

Kijk, dit is het moment van mijn vertrek.'

Jakoma Doka draaide hem de rug toe.

En, toen hij hem de rug toedraaide om te vertrekken, trof Sumaoro hem.

Sumaoro had zijn zwaard gepakt en had hem zijn achillespezen doorgesneden.

Hij zette Jakoma Doka achter de balafoon, en zei: 'Jij wordt hier mijn lofzanger op de balafoon.'

Op deze manier zijn de Kuyate in het bezit gekomen van de balafoon van Soso.

Op deze manier hebben zij hem verkregen.

De balafoon werd overgedragen en dit was de reden van de overdracht van de balafoon van Sumaoro aan de Kuyate, aan Jakoma Doka.

De balafoon werd van Jakoma Doka; hij werd verantwoordelijk voor de balafoon van Soso.

Daarna, Mbemba Sidiki, was Jakoma Doka verantwoordelijk voor de balafoon.

Mansa Dankaran Tuman had lange, lange tijd op Jakoma Doka gewacht, op zijn dochter gewacht en op zijn leger gewacht.

Mansa Dankaran Tuman zei: 'Eh, deze zaak wordt ernstig.

Ik heb mijn dochter gestuurd en vertrouwd het toe aan Jakoma Doka om haar aan Sumaoro te geven in ruil voor een leger waarmee ik kan optrekken naar Magan Sunjata in Nema.

Ik heb geen leger gekregen.

Mijn dochter ben ik kwijt.

En ik heb Jakoma Doka ook niet meer gezien.'
Hij zei dat dit dubbel pijn deed.
Mansa Dankaran Tuman trok op tegen Sumaoro.
Zij voerden oorlog, voerden oorlog.
Hij trok op tegen Sumaoro.
Zij streden met elkaar, zij voerden oorlog.
Sumaoro achtervolgde Mansa Dankaran Tuman, hij achtervolgde hem tot aan de grens van Mande.
Hij achtervolgde hem, steeds maar verder joeg hij hem op.
Mansa Dankaran Tuman vluchtte tot de bossen van Kisi, midden in het woud van Kisi in Guinee.
Daar sloeg hij op de rotsen, op deze manier: pang!
Hij zei: 'Hier ga ik mij vestigen, hier ben ik veilig.'
De afstammelingen van deze Mansa Dankaran Tuman zijn de vorsten van Kisi; zij leven daar in het woud.
Sumaoro achtervolgde hem tot daar.
Sumaoro bleef koning.

*

* *

Sumaoro zat op de troon van heel Mande.
Mansa Dankaran Tuman was vertrokken.
Magan Sunjata was ook vertrokken, naar Nema.
Maar Sumaoro was hier, in Mande.
Daarna, Mbemba, toen Sumaoro op de troon zat, liet hij alle mensen uit Mande bijeenkomen bij Nanogbungo.
Zij bedekten hun monden met kalebassen: 'Mmmuumm-muuuh, laten wij niet praten, want Sumaoro mag ons niet horen.'
De bevolking van Mande kwam bijeen.
De zestien families pijlkokerdragers van Mande,
de vijf families die afstammen van Mohammed,
de vijf families korangeleerden,
en de vier ambachtsgroepen
kwamen bijeen om een ziener te raadplegen.

Zij vroegen: 'Wie kan een einde maken aan het bewind van Sumaoro hier in Mande?'

Toen de ziener was gekomen, las hij de tekens.

Hij bracht de nacht door met het lezen van tekens.

Bij het ochtendgloren zei hij: 'Welnu, volk van Mande,

De zestien families pijlkokerdragers van Mande,

De vier ambachtsgroepen,

De vijf families korangeleerden

En de vijf families die afstammen van Mohammed,

Julie hebben mij laten komen om de tekens te lezen.

Ziehier wat ik heb gezien: er is onder jullie iemand met de naam Jata en deze kan een eind maken aan het bewind van Sumaoro hier in Mande.'

De bevolking van Mande zei: 'Natuurlijk, er is iemand met de naam Jata onder ons.

Ligt de ruzie tussen Mansa Dankaran Tuman en Magan Sunjata niet ten grondslag aan het bewind waaronder wij nu lijden?

Er is onder ons iemand met de naam Jata.'

Daarna, Mbemba Sidiki, waren er drie personen die zeiden dat zij Magan Sunjata zouden gaan zoeken in Nema.

Dit waren de voorouder van de Berete, Siriman Farisi, de voorouder van de Ture, Sirimankanda Ture, en Jelimusunin Tuma Mininyan.

Zij zeiden: 'Elke korangeleerde kent zijn plaats in de moskee.'

Zij zeiden dat zij Magan Sunjata zouden gaan zoeken in Nema.

Dat degene met de naam Jara een eind kon maken aan het bewind van Sumaoro.

En dat zij hem gingen zoeken.

Zij bereidden zich voor.

Zij zeiden tegen de bevolking van Mande dat zij klaar waren.

Toen zij klaar waren, Mbemba.

Namen zij maïszaad.

Namen zij gombozaad.

Namen zij auberginezaad.

Namen zij zuringzaad.

Zij zeiden dat zij het zouden zaaien op de plaats waar zij de regentijd zouden doorbrengen.

Zij gingen op zoek naar Simbon.

Wij barden van Mande zeggen geen woorden zonder de betekenis eraan toe te voegen.

Ik zeg de rest in de vorm van lofprijzingen:

Die de oorlogstrommel slaat.

Die gevaarlijke tochten maakt.

Sogosogo Simbon en Simbon Salaba.

Dit is de melodie van Simbon.

Zij bereidden zich voor om naar Nema te gaan.

Daarna, Mbemba, begonnen zij aan hun reis.

Toen de regentijd kwam, toen de regentijd begon.

Zaaiden zij het maïszaad,

zaaiden zij het auberginezaad,

zaaiden zij het zuringzaad,

en ook het gombozaad.

Ah, de bard is werkelijk uniek.

Alimankambara.

Sogosogo Simbon en Simbon Salaba.

Meester van de leeuwen.

Kliever van de grote hoofden, Marakè Fabu.

Openscheurder van de grote monden, Marakè Fabu.

*

* *

In die tijd was Sumaoro aan de macht in heel Mande.

Sumaoro, leider van Danni.

Kunkunba en Bantamba, Nianiniani en Kambasiga.

Kairumajigiso, Katumanikalinyan.

Jennebagalisuba, Nèmintè, Nèmindogola.

In die tijd was Sumaoro aan de macht hier in heel Mande.

Aan het begin van de regentijd, Mbemba Sidiki, zaaiden zij het zaad van deze vier plantensoorten.

Na de oogst, te Nema, toen de marktdag in het dorp van Nema Fara Tunkara naderde, maakten zij de zuring klaar door er zuringbollen van te maken.

Zij kookten de maïskolven, en ook de aubergines en de gombo's.

Jelimusonin Tuma Mininyan zette de producten op haar hoofd om ermee naar de markt van Nema te gaan.

Zijn jongere zus ging ook naar de markt, de jongere zus van Magan Sunjata ging naar de markt.

Toen zij op de markt rondliep, ving zij de geur van de zuring op.

Jelimusonin Tuma Mininyan had zojuist de zuringbollen op hoopjes gelegd, en ook de gombo's, de aubergines en de maïskolven.

Toen Sogolon Kolonkan op de markt was aangekomen, snoof zij links en rechts.

Zij liep de héle markt over en stopte bij de zuringbollen, vlak voor Jelimusonin Tuma Mininyan.

Vlak voor haar neus nam Sogolon Kolonkan een beetje van de zuringbollen en stopte dat in haar mond.

'Hé, dat zijn producten van ons uit Mande.'

Zij nam een beetje van de zuringbollen en stopte dat in haar mond.

'Deze gombo's, eh, zie deze gombo's!

Zie deze aubergines! Zie deze maïskolven.

Dat zijn producten uit Mande; waar kom jij vandaan?'

Zij antwoordde: 'Ik kom uit Mande.'

'Eh,' zei zij, 'hoe heet jij?'

Zij zei: 'Ik heet Jelimusonin Tuma Mininyan.'

Jelimusonin Tuma Mininyan zei op haar beurt: 'Wat is jouw naam?'

Zij zei: 'Ik heet Sogolon Kolonkan.'

'Ah, wat mij betreft, de bevolking van Mande heeft ons gestuurd om jouw oudere broer Magan Sunjata te zoeken.'

Sogolon Kolonkan zei: 'Laten wij het huis binnengaan, laten wij het huis binnengaan, laten wij het huis binnengaan.'

Waar zijn je reisgezellen?’

Jelimusonin Tuma Mininyan raapte haar spullen bijeen en riep haar reisgezellen: Sirimankanda Ture, de voorouder van de Ture en Siriman Farisi, de voorouder van de Berete.

Zij zei dat zij moesten komen.

Toen zij waren gekomen, zei zij: ‘Laten wij het huis binnengaan. Laten wij het huis binnengaan.’

Zij gingen het huis binnen.

Toen zij in het huis waren, Mbemba, heette Sogolon Kolonkan hen welkom.

Zij maakte water warm zodat zij zich konden wassen.

Toen zij zich hadden gewassen, veranderde zij zich in een windhoos om zo de wildernis in te gaan, naar Magan Sunjata en Mande Bori.

Toen zij hen had gevonden in de wildernis, daalde zij neer.

Op dat moment had Magan Sunjata een antilope gedood en Mande Bori een waterrat.

Deze had hij in zijn jachtbuidel gestopt en die had hij dichtgeknoopt en aan de stronk van een kolokolo-boom opgehangen.

Toen zij aankwam zei Sogolon Kolonkan: ‘Goedendag, oudere broers.

Oudere broer, heel Mande is gekomen.’

‘Hé,’ zei Magan Sunjata, ‘is hee! Mande gekomen?’

Zij zei: ‘Jelimusonin Tuma Mininyan is gekomen, Siriman Farisi, de voorouder van de Berete, is gekomen, Sirimankanda Ture, de voorouder van de Ture, is gekomen.

Heel Mande is gekomen terwijl jij afwezig was.’

‘Hé, waarom zijn zij gekomen?’

‘Ah, zij zijn gekomen!’

Sumaoro is tegenwoordig aan de macht in heel Mande.

De mensen van Mande hebben hun monden in kalebassen en zeggen: “Mmuuummmuuuh, wij mogen niet praten, want Sumaoro mag ons niet horen.”

De mensen uit Mande zijn vandaag gekomen tijdens jouw afwezigheid.’

‘Ah,’ zei hij, ‘de Here zij dank.’

Daarna, Mbemba Sidiki, haalde Sogolon Kolonkan de antilope leeg zonder die open te snijden en zij haalde de waterrat uit de jachtbuidel zonder die open te maken.

Daarna steeg zij opnieuw op en vertrok.

Zij ging de ingewanden van de antilope klaarmaken en deed die in de saus van de mensen uit Mande.

Zij maakte de waterrat klaar en deed deze in de saus van haar oudere broers.

Daarna, toen zij klaar was met koken, en toen zij zich had gewassen, trok zij achttien gewaden aan.

Magan Sunjata en zijn jongere broer Mande Bori begonnen, toen hun zus al naar huis was, de antilope in stukken te snijden.

Terwijl zij hem in stukken sneden, maakten zij de buik open.

Toen de buik was opengemaakt, zei Mande Bori: 'Hé, oudere broer, dit beest heeft geen ingewanden.'

Magan Sunjata antwoordde: 'Heb jij je jongere zus hier niet gezien?'

Zijn jongere zus had de ingewanden uit de antilope gehaald om daarvan voor de mensen uit Mande een saus te bereiden.

Zij had de waterrat genomen om daarvan hun eigen saus te bereiden.

Magan Sunjata sneed de antilope in stukken en bond die bij elkaar.

Daarna legde hij ze op het hoofd van Mande Bori.

Mande Bori pakte zijn jachtbuidel, hing die om zijn schouder en vertrok.

Ondertussen had Sogolon Kolonkan zich zeer mooi aangekleed.

Zij gaf de gasten hun maaltijd en zij aten daarvan.

Zij was hierover zeer tevreden.

Zij droeg achttien gewaden, en zo wachtte zij op haar oudere broers.

Haar oudere broers hadden het vlees bij zich.

Toen de oudere broers op het punt stonden om de wilder-

nis te verlaten, dus vlak voor hun vertrek, stond Magan Sun-jata in de wildernis stil om een eed af te leggen:

‘God is mijn meester; ik heb mijn moeilijk lopende, oude moeder uit Mande naar hier meegenomen.

Nu zijn er mensen uit Mande gekomen om mij te zoeken.

Wanneer ik in staat zal blijken om Sumaoro te overwinnen in Mande, dan zweer ik dat mijn moeder voor zonsopgang mag terugkeren tot de genade van de Heer.

Wanneer dit niet gebeurt, dan bega ik een zonde tegenover haar.’

Hij legde deze eed af in de wildernis.

Zij stonden op en pakten hun jachtbuit op.

‘Wanneer ik mijn moeilijk lopende moeder weer naar Mande moet meenemen, dan bega ik een zonde tegenover haar.

Wanneer ik in staat zal blijken om Sumaoro te overwinnen in Mande, dan zweer ik dat mijn moeder voor zonsopgang mag terugkeren tot de genade van de Heer.’

Nadat hij deze eed had afgelegd, verlieten zij de wildernis om naar huis te gaan.

*

* *

Daarna, Mbemba, kwamen zij thuis.

Thuisgekomen groetten zij Sogolon Kolonkan.

Welnu, zij legden het vlees neer en de jongere broer bracht zijn jachtbuidel naar zijn kamer.

De jongere zus bracht water, Sogolon Kolonkan bracht hun water.

Zij liet hen ervan drinken en zij ging de maaltijd in hun kamer zetten.

Zij wassen hun handen.

Toen zij het deksel oplichtten, zag Mande Bori het vlees van zijn waterrat bovenop de rijst liggen.

Hij stond op om zijn jachtbuidel te pakken.

Hij maakte de buidel open, maar zag geen waterrat.

Hij keerde terug, riep Sogolon Kolonkan en schreeuwde tegen haar.

‘Hé,’ zei hij, ‘jij daar, wanneer heb jij mijn waterrat gepakt?’

Hij schreeuwde tegen haar.

Mande Bori schreeuwde tegen het vlees van de waterrat dat op de rijst lag.

Het vlees van de waterrat, de waterrat zelf dus, begon door het huis te rennen.

Sogolon Kolonkan schreeuwde tegen de waterrat en de waterrat ging weer als gekookt vlees op de rijst liggen.

Toen schreeuwde Mande Bori tegen Sogolon Kolonkan en van de achttien gewaden die zij droeg vielen er acht, zodat er tien overbleven.

Sogolon Kolonkan zei: ‘Ah, Mande Bori, mijn oudere broer, jij hebt mij vernederd voor de ogen van alle mensen van Mande.

Jelimusonin Tuma Mininyan is hier, Siriman Farisi is hier, Sirimankanda Ture is hier.

Er is niemand meer over in Mande.

Jij hebt mij vernederd voor hun ogen.’

Geen enkele afstammeling van Mande Bori, zelfs wanneer hij een oorlog veroorzaakt, zal ooit het leger leiden.

De afstammelingen van Mande Bori wonen in Guinee, in Hamana en Kolonkana.

Geen enkele afstammeling van Mande Bori, zelfs wanneer hij een oorlog veroorzaakt, zal ooit het leger leiden.

De afstammelingen van Mande Bori wonen in Guinee, in Hamana en Kolonkana.

Zelfs wanneer zij een oorlog veroorzaken, zullen zij het leger niet leiden.

Wat is daarvan de reden?

De vloek die hun grootmoeder heeft uitgesproken!

Daarna, Mbemba Sidiki, aten zij.

Na de maaltijd begroetten zij de mensen uit Mande en zij vroegen hoe het met hun familie ging.

Na de vraag hoe het met de familie ging, legden de mensen uit Mande rekenschap af.

Zij zeiden: 'Magan Sunjata, wij richten ons tot jou, tot je jongere broer en zus, en tot je moeder. De bevolking van Mande heeft ons gestuurd om jou te zoeken.

Zij zegt: "Tegenwoordig is Sumaoro aan de macht in heel Mande. De monden van alle mensen van Mande zitten in kalebassen: mmuummmuuuh, wij mogen niet praten, want Sumaoro mag onze stem niet horen."

Ah, de bevolking van Mande heeft ons gestuurd.

Zij heeft een ziener geraadpleegd.

Die zei dat niemand een eind kan maken aan het bewind van Sumaoro hier in Mande, behalve degene onder ons met de naam Jata.

De bevolking van Mande heeft ons gestuurd om je te zoeken, want jouw naam is aangewezen om ons van dit bewind te bevrijden.'

Het kind-van-Simbon zei: 'Bedankt, jullie zijn welkom.'

Zij brachten de rest van de avond samen door.

Hij had die dag een eed afgelegd.

Sirifiya Magan Konate Kalifakaya.

Simbon meester van de leeuwen.

Kliever van de grote hoofden, Jata Konate.

Openscheurder van de grote monden, Jata Konate.

Diya en Sanyan.

Die het dorp afneemt van het dorpshoofd,

Ik spreek over deze Simbon.

Die de voorspelling afneemt van de waarzegger,

Ik spreek over deze Simbon.

Hij stamt af van Kani Simbon.

Hij stamt af van Kabala Simbon.

Hij stamt af van Simbonba Tanyakati.

Hij stamt af van Mansa Belemon.

Hij stamt af van Belemon Danna.

Hij stamt af van Mansa Belo.

Hij stamt af van Belebakon.

Hij stamt af van Magan Farako Magankèn.

Dit is de melodie van Simbon.
Die de oorlogstrommel slaat.
Die gevaarlijke tochten maakt.
Mbemba Sidiki, in de wildernis legde hij een eed af.
Dat zijn moeder voor zonsopgang zou terugkeren tot de
genade van de Heer.

*

* *

Toen zijn moeder was teruggekeerd tot de genade van de
Heer, kwamen hij en de mensen uit Mande bij elkaar om haar
te begraven.

Hij en de mensen uit Mande kwamen bij elkaar om haar te
begraven.

Zij kwamen bij elkaar om haar te begraven, en voor zons-
opgang hadden zij een graf gedolven.

Daarna, Mbemba Sidiki, toen zij het graf hadden gegraven,
stuurdde hij iemand om de bevolking van Nema te vertellen
dat zijn moeder voor zonsopgang was teruggekeerd tot de
genade van de Heer.

En of zij hem toestemming wilden geven om zijn moeder
te begraven.

Sogosogo Simbon en Simbon Salaba.

Meester van de leeuwen.

Kliever van de grote hoofden, Marakè Fabu.

Openscheurder van de grote monden, Marakè Fabu.

Die het dorp afneemt van het dorps hoofd,

Simbon laat zich zien.

Die de voorspelling afneemt van de waarzegger,

Simbon laat zich zien.

Kliever van de grote hoofden, Jata Konate.

Openscheurder van de grote monden, Jata Konate.

Die het dorp neemt, sanja!

Die de voorspelling neemt, sanja!

Die vorm geeft aan het dorp, die vorm geeft aan het dorps-
hoofd.

Die vorm geeft aan de voorspelling, die vorm geeft aan de waarzegger.

Die grote armen brak, zodat men hem hier in Mande ging noemen: breker van de grote armen.

Die grote monden openscheurde, zodat men hem hier in Mande ging noemen: openscheurder van de grote monden.

Die grote hoofden kliefde, zodat men hem hier in Mande ging noemen: kliever van de grote hoofden.

Dit is de melodie van Simbon.

Mbemba Sidiki, hij stuurde iemand om aan de bevolking van Nema toestemming te vragen om zijn moeder te begraven.

De bevolking van Nema zei: 'De dag waarop hij zich hier vestigde, wat is hem toen gezegd?

Laat hij zich dat herinneren.

Er is gezegd dat hij, bij een sterfgeval, nooit toestemming voor de begrafenis zou krijgen, indien hij geen genoegdoening aan de aarde zou geven.

Dat is hem gezegd.'

Welnu, men zei: 'Dat is uitlokking!'

Nadat dit had plaatsgevonden, Mbemba, werd dit bericht aan Magan Sunjata overgebracht.

Daarom ging hij een kapokboom omhakken en hij hulde die in een lijkwade.

De boodschap werd hem meegedeeld dat de bevolking van Nema zei dat, indien hij geen genoegdoening aan de aarde zou geven, hij geen toestemming kreeg om zijn moeder te begraven, dat hij op geen enkele manier toestemming kreeg.

Toen hem dat was verteld, pakte hij zaden van rode zuring en legde die op een schaal.

Hij nam het lemmet van een mes en een veer van een parelhoen en legde die op de schaal.

Ook een veer van een patrijs legde hij op de schaal.

Hij nam een hak zonder steel en zaden van witte zuring.

En legde die daar bovenop, op de schaal.

Hij nam een veer van een kip, hij nam de veer van een parelhoen.

Hij nam een oude kalebas en hij nam een oude kookpot.

Hij legde dat alles bij elkaar om het aan de bevolking van Nema te geven

Hij liet zeggen dat hij hiermee genoegdoening aan de aarde schonk.

De bevolking van Nema zat in de ontvangsthut.

Welnu, de boodschapper zei: 'Nema Fara Tunkara, Magan Sunjata laat weten dat hij spreekt tot jou en je dorpsge-noten.

Ziehier de genoegdoening aan de aarde, de genoegdoening aan de aarde waarover jullie spraken.'

Sidiki, daarna zei de bevolking van Nema: 'Eh, is dit geen belediging?

Zijn dit geen nutteloze spullen?

Zijn dit geen waardeloze spullen?

Wat hij aan onze aarde geeft, is helemaal niet datgene waar-over wij indertijd hebben gesproken.'

Oude Man Bofinba zei: 'Zei ik niet, op de dag dat hij zich hier vestigde, dat ik niet de gevolgen wilde dragen van zijn slechte gedrag.

Ik zei dat duidelijk op de dag dat hij zich hier vestigde.

Nu dragen wij de gevolgen van zijn slechte gedrag.'

Oude Man Monèkasa zei: 'Zei ik niet, op de dag dat hij zich hier vestigde, dat zijn beledigingen ons niet mochten treffen.'

Daarna, Mbemba Sidiki, zei Oude Man Kobelon: 'Mensen van Nema, ik ga spreken.

Of jullie het aanvaarden, of het niet aanvaarden...

Iedereen moet zeggen wat hij denkt.

Zeggen jullie dat dit onbelangrijke spullen zijn?

Deze spullen hebben wel degelijk betekenis!

Magan Sunjata wil ermee zeggen dat, indien jullie hem geen toestemming geven om zijn moeder te begraven, hij jul-lie hoofden zal klieven alsof jullie honden zijn.

Zien jullie dat witte zuringzaad niet?

Zien jullie de hak zonder steel niet?

Magan Sunjata wil ermee zeggen dat, indien jullie hem

geen toestemming geven om zijn moeder te begraven, hij jullie de keel zal doorsnijden alsof jullie kippen zijn.

Zien jullie dat rode zuringzaad niet?

Dat is het bloed uit jullie afgesneden kelen.

Magan Sunjata wil ermee zeggen dat jullie hem moeten toestaan zijn moeder te begraven.

Indien jullie hem geen toestemming geven om zijn moeder te begraven.

Zal hij jullie stukslaan als oude kookpotten.

Zal hij jullie stukslaan als oude kalebassen.

Zien jullie die oude kookpot niet?

Zien jullie die oude kalebas niet?

Magan Sunjata wil ermee zeggen dat, indien jullie hem geen toestemming geven om zijn moeder te begraven, de parelhoenderen zullen rondscharrelen op jullie woonplaats.

De patrijzen zullen er rondscharrelen.

Zien jullie die parelhoenvaar niet?

Zien jullie die patrijsvaar niet?

'Ah,' zeiden zij, 'dat is waar, dat is waar.'

Laat hij haar maar begraven, laat hij haar maar begraven, laat hij haar maar begraven, laat hij haar maar begraven.'

Men ging dat aan het kind-van-Simbon vertellen.

Men ging het hem vertellen.

'Zij zeggen dat zij toestemming geven om je moeder te begraven.'

Zij geven je toestemming.

Zij geven toestemming om je moeder te begraven.'

Hij haalde de kapokboom te voorschijn en gaf opdracht om die weg te gooien.

Veel barden zeggen 'Hij nam de boog', maar zonder de betekenis te kennen.

'Hij nam de boog' dat zei men op de dag dat hij naar Mande ging.

'Hij nam de boog', dat wil zeggen dat hij zijn boog oppakte, dat Simbon zijn boog oppakte om terug te keren naar Mande.

Dat zong men op die dag.

Mbemba Sidiki, de mensen hadden Magan Sunjata opgezocht om hem te laten terugkeren naar Mande.

Hij kwam aan bij de rivieroever.

Maar Sumaoro had een verbod ingesteld op de overtocht van de rivier.

Sumaoro's neef Fakoli was de zoon van Sumaoro's zuster.

In die tijd zat Fakoli nog in het leger van Soso.

Toen Magan Sunjata bij de rivieroever aankwam, riep hij naar de Somono vissers.

De Somono zeiden dat hij de rivier niet mocht oversteken, omdat Sumaoro daarop een verbod had ingesteld.

'Hé,' zei hij, 'mag men de rivier niet over? Is Sansan Sakalon daar?'

Hij riep Sansan Sakalon: 'Sansan Sakalon, het einde van de dag is niet het einde van de wereld; hierover is met jou gesproken; steek je polsen in de lucht!'

Hij stak zijn polsen in de lucht.

Toen hij zijn polsen in de lucht stak, weerkaatste de zon in het metaal van zijn armbanden.

Hij zei: 'Het einde van de dag is niet het einde van de wereld; hierover is met jou gesproken... laat je boten te water; dat is de prijs van onze overtocht.'

De boten werden te water gelaten, om de strijders van Magan Sunjata de rivier over te zetten.

Om ze te laten oversteken, zodat Magan Sunjata en Sumaoro op dezelfde oever zouden zijn.

Toen zij op dezelfde oever waren, Mbemba, stuurde hij een boodschapper om Sumaoro te vertellen dat als hij een mooie néré-boom was, Magan Sunjata de aap was die hem zou vernielen.

Dat als hij een mooie goni-boom was, deze aap hem zou vernielen.

Onze voorouder Kalajula Sangoy zei: 'Wacht even, ik ga eerst de dochter van je oudere broer ophalen.'

Onze voorouder Kalajula Sangoy zei dat hij, voordat de strijd zou beginnen, de dochter van Magan Sunjata's oudere broer ging ophalen in Soso.

Toen hij daarheen ging, maakte hij bovenaan speren vast.

Hij maakte onderaan speren vast, helemaal tot aan Soso.

Toen hij, bij het ochtendgloren, aankwam bij Soso, stuurde hij iemand om Tasuma Gwandilafè te roepen.

Tasuma Gwandilafè kwam zich bij hem voegen.

Hij zei: 'Tasuma Gwandilafè, je oom Magan Sunjata heeft mij gestuurd om je te bevrijden.'

'Ah,' zei zij, 'laten wij dan vannacht nog vertrekken.'

'Nee, ik zal je nooit meenemen als een dief.

Laten wij een nacht wachten, en als het dag is, bij het ochtendgloren, dan kom jij terug.

Wanneer je dan hier bent, vertrekken wij.'

Daarna, Mbemba Sidiki, wachtten zij een nacht.

Bij het ochtendgloren ging Tasuma Gwandilafè weg om zich bij Kalajula Sangoy te voegen, buiten het dorp.

Zij zei: 'Laten wij gaan voordat de bevolking van Soso wakker wordt.'

Op dat moment, Mbemba, stond Sumaoro juist op.

Toen hij opstond, riep hij driemaal om Tasuma Gwandilafè te roepen.

Driemaal!

Welnu, Tasuma Gwandilafè was juist aangekomen bij Kalajula Sangoy, buiten het dorp.

Op het moment dat hij opstond, riep Sumaoro driemaal: 'Tasuma Gwandilafè, Tasuma Gwandilafè, Tasuma Gwandilafè!'

Tevergeefs; zij antwoordde niet.

Na de derde keer zei hij: 'Bevolking van Soso, kom naar buiten.

Soso is verloren: Tasuma Gwandilafè is vertrokken.'

De bevolking van Soso kwam massaal naar buiten om haar te achtervolgen.

Toen de mensen buiten waren, zeiden zij onmiddellijk:

'Kijk, daar is zij; zien jullie haar daar dan niet met Kalajula Sangoy?'

'Kijk,' zei Kalajula Sangoy, 'dit is nu datgene waarover ik heb gesproken. Klim snel op mijn paard en ga zitten, ga achter mij zitten.'

Zij hees zich in het zadel en ging achter hem zitten.

Zij deed haar zwarte hoofddoek af om zich ermee aan Kalajula Sangoy vast te binden.

Hij en Tasuma Gwandilafè zaten zo aan elkaar vast.

Hij zei: 'Wanneer ik aan de hemel vraag om mij wapens te geven, moet jij je arm uitstrekken om een lans te pakken en die aan mij geven.'

Wanneer ik aan de aarde vraag om mij wapens te geven, dan zal ik die zelf pakken.'

Toen de bevolking van Soso hen achtervolgde, zei hij: 'Gij aarde! Gij, hemel!

Wanneer Magan Sunjata Sumaoro kan overwinnen in Mande, moge de hemel mij dan een wapen geven.'

Wel, toen hij de hemel vroeg om hem een wapen te geven, pakte Tasuma Gwandilafè een speer en gaf die aan hem.

Daarna zei hij: 'Gij aarde! Gij, hemel!

Wanneer Magan Sunjata Sumaoro kan overwinnen in Mande, moge de aarde mij dan een wapen geven.'

Hij liet zijn paard iets bukken om een speer te grijpen.

Hij vocht met de bevolking van Soso, hij vocht, en hij vocht.

Toen verhief iemand zijn stem.

'Eh,' zei hij, 'bevolking van Soso, zijn wij zo dom?

Eén enkele man is bezig zich roem te verschaffen ten koste van ons.

Waarom wachten wij de grote slag niet af?'

Er is altijd één verstandig mens in elke groep.

Dat bevalt ons, barden.

Toen zij zich hadden teruggetrokken, ging Kalajula Sangoy naar het kamp van Magan Sunjata aan de rivieroever.

Hij stuurde een boodschapper om aan Magan Sunjata te zeggen dat hij hem welkom moest heten.

Dat hij hem welkom moest heten, omdat hij was teruggekomen met zijn dochter.

Jelimusonin Tuma Mininyan kwam toen, samen met andere vrouwelijke barden, om hem welkom te heten.

Met welk lied heette zij onze voorouder Kalajula Sangoy welkom?

Zij zong:

'Kala Julia Diabagate, men kan niets weigeren aan een bard.
Het is Sangoy die de bard van de vorst is.'

Dit is de reden waarom zij dat zong voor onze voorouder op die dag.

Wij barden van Mande zeggen geen lofprijzing voor iemand, hier in Mande, wanneer hij geen grote daden heeft verricht.

Onze voorouder Kalajula Sangoy ging Tasuma Gwandilafè halen uit Soso.

Om haar terug te geven aan Magan Sunjata.

Hij verdiende die lofprijzing die dag.

*

* *

Daarna, Mbemba, vergaderden zij.

De zestien families pijlkokerdragers van Mande,

De vijf families die afstammen van Mohammed,

De vier ambachtsgroepen

En de vijf families korangeleerden.

Zij zeiden: 'Hé, Magan Sunjata is gekomen.

Elke korangeleerde kent zijn plaats in de moskee.

Wat ons betreft, wij zullen tot God bidden.'

Nadat zij tot God hadden gebeden, zeiden zij tegen Magan Sunjata dat hij een levende patrijs moest vullen met een magische vloeistof.

Magan Sunjata gaf zijn strijders opdracht om een patrijs te vangen en die levend aan hem te geven.

De korangeleerden van Mande stopten een magische vloeistof in de patrijs.

Wie zijn de korangeleerden van Mande?

De Cisse, de Diane, de Fofana, de Berete en de Ture.

Dat zijn de korangeleerden van Mande.

Men zegt van hen dat zij de vijf families korangeleerden van Mande zijn.

Zij maakten een magische vloeistof en stopten die in de levende patrijs.

Nadat zij de magische vloeistof erin hadden gestopt, lieten zij de patrijs vrij.

De vrijgelaten patrijs vloog weg en ging zitten in de apebroodboom waaronder Sumaoro vergaderde.

Er was een grote menigte.

Hij zei: 'Jakoma Doka, speel op mijn balafoon.'

Jakoma Doka zong:

'Toen Sumaoro Mande binnentrok, kwam hij Mande binnen op schoenen van mensenhuid.

Toen Sumaoro Mande binnentrok, kwam hij Mande binnen in een broek van mensenhuid.

Toen Sumaoro Mande binnentrok, kwam hij Mande binnen met een hoofddekseel van mensenhuid.

Sumaoro, hoe onderscheidde jij je?

Door je gevaarlijke tochten.

Sumaoro, hoe onderscheidde jij je?

Door je gevaarlijke verblijf.

Hij vestigde zich in Kunkun en werd daar koning.

Hij vestigde zich in Kambasiga en werd daar koning.

Kairumajigiso, Katumanikalinyan.

Jennebagalisuba, Nèmintè, Nèmindogola.'

Toen, Mbemba, zei de kleine patrijs het zijne, daar hoog in de lucht.

Hij zei: 'Be wurunkuntunba, tutukolitèla, fogansarananinto, Magèn Magan, zij achtervolgen mij allemaal.'

De hovelingen zeiden: 'Hé, daar klinkt iets nieuws in de lucht.'

'Kaba wuruntunba, be wurunkuntunba, tutukolitèla, fogansarananinto, Magèn Magan, zij achtervolgen mij allemaal.'

De kleine patrijs zong dat, hoog in de lucht.

De hovelingen zeiden: 'Ah, Sumaoro, de kleine patrijs spreekt!'

Sumaoro stak zijn hand uit en, met zijn toverkracht, greep hij de kleine patrijs bij zijn poten: tjaw!

Hij zei: 'Wat ik in mijn hand heb, dat spreekt niet!

Jakoma Doka, speel op mijn balafoon.'

Jakoma Doka speelde als volgt op de balafoon:

'Sumaoro, leider van Danni.

Kunkunba en Bantamba, Nianiniani en Kambasiga.

Kairumajigiso, Katumanikalinyan.

Jennebagalisuba, Nèmintè, Nèmindogola.'

Toen sprak de kleine patrijs: 'Be wurunkuntunba, kaba wuruntunba, tutukolitèla, fogansarananinto, Magèn Magan, zij achtervolgen mij allemaal.'

Hij zei dat terwijl Sumaoro hem in zijn hand hield.

Sumaoro gaf opdracht om hem de keel door te snijden.

Sumaoro gaf opdracht om hem de keel door te snijden, schoon te plukken, schoon te schroeien, in stukken te snijden en verder te bereiden.

Toen de patrijs was bereid, werd hij aan Sumaoro opgediend.

Sumaoro zei: 'Jakoma Doka, speel op mijn balafoon.'

Jakoma Doka zong:

'Toen Sumaoro Mande binnentrok, kwam hij Mande binnen op schoenen van mensenhuid.

Toen Sumaoro Mande binnentrok, kwam hij Mande binnen in een broek van mensenhuid.

Toen Sumaoro Mande binnentrok, kwam hij Mande binnen met een hoofddeksel van mensenhuid.

Hij vestigde zich in Kunkun en werd daar koning.

Hij vestigde zich in Kambasiga en werd daar koning.

Kairumajigiso, Katumanikalinyan.

Jennebagalisuba, Nèmintè, Nèmindogola.'

De kleine patrijs, als voedsel bereid en opgediend, zei: 'Kaba wuruntunba, be wurunkuntunba, tutukolitèla, fogansarananinto, Magèn Magan, zij achtervolgen mij allemaal.'

Sumaoro zei: 'Schuif allemaal aan, wij gaan dit beest openen.'

Op het moment dat Sumaoro toetastte, barstte de oorlog los: het leger van Magan Sunjata viel Soso binnen.

Het viel Soso binnen en vernietigde het, vernietigde het.

En Magan Sunjata verjoeg Sumaoro.

Sumaoro vluchtte naar Kunkun en Magan Sunjata achtervolgde hem.

Sumaoro vluchtte naar Bantamba en Magan Sunjata achtervolgde hem.

Hélemaal tot in de buurt van Niani achtervolgde hij hem, tot aan de rotsen van Kulikoro.

Toen Sumaoro aankwam bij de rotsen van Kulikoro, draaide hij zich om en zag dat Magan Sunjata hem nog steeds achternazat.

Sumaoro zei: 'Welja.'

Hij deed iets om zijn nek en veranderde zich in een rots.

Zijn hengst veranderde ook in een rots: Sumaoro veranderde zijn hengst in een rots, zichzelf veranderde hij in een rots en ook zijn dienaar werd in een rots veranderd.

Magan Sunjata zei: 'Dat is dus je keuze.

Wanneer jij dit niet zou hebben gedaan, had ik je niet hier in Mande gelaten.'

Tot op heden brengen de bewoners van Kulikoro offers op deze plek die Kulikoro Nyanan heet.

Sumaoro is niet dood en dit is geen leugen.

Sumaoro, de leider van Danni.

Daarna, Mbemba, was het afgelopen met de macht van Sumaoro.

Op deze manier streden zij hun strijd.

Zo is de strijd tussen Sumaoro en Magan Sunjata verlopen, nadat Magan Sunjata uit Nema was vertrokken.

*

* *

Dit wordt verteld over Simbon.

Sumaoro was de eerste koning van Mande.

Magan Sunjata kwam Sumaoro verjagen van de troon hier in Mande.

Toen Magan Sunjata de macht had gegrepen, was zijn eerste woonplaats Dakajala.

Toen hij zich gevestigd had te Dakajala, riep hij de voorouder van de wevers, Ibun Dauda Sulemani, en gaf hem opdracht om knollen te gaan kopen.

Ibun Dauda Sulemani moest naar Kayoor gaan, omdat Magan Sunjata knollen wilde hebben om zich daarmee te vermaken.

Op weg naar Kayoor bracht hij de nacht door bij Jolofin Mansa.

Ibun Dauda Sulemani vertelde hem: 'Ik ga naar Kayoor.

Magan Sunjata heeft mij geld voor knollen toevertrouwd.

Die ga ik kopen op de markt van Kayoor.'

Hij ging naar de markt van Kayoor om er knollen te kopen.

Met honderddertien knollen keerde hij terug om bij Jolofin Mansa de nacht door te brengen.

Hij zei: 'Jolofin Mansa, ik ben terug.'

'Hé, jij bent zowaar met een massa paarden teruggekomen!'

Ibun Dauda Sulemani zei: 'Magan Sunjata heeft mij gestuurd om paarden te kopen: dit hier zijn de paarden.'

De mensen van vroeger noemden paarden 'knollen'.

Jolofin Mansa zei dat de macht van Magan Sunjata nog niet groot genoeg was om paarden te kopen.

Hij zei dat hij hem, hier in Mande, alleen kende als een Maninka pindasaus-eter.

'Ik ken hem, hier in Mande, alleen als een houder van jachthonden.

Ik ken hem, hier in Mande, alleen als een jager.

Maar hem knollen laten houden? Dat nooit!

Die blijven allemaal bij mij.'

Ibun Dauda Sulemani zei: 'Ah, datgene wat je als opdracht

is gegeven, datgene wat je is opgedragen, is dat niet belangrijker dan al het andere?’

Zij brachten de nacht door en nadat zij de nacht hadden doorgebracht, bij het ochtendgloren, zei Ibun Dauda Sulemani tegen Jolofin Mansa: ‘Jolofin Mansa, ik ga nu.’

Jolofin Mansa nam negen reuen, om die aan Magan Sunjata te geven.

Omdat hij hem, hier in Mande, alleen kende als een houder van jachthonden.

En zijn macht als koning nog niet groot genoeg was om paarden te kopen.

Hij nam zeven paar schoenen, die Magan Sunjata kon aantrekken wanneer hij er met zijn honden op uittrok.

Hij gaf ze aan Ibun Dauda Sulemani.

Ook nam hij een hoeveelheid kogels en een hoeveelheid kruut.

Terwijl hij zei dat hij hem, hier in Mande, alleen kende als een houder van jachthonden.

Jolofin Mansa nam de honderddertien knollen van Ibun Dauda Sulemani.

Hij hield ze allemaal achter in ruil voor waardeloze spullen die hij aan Magan Sunjata moest geven.

Ibun Dauda Sulemani keerde terug naar Dakajala.

Dat was bij het vallen van de nacht.

Men ging Magan Sunjata vertellen dat Ibun Dauda Sulemani was teruggekeerd.

Maar dat men geen paarden bij hem had gezien.

Dat men slechts waardeloze spullen had gezien.

Na het avondeten stuurde Magan Sunjata iemand om aan Ibun Dauda Sulemani te zeggen dat hij rekenschap moest komen afleggen.

Men ging dat zeggen aan Ibun Dauda Sulemani.

Deze antwoordde: ‘Ik kom geen rekenschap afleggen voordat de oude vrouwtjes hebben gehoest.’

‘Ha, dat is niet moeilijk.’

Magan Sunjata stuurde mensen om peper te strooien bij de deurposten van de oude vrouwtjes.

Alle oude vrouwtjes moesten hoesten.

Toen alle vrouwtjes hadden gehoest, stuurde Magan Sunjata weer iemand om te zeggen dat hij rekenschap moest afleggen, omdat de oude vrouwtjes nu hadden gehoest.

Ibun Dauda Sulemani zei dat ze tegen Magan Sunjata moesten zeggen dat hij had gedroomd dat Magan Sunjata peper had gestrooid.

Dat dat de reden was waarom zij hadden gehoest.

Dat, hoewel zij hadden gehoest, hij pas rekenschap zou afleggen wanneer de sigwè hadden geroepen.

Men ging het Magan Sunjata zeggen: 'Het is jouw werk dat de oude vrouwtjes hebben gehoest, omdat jij peperpoeder bij hun deurposten hebt gestrooid. Hij komt geen rekenschap afleggen voordat de sigwè hebben geroepen.'

Magan Sunjata stuurde mensen eropuit om aan de struiken te schudden.

De sigwè riepen: 'Tjan, tjan, tjan, tjan.'

Toen stuurde Magan Sunjata iemand om aan Ibun Dauda Sulemani te zeggen dat de sigwè hadden geroepen en dat hij rekenschap moest komen afleggen.

Hij zei: 'Ik leg geen rekenschap af, nooit!

Ik droomde dat hij mensen stuurde om aan de struiken te schudden.

Ik leg geen rekenschap af voordat de oostelijke hemel rood is gekleurd.'

Men ging het Magan Sunjata vertellen.

Dat hij zei dat hij geen rekenschap wilde afleggen voordat het oosten rood gekleurd zou zijn.

Dat de sigwè hadden geroepen omdat er mensen waren gestuurd om aan de struiken te schudden.

Maar dat hij nooit rekenschap zou afleggen voordat het oosten rood zou zijn gekleurd.

Magan Sunjata stuurde mensen om oud riet te verzamelen, dit in het oosten neer te leggen, en dit aan te steken.

Hij stuurde mensen om Ibun Dauda Sulemani te zeggen dat hij rekenschap moest afleggen, omdat het oosten nu rood kleurde.

Ibun Dauda Sulemani antwoordde: 'Ik kom geen rekenschap afleggen.

Ik droomde dat jij oud riet hebt laten verzamelen en aansteken.

Ik kom geen rekenschap afleggen voordat de horizon licht is.'

Toen de boodschapper dit had verteld, werd de horizon licht.

Alimankambara

Naremagan van Mande.

Kliever van de grote hoofden, Marakè Fabu.

Openscheurder van de grote monden, Marakè Fabu.

Die grote hoofden kliefde, zodat men hem hier in Mande zo ging noemen.

Het einde van de dag is niet het einde van de wereld.

Kliever van de grote hoofden, Jata Konate.

Die grote armen brak, zodat men hem hier in Mande zo ging noemen.

Het einde van de dag is niet het einde van de wereld.

Breker van de grote armen, Jata Konate.

Die grote benen brak, zodat men hem hier in Mande zo ging noemen.

Het einde van de dag is niet het einde van de wereld.

Breker van de grote benen, Jata Konate.

Die het dorp afneemt van het dorpshoofd,

Simbon laat zich zien.

Die de erfenis afneemt van de erfgenaam,

Simbon laat zich zien.

Die vorm geeft aan het dorp,

Die vorm geeft aan het dorpshoofd.

Die vorm geeft aan de voorspelling,

Die vorm geeft aan de waarzegger.

Die de oorlogstrommel slaat.

Die gevaarlijke tochten maakt

Dit is de melodie van Simbon.

Dit wordt verteld over Magan Sunjata.

Welnu, hij kwam.

Ibun Dauda Sulemani kwam toen het licht was geworden.

Iedereen was aanwezig, Magan Sunjata had iedereen bijeengeroepen.

‘Wel, Ibun Dauda Sulemani, leg rekenschap af.’

‘Welnu, Jeli Dora.’

‘Ah, geheel de uwe.’

Ibun Dauda Sulemani zei: ‘Magan Sunjata heeft mij geld voor knollen gegeven, opdat ik die ging kopen op de markt van Kayoor.

Ik ben die knollen gaan kopen.

Toen ik de knollen had gekocht, keerde ik terug om de nacht door te brengen bij Jolofin Mansa.

Hij heeft al die knollen afgepakt, hij heeft ze allemaal afgepakt.

Hij zei dat jouw macht nog niet groot genoeg was om paarden te houden.

Hij nam negen honden, zodat jij met die honden op jacht kan gaan.

Hij nam zeven paar schoenen van hertenleer, om aan te trekken wanneer jij eropuit trekt met je honden.

Hij nam een hoeveelheid kogels en hij nam een hoeveelheid kruit.

Hij zei dat jij die dingen in je geweer moet stoppen, wanneer je eropuit trekt met je honden.

Hij zei dat hij jou, hier in Mande, alleen kent als een eigenaar van honden.

Hij nam een klont pindasaus en zei dat hij jou, hier in Mande, alleen kende als een Maninka pindasaus-eter.’

‘Oh,’ zei Magan Sunjata, ‘heeft Jolofin Mansa dat gezegd!’

Hij nam zijn boog en schoot: pang!

Hij zei: ‘Er zijn geen dienaren Gods meer!’

Tiramagan nam op zijn beurt zijn boog en schoot: pang!

Hij zei: ‘Er zijn genoeg dienaren!’

'Er zijn geen dienaren behalve ikzelf!'

Magan Sunjata nam opnieuw zijn boog: pang!

Hij zei: 'Er zijn geen dienaren Gods meer!'

Tiramagan nam zijn boog opnieuw en zei dat er genoeg dienaren waren.

Hij schoot naar de grond: pang!

Hij zei dat er genoeg dienaren waren.

'Laat mij deze strijd voeren.'

Magan Sunjata antwoordde: 'Jij gaat deze strijd niet voeren; ikzelf ga deze strijd voeren.'

Tiramagan zei: 'Wanneer jij mij deze strijd niet laat voeren, dan zal ik sterven.'

'Dat is goed, dan zal jij sterven.'

Tiramagan trok zich terug en zei dat hij reeds gestorven was.

Men ging een graf voor Tiramagan graven en wikkelde hem in een lijkwade.

Zij zeiden dat zij hem zouden begraven.

Jeli Dora ging Magan Sunjata opzoeken.

'Hé, Magan Sunjata, je begraaft Tiramagan levend, hij is nog niet dood!

Je bent Tiramagan levend aan het begraven.

Wanneer jij je valse hond doodt, zal de hond van een ander je bijten.

Wanneer jij hem stuurt om deze oorlog te voeren, dan zal hij jou roem bezorgen.

Het einde van de dag is niet het einde van de wereld.'

Dat werd toegevoegd aan het loflied voor Tiramagan.

Magan Sunjata zei: 'Ga, ga hun vertellen dat zij hem niet moeten begraven. Of is hij al begraven?'

'Hij is nog niet begraven.'

Jeli Dora ging het vertellen aan de mensen die bezig waren Tiramagan te begraven.

Jeli Dora zei hun dat Magan Sunjata liet weten dat zij Tiramagan niet moesten begraven, dat Magan Sunjata hem toestond om de oorlog te voeren.

Dat zei men tegen Tiramagan.

Hij kronkelde zich in zijn lijkwade, verscheurde hem en stapte eruit.

Hij sprong op de aarde die naast zijn graf lag.

In zijn mond zat nog een stukje van de lijkwade.

Hij stond op en bereidde zich voor.

Toen hij klaar was, zei zijn bard Sitafata, de voorouder van de Jawara, tegen hem: 'Heer, wanneer men het bittere sap van de ceder samen heeft gedronken.

Als dan het moment van honing drinken is aangebroken.

Dan moet men dit ook gezamenlijk doen.

Jij bleef hier tijdens de droogte en voedde mij.

Ik verbleef in zorgelijke toestand in Tununfo.

Het was de wil van God.

Jij stilde mijn honger.

Wanneer men het sap van de ceder samen heeft gedronken.

Als dan het moment van honing drinken is aangebroken.

Dan moet men dit ook gezamenlijk doen.

Jij gaat niet zonder mij strijd leveren in Jolonfin.'

Welnu, toen nam hij zijn speer, zijn lange speer, hing deze over zijn schouder, en ging achter Tiramagan staan.

Danmansa Wulani en Wulantamba.

Tukuru en Kasine, Kasine en Kasinesa.

Selen Fabure, Danka Fabure.

Magata de Zwarte en Magata de Witte.

Sisi heeft Kenbu voortgebracht.

Kenbu heeft Kenbu Tènen voortgebracht.

Diens zoon is Mulayi Traore.

En zijn zonen zijn Danmansa Wulani en Wulantamba.

Kinderen van Nagana Tiriba,

Zwarte jachthonden met tien horens.

Zij vertrokken en gingen richting Jolonfin.

Voor de voorouder van de Jawara zegt men:

Tununfo en Samuya, Nogoro en Kabana.

Verjaag de armoede, samen met je patroon.

De vlakte van Warantamba, die vlakte is niet makkelijk over te steken.

Wanneer je er niet doodgaat van de dorst,

Dan zullen de rode bijen je er lastigvallen.
 Mande is als het water in de palm van je hand.
 Je ziet de bodem, maar wanneer je erin springt,
 Dan verdrink je.
 Dit zijn de lofprijzingen voor de Jawara.
 Jawara!
 Zij vertrokken.
 Toen Tiramagan en hij aankwamen in Jolofin.
 Verwoestten zij het, verwoestten zij het, verwoestten zij
 het, verwoestten zij het, verwoestten zij het.
 Zij verwoestten het zoals men oude kookpotten stukslaat.
 Zij verwoestten het zoals men oude kalebassen stukslaat.
 Zij liepen er rond.
 Zij liepen rond over de ruïnes.
 Sitafata zei tegen Tiramagan: 'Heer, het land is nog niet
 verwoest.
 Wanneer men een land verwoest, maar niet de koning te
 pakken krijgt, dan is het land nog niet verwoest.
 Hoe kunnen wij bij onze terugkomst, bij onze thuiskomst,
 hierover iekenschap afleggen?'
 Welnu, hij zei: 'Sitafata, jij neemt die weg en ik, Tiramagan,
 neem deze weg. Laten wij hem gaan zoeken.'
 Zij gingen uit elkaar om hem te zoeken.
 Om hem te zoeken.
 Zijn bard Sitafata zag Jolofin Mansa als eerste.
 Op dat moment had Jolofin Mansa zich verstopt in een gat
 in de grond, maar zijn voeten staken eruit.
 Sitafata zei: 'Heer, heer, kom hier, hij is hier.
 Ik zie iemands voeten, maar ik zie zijn hoofd niet.
 Kom hier, hij is hier.'
 Toen kwam Tiramagan.
 Sitafata zei: 'Zie je hem ook?'
 Ik zie zijn voeten, maar zijn hoofd zie ik niet.'
 Welnu, zij trokken hem eruit.
 Zij trokken hem er met vereende krachten uit.
 Zij trokken hem eruit en, kijk eens aan: Jolofin Mansa.
 'Tiramagan, dood mij niet!' zei Jolofin Mansa.

'Het goud van mijn vader zit verstopt in een grot.
De stoel van mijn moeder en vier trommels van goud.

Welnu, haal dat allemaal te voorschijn en leg het op een balans.

Wanneer het zwaarder is dan ikzelf, spaar dan mijn leven.
Wanneer ik zwaarder ben, dood mij dan.'

Welnu, zij gingen er naar binnen en vonden de vier trommels en de stoel van zijn moeder.

Alles was van goud.

Zij haalden het te voorschijn en legden het op een balans.

Jolofin Mansa zetten zij op de andere kant.

Het goud was zwaarder dan Jolofin Mansa.

Tiramagan en Sitafata keken elkaar aan.

Tiramagan zei: 'Jij daar, waarom kijk je zo naar mij?

Het goud, is het om het goud dat jij zo naar mij kijkt?'

'Waarom vraag je naar wat er in je eigen zakken zit?

Wanneer je dat grote hoofd van zijn grote nek hakt, zullen dan niet al die gouden spullen voor jou zijn?'

Jolofin Mansa zei: 'De barden van Mande maken de wereld niet beter.'

Dat is de reputatie die wij barden hebben!

Tiramagan hakte zijn grote hoofd van zijn grote nek.

Zodat zijn schouders één rechte lijn vormden en hij op zijn achterste neerstortte als een geofferd rund hier in Mande.

En hij bracht het hoofd naar de leider van Mande in Daka-jala.

Danmansa Wulani en Wuləntamba.

Tukuru en Kasine, Kasine en Kasinesa.

Selen Fabure, Danka Fəbure.

Magata de Zwarte en Magata de Witte.

Kinderen van Nagaria Tiriba,

Zwarte jachthonden met tien horens.

Jigifagajigi, wie doodde hem?

Tiramagan doodde hem.

Kolo Mansa Deturume, wie doodde hem?

Tiramagan doodde hem.

Jolofin Mansa, wie doodde hem?

Tiramagan doodde hem.
Tiramagan hakte zijn grote hoofd van zijn grote nek.
Zodat zijn schouders één rechte lijn vormden en hij op zijn
achterste neerstortte,
Als een geofferd rund hier in Mande.
En hij bracht het hoofd naar Magan Sunjata in Dakajala.
Wij barden van Mande zingen geen lofprijzingen voor ie-
mand, hier in Mande, wanneer hij geen grote daden heeft ver-
richt.

*
* *

Mbemba Sidiki, hier in Mande was er een koning met de
naam Ibun Munu Lamini.

De vrouw van deze Ibun Munu Lamini heette Nyagalen
Damba Mugu Traore.

Na het eten, bij het vallen van de avond, riep hij Nyagalen
Damba Mugu Traore om wari te spelen.

Ibun Munu Lamini pakte als eerste de wari-stenen en zei:
'Donkusula, Madusu, Donkusula, Magasa.

Ta korosasigi saba ani Nyananbugu.

Niemand is sterker dan ik, Ibun Munu Lamini.'

Ibun Munu Lamini zei dat en voegde eraan toe: 'Nyagalen
Damba Mugu Traore, jij bent aan de beurt.'

Nyagalen Damba Mugu Traore pakte op haar beurt de
wari-stenen en zei:

'Donkusula, Madusu, Donkusula, Magasa.

Ta korosasigi saba ani Nyananbugu.

Met uitzondering van mijn vader.

Jij bent sterker dan iedereen in Mande, maar niet sterker
dan mijn vader.'

Dat was wat zijn vrouw zei.

Laten we zeggen dat het vandaag was.

Dan zou Ibun Munu Lamini morgenochtend het hoofd af-
hakken van de vader van Nyagalen Damba Mugu Traore.

Hij verstopte het.

Op de plek waar zij wari speelden stopte hij het onder een oude mand.

Na het eten riep hij haar.

Hij zei: 'Nyagalen Damba Mugu Traore, laten wij wari spelen.'

Zij kwam wari spelen.

Ibun Munu Lamini pakte de wari-stenen en zei:

'Donkusula, Madusu, Donkusula, Magasa.

Ta korosasigi saba ani Nyananbugu.

Niemand is sterker dan ik, Ibun Munu Lamini, hier in Mande.'

Vervolgens, Mbemba Sidiki, zei hij: 'Nyagalen Damba Mugu Traore, jij bent aan de beurt.'

Nyagalen Damba Mugu Traore pakte op haar beurt de wari-stenen en zei:

'Donkusula, Madusu, Donkusula, Magasa.

Ta korosasigi saba ani Nyananbugu.

Jij bent niet sterker dan mijn vader.'

Ibun Munu Lamini stond op en lichtte de mand op waaronder het hoofd van haar vader lag.

'Kijk,' zei hij, 'kijk, het hoofd van je vader!'

Welnu, laten wij wari spelen.

Donkusula, Madusu, Donkusula, Magasa.

Ta korosasigi saba ani Nyananbugu.

Niemand is sterker dan ik, Ibun Munu Lamini, hier in Mande.'

Daarna, Mbemba Sidiki, pakte Nyagalen Damba Mugu Traore op haar beurt de wari-stenen.

Zij zei: 'Donkusula, Madusu, Donkusula, Magasa.

Ta korosasigi saba ani Nyananbugu.

De moord op een vader vergeet men nooit.

De moord op een moeder vergeet men nooit.

Ibun Munu Lamini, jij bent aan de beurt.'

Daarna, Mbemba Sidiki, maakte Nyagalen Damba Mugu Traore het middageten klaar.

Zij ging vervolgens naar Niani Mansa Kara, op de heuvel van Niani.

Zij zei: 'Niani Mansa Kara, ik ben beledigd door mijn echtgenoot.

Wanneer jij erin slaagt om mijn man te doden, dan zal ik met jou trouwen.

Ik moet wraak nemen.

Hij heeft mijn vader gedood en mij zijn hoofd laten zien.'

Zij ging dat zeggen tegen Niani Mansa Kara.

Niani Mansa Kara zei tegen haar: 'Niemand kan jouw man overwinnen zolang hij zijn amulet heeft.

Wat is dat voor een amulet? Een ring!

Zolang hij die ring heeft, kan niemand hem overwinnen, hier in Mande.'

'Welnu,' zei zij, 'die zal ik krijgen.

Wanneer ik hem heb, dan kom ik je hem geven.'

Zij keerde terug.

Toen het bedtijd was, gingen zij bij elkaar liggen.

Zij verwende hem bijzonder!

Zij zei: 'Heer.'

Zij sprak tegen Ibun Munu Lamini.

'Alle koningsvrouwen hebben een ring, behalve ik.

Geef mij de ring die jij draagt.'

Hij deed hem af.

Hij deed zijn ring af en gaf die aan haar.

Zij deed hem om haar vinger en stond vroeg op om het ontbijt klaar te maken.

Na het ontbijt maakte zij het middageten klaar en daarna ging zij naar de heuvel terug.

Zij ging Niani Mansa Kara weer opzoeken, op de heuvel van Niani.

'Oh,' zei zij, 'Niani Mansa Kara, datgene waarover jij sprak dat heb ik verkregen.

Het was toch een ring?'

'Ja,' zei hij, 'zeker, nu is je man te overwinnen.

Geef hem aan mij.'

Zij deed de ring af en gaf hem aan Niani Mansa Kara.

Hij zei: 'Keer nu naar huis terug.

Wanneer je vandaag thuiskomt, dan moet je hem zeggen

dat alle koningen een riem van duizend stuivers dragen.

Hij moet een riem van duizend stuivers kopen en die om zijn broek binden.

Als dat gebeurd is, dan komen wij een dag overeen waarop ik hem kom doden.'

Nyagalen Damba Mugu Traore ging terug.

Zij maakte het avondeten klaar om haar man te verwennen.

Zij aten ervan en daarna gingen zij liggen.

Zij lagen daar zeer voldaan.

Zij zei: 'Heer, alle koningen ter wereld hebben een riem van duizend stuivers.

Waarom koop jij geen riem van duizend stuivers om die om je broek te binden?

Jij bent een koning!

Ik schaam me wanneer ik je zo zie tussen de andere koningen.'

'Ah,' zei hij, 'dat is geen probleem.

Morgen ga ik er een kopen.'

De volgende morgen ging hij een riem van duizend stuivers kopen en gordde die om zijn broek.

Welnu, toen zij het middageten op hadden, ging zij Niani Mansa Kara op de hoogte brengen.

Zij zei: 'Niani Mansa Kara, hij heeft een riem van duizend stuivers gekocht en die om zijn broek gebonden.'

Niani Mansa Kara zei: 'Nu is het met hem afgelopen.

Morgen – jullie spelen toch wari in de namiddag? – morgen, wanneer hij jou heeft geroepen om wari te spelen.

Dan moet je op het moment dat jij mij ziet verschijnen de riem grijpen en het losse eind van zijn riem om zijn voeten binden.

Hij mag het niet losmaken, want dan gaat hij ervandoor.

Op het moment dat hij mij ziet, zal hij proberen te vluchten.

Wanneer jij mij ziet verschijnen, grijp dan de riem.

Als je dat doet, dan dood ik hem morgen.'

Door Gods wil ging zij terug.

Zij brachten de nacht door.

Hij het ochtendgloren ontbeten zij.

Toen het tijd was om wari te spelen, riep Ibun Munu Lamini haar.

Hij had zijn riem, zijn riem van duizend stuivers, om zijn broek gebonden.

Hij had hem omgebonden en zag er goedgekleed uit toen hij verscheen.

Hij riep Nyagalen Damba Mugu Traore.

Zij had zich ook voorbereid en zich goed gekleed.

Zij wist dat Niani Mansa Kara zou komen.

Dat hij die dag zou komen.

Zij begonnen wari te spelen.

Hij zei: 'Donkusula, Madusu, Donkusula, Magasa.

Ta korosasigi saba ani Nyananbugu.

Niemand is sterker dan ik, Ibun Munu Lamini, hier in Mande.'

Daarna pakte Nyagalen Damba Mugu Traore op haar beurt de wari-stenen.

Zij zei: 'Donkusula, Madusu, Donkusula, Magasa.

Ta korosasigi saba ani Nyananbugu.

De moord op een vader vergeet men nooit.

De moord op een moeder vergeet men nooit.'

Nauwelijks had Nyagalen Damba Mugu Traore dit gezegd of Niani Mansa Kara verscheen.

Sibi en Tabun.

Sibi Mawanafara Kamara.

Tabun Mawanafara Kamara.

Nyengenba Mawanafara Kamara.

Wanneer Kama 's morgens een lid werd afgehakt,

Dan groeide het weer aan.

Wanneer Kama 's avonds een lid werd afgehakt,

Dan groeide het weer aan.

Deze voorouder trok zijn zwaard uit zijn schede om de rots bij Sibi te doorklieven.

Die rots heet hier in Mande de ingangspoort en de uitgangspoort van Kamajan.

Sobè en Bali.

Toen Niani Mansa Kara nabij was, toen hij Ibun Munu Lamini was genaderd, zei koning Ibun Munu Lamini: 'Dat wordt vechten.'

Op dat moment had Nyagalen Damba Mugu Traore de riem van duizend stuivers al gegrepen en om zijn benen gewikkeld.

Niani Mansa Kara hakte zijn hoofd van zijn nek en doodde hem zo.

Nyagalen Damba Mugu Traore zei: 'Kijk, dat is wat ik wilde.

Jij doodde mijn vader en op mijn beurt zocht ik iemand om jou te doden.

Ik heb beloofd dat ik zal trouwen met degene die jou zou doden.'

Zij is bij Niani Mansa Kara gaan wonen.

Zij is met Niani Mansa Kara vertrokken en zei: 'Nu ga ik met jou trouwen.'

Nyagalen Damba Mugu Traore vertrok met Niani Mansa Kara.

Nadat hij Ibun Munu Lamini had gedood, werd zij zijn lievelingsvrouw, daar op de heuvel van Niani.

Niani Mansa Kara droeg ijzeren schoenen, een ijzeren broek, een ijzeren gewaad en een ijzeren hoofddeksel.

Wanneer hij 's avonds ging slapen, trok hij niets daarvan uit.

Hij ging liggen met alles aan.

Hij had veel zelfvertrouwen: een geweer kon hem niet deren en een mes kon hem niet deren.

*

* *

Mbemba Sidiki, enige tijd later werd Niani Mansa Kara op zijn beurt overmoedig.

Nyagalen Damba Mugu Traore prees hem om zijn koninklijke macht.

Toen werd hij overmoedig en schoot een pijl af die neerkwam te midden van de hovelingen van Magan Sunjata.

Eh! Er was daar een grote menigte toen hij een pijl op zijn boog legde en die liet neerkomen te midden van de mensen.

Eh! Magan Sunjata zei: 'Van wie is die pijl?

Is het soms een pijl van Ibun Munu Lamini?

Wanneer ik de naam van de eigenaar noem, dan moet de pijl bewegen!

Is het soms een pijl van Ibun Munu Lamini?

De pijl bewoog niet.

'Hij is niet van hem.

Is de pijl soms van Niani Mansa Kara?'

De pijl zei: 'Kri, kri, kri, kri, kri.'

'Aha, de pijl is dus van Niani Mansa Kara.'

Magan Sunjata zei dat hij deze oorlog ging voeren.

Fakoli zei: 'Magan Sunjata, jij bent niet de juiste persoon om deze strijd te leveren; ik zal deze strijd leveren.

Hij heeft een pijl laten neerkomen tussen jouw hovelingen, maar dat deed hij niet tegen jou, hij deed het tegen mij, Fakoli.'

De vijf koninklijke geslachten Bila.

Fakoli met het grote hoofd, Fakoli met de grote mond.

Jerelinkoma, Komatèjègèma, Jègèmatè Jègèmayotè.

De Bila van Solon, afstammelingen van Fakoli.

De Bila van Baya, afstammelingen van Fakoli.

De Bila van Danyoko, afstammelingen van Fakoli.

De Bila van Balimala, afstammelingen van Fakoli.

De vijf koninklijke geslachten Bila.

Driehonderddertien amuletten van wilde beesten zaten op zijn hoofddeksel, op het hoofd van Fakoli.

Die waren allemaal boosaardig.

Driehonderddertien amuletten van panthers zaten op zijn hoofddeksel, op het hoofd van Fakoli.

Die waren allemaal boosaardig.

Twintig koperen pijlen en nog eens dertig zaten op zijn boog.

Die boog hield Fakoli in zijn rechterhand.

Twintig koperen pijlen en nog eens dertig zaten op zijn boog.

Die boog hield Fakoli in zijn linkerhand.

Jumaju Jumakandia.

Hij vroeg toestemming om deze strijd te voeren.

Om op te trekken tegen Niani Mansa Kara, op de heuvel van Niani.

Toen, Mbemba Sidiki, gaf Magan Sunjata hem toestemming.

Hij bewapende zich, bewapende zich met een pijlkoker.

Hij nam zijn pijlkoeken en zijn boog.

Hij had een boog waarvan de pijlen vertrokken om iemand te doden en vervolgens terug te keren op de boog.

Toen, Mbemba Sidiki, bereidde Fakoli zich voor.

Hij ging naar Niani, tot vlak bij de stad Niani.

Toen hij er aankwam, ging hij naar Nyagalen Damba Mugu Traore.

Zij was bezig water te putten.

Zij was zijn lievelingsvrouw, de lievelingsvrouw van Niani Mansa Kara.

Toen zij waren gaan zitten, zei zij: 'Wat ben jij een knappe jongeman.'

Hij zei: 'Ik mag jou niet.'

'Hé, jij zegt dat jij mij niet mag?'

Hij zei: 'Ik mag jou niet.'

Ik wil pas van jou houden, wanneer jij je man aan mij uitlevert.

Hoe heet jij eigenlijk?'

'Ik heet Nyagalen Damba Mugu Traore, houd van mij en ik geef je mijn man.'

'Wel,' zei hij, 'ik houd van jou.'

Fakoli zei dat hij van haar hield.

Daarna, Mbemba Sidiki, bereidden zij zich voor om de stad binnen te gaan.

Zij leidde Fakoli binnen in het paleis van koning Niani Mansa Kara en zij maakte een maaltijd voor hem klaar die zij speciaal aan hem gaf.

Zij kende precies, heel precies, het moment waarop Niani Mansa Kara kwetsbaar was.

Zij wist dat precies.

Zij vertelde aan Fakoli het moment waarop Niani Mansa Kara kwetsbaar was.

'Na het slapen, zeg ik hem dat hij wakker moet worden om zich te wassen.

Alleen dan, en op geen enkel ander moment, trekt hij zijn ijzeren broek en zijn ijzeren gewaad uit.

Wanneer ik hem zeg dat hij wakker moet worden om zich te wassen, dan trekt hij die kleren uit.

Bij het ochtendgloren kom ik je wakker maken.'

Zij brachten de nacht door.

Bij het ochtendgloren maakte zij Fakoli wakker.

Die trok zijn wapenuitrusting aan.

Zij liet Fakoli naast de wasruimte plaatsnemen, naast de wasruimte waarin Niani Mansa Kara zich placht te wassen.

Nadat zij hem had laten plaatsnemen, mengde zij warm en koud water.

Dat bracht zij naar de wasruimte.

Op dat moment was Fakoli klaar.

Zij zei tegen Fakoli: 'Op het moment dat jij hem zijn ring in het water gooit, doe dan datgene wat je wilt doen.

Want op dat moment is hij kwetsbaar.'

De koningen van vroeger lieten zich wassen door hun vrouwen.

Elke koning werd door zijn vrouw naar de wasruimte geleid en liet zich daar wassen.

Hij waste zichzelf niet.

Zij ging het water in de wasruimte zetten en ging Niani Mansa Kara wakker maken.

Hoe riep zij hem om hem wakker te maken?

'Bakarimisibannen, Bakarimisibannen, Bakarimisibannen. Word wakker om je te wassen.'

Hij stond op.

Bij het opstaan trok Niani Mansa Kara zijn ijzeren schoe-

nen uit, hij trok zijn broek uit, trok zijn gewaad uit en zette zijn hoofddekse af.

Hij nam een laken om zich te bedekken tijdens zijn gang naar de wasruimte.

In de wasruimte aangekomen, legde hij het laken over de muur.

Nyagalen Damba Mugu Traore nam water en goot dat over zijn hoofd.

Zij zeepte zijn hele hoofd in.

Toen zijn hoofd was ingezeept en zij er water over goot, legde hij zijn ring in de emmer: tjonk!

Fakoli hoorde dat.

Hij pakte zijn mes en hakte zijn hoofd eraf: tjak!

Hij liet hem achter in de wasruimte.

Hij hakte het hoofd van Niani Mansa Kara eraf en liet dat achter in de wasruimte.

Hij draaide zich om naar Nyagalen Damba Mugu Traore, hakte ook haar hoofd eraf en liet het daar achter.

Hij zei: 'Jij zal mij niet aan een andere koning uitleveren.

Jij hebt je laatste koning om het leven gebracht.

Jij zal nooit meer de lievelingsvrouw van een andere koning worden.'

Fakoli doodde Niani Mansa Kara en doodde ook de vrouw die hem had verraden.

Hij nam de ijzeren broek, hij nam het gewaad, hij nam het hoofddekse af en hij nam de schoenen.

Hij pakte ook haar kralensnoer.

Tot op de dag van vandaag wordt dat kralensnoer bewaard door de afstammelingen van Fakoli, de vijf koninklijke geslachten Bila.

Mbemba Sidiki, een man moet niet alles aan zijn vrouw vertellen.

*

* *

Vervolgens, Mbemba Sidiki, was er de zoon van Magan Sunjata, dat was Mansa Juruninkun.

De zoon van Juruninkun heette Kon Mamadi.

Deze Kon Mamadi volgde de koranschool in Labe.

Terwijl hij de koranschool volgde in Labe, in die tijd, tijdens zijn afwezigheid, nam een slaaf plaats op de troon.

In die tijd leefde Magan Sunjata niet meer.

Diens zoon leefde ook niet meer en een slaaf stelde zich aan het hoofd van het land.

Hij heette Jonni Sekura.

Deze Jonni Sekura regeerde hier, in Mande.

Kon Mamadi hoorde, terwijl hij in Labe was, praten over de opvolging van Juruninkun.

‘Oh,’ zei hij, ‘mijn grootvader is overleden, mijn vader is overleden, en nu staat er een slaaf aan het hoofd van Mande.

Ik moet naar Mande gaan.’

Hij ging zijn leraar opzoeken.

‘Meester, sta mij toe om naar Mande te gaan.

Mijn grootvader is overleden, mijn vader is overleden.

Tegenwoordig zit Jonni Sekura op de troon.

Sta mij toe om naar Mande terug te gaan om mijn vader op te volgen.’

Zijn leraar zei dat dat geen probleem was.

Hij en zijn leraar bereidden zich voor om te vertrekken.

Zij kwamen aan bij de stad van Jonni Sekura.

Daar was een van zijn dochters.

Die dochter heette Sogolon Nyuman.

Toen zij bij de stad aankwamen, troffen zij daar Sogolon Nyuman die bezig was water te putten.

De dochter van de koning was een jonge vrouw, zij heette Nyuman, de Schone.

Toen, Mbemba Sidiki, benaderde zij Kon Mamadi en zijn leraar die daar zaten.

Zij zei: ‘Wat een knappe jongeman.’

Kon Mamadi antwoordde haar: ‘Ik mag jou niet.’

‘Hé,’ antwoordde zij, ‘waarom mag jij mij niet?’

Zijn leraar zei hem: 'Hé, Kon Mamadi, waarom houd jij niet van haar?

Wanneer jij haar vertelt over de kwestie waarmee jij zit en zij aanvaardt dat, dan moet jij van haar houden.'

Toen, Mbemba, nadat dat was gebeurd, zei hij: 'Wel, ik zal van je houden onder de voorwaarde dat jij je vader aan mij uitlevert.'

Sogolon Nyuman zei: 'Akkoord, dat is geen probleem.

Houd van mij en ik lever vandaag nog mijn vader aan je uit.

Kom naar ons huis, kom naar ons huis.'

Kon Mamadi en zijn leraar pakten hun bagage op en gingen het huis binnen.

Sogolon Nyuman liet hen binnengaan in het domein van haar vader.

Daarna is zij haar vader gaan opzoeken.

Mbemba Sidiki, zo kwamen zij de stad binnen.

Kon Mamadi en zijn leraar gingen naar binnen; Sogolon Nyuman liet hen binnen in het domein van haar vader.

Sogolon Nyuman ging naar haar vader.

Zij zei: 'Vader, ik heb een jonge vreemdeling ontmoet.'

Hij zei: 'Kom, neem wat rijst en stamp het in de vijzel om er een maaltijd van te bereiden.'

Daarna nam zij rijst en vulde haar vijzel om het te stampen.

Maar plotseling sloeg zij met haar stamper tegen de grote ram van haar vader.

Zei zij: 'Vader, ik heb jouw ram met mijn stamper geraakt.'

Hij zei: 'Snijd hem de keel door en maak er een maaltijd van voor jouw jongeman.'

Men sneed de ram in stukken.

Er waren zeven poorten voor het huis van Jonni Sekura.

In het eerste poortgebouw zaten honden.

In de andere zes zaten mannen.

Toen kookte zij de rijst.

Bij het vallen van de nacht gaf zij een maaltijd aan Kon Mamadi en zijn leraar.

Toen zij klaar waren met eten, riep zij hen.

'Welnu,' zei zij, 'laten wij gaan.'

Zij had rijst en vlees klaargemaakt.

Zij deed het vlees in een schaal en zette die op het hoofd van haar jongere zus.

Ook de rijst zette zij op het hoofd van haar jongere zus.

Ook had zij veel kolanoten gekocht en die zette zij ook op het hoofd van haar jongere zus.

Bij de honden aangekomen, in het eerste poortgebouw, legde zij veel vlees neer, zodat zij er voorbij konden.

Zij was samen met Kon Mamadi.

Toen zij bij de mannen aankwam, gaf zij hun de kolanoten.

Ook gaf zij hun veel rijst om zo doorgang te krijgen door de zeven poorten.

Toen zij bij haar vader aankwam, bij Jonni Sekura, zei zij:

‘Vader, mijn jonge vreemdeling komt u groeten.’

Daarna, Mbemba Sidiki, gingen zij zitten om elkaar te begroeten.

Kon Mamadi pakte een kort geweer dat wij ‘kabusi’ noemen.

Hij pakte het en sloeg het hoofd van Jonni Sekura eraf.

Hij scheidde het van zijn grote nek en doodde hem.

Toen hij dood was, begonnen de dienaren te juichen.

Zij stonden op het erf.

Zij zeiden: ‘Nu zijn wij dienaren van een vrij man geworden.’

Wij zijn dienaren van een vrij man geworden!

Nu zijn wij dienaren van een vrij man geworden.

Wij zijn dienaren van een vrij man geworden!’

Deze Kon Mamadi nam plaats op de troon, hier in Mande.

Als opvolger van zijn vader en van zijn grootvader.

Deze Kon Mamadi werd de vader van zes tovenaars.

Zijn eerste zoon heette Mamu Kansiamia.

Deze Mamu Kansiamia kreeg zes zonen:

Jomanyama en Jomajinama.

Finadugukoma en Kankubori.

Mansa Kuru en Mansa Kanda.

Sogosogo Simbon en Simbon Salaba, meester van de leeuwen.

Totem van de Fulbe, totem van de Maninka, totem van de Bamana, Nelilajankuru.

Kliever van de grote hoofden, Marakè Fabu.

Openscheurder van de grote monden, Marakè Fabu.

Die het dorp afneemt van het dorpshoofd.

Dit is de melodie van Simbon.

Het gras in de put, slechts een stoutmoedig rund kan het eten.

Het vuur kan er niet bij, de hitte verschroeit het niet en een rund kan er niet bij.

Een hond in de graanschuur kent het verschil niet tussen de voetstappen van een bewoner en die van een vreemdeling.

Deze zes tovenaars hebben zich verspreid over Mande.